

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Första kammaren.

Nr 26.

Måndagen den 21 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollen för den 15 och den 16 innevarande månad.

Upplästes följande till kammaren ankomna protokoll:

År 1943 den 21 juni sammanträdde kamrarnas valmän för att jämlikt § 71 riksdagsordningen utse ordförande i riksgäldskontoret för valperioden 1943—1946; och befanns efter valets slut hava blivit därtill utsedd

herr Örne, Anders Emanuel, generaldirektör, med 36 röster.

Axel Löfvander.

Oscar Carlström.

Karl Wistrand.

Allan Voug.

På framställning av herr talmannen beslöts att det nu upplästa protokollet skulle läggas till handlingarna ävensom att riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag av protokollet underrättas om detta val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarna ingiva förslag dels till förordnande för den valde, dels ock till skrivelse till Konungen med anmälan om det förrättade valet.

Föredrogs och bordlades ånyo utrikesutskottets memorial nr 1, statsutskottets utlåtanden nr 211—230, bevillningsutskottets betänkande nr 37 och memorial nr 53, bankoutskottets utlåtanden nr 68 och 69, första lagutskottets utlåtande nr 49, andra lagutskottets utlåtanden nr 56, 58 och 62, jordbruksutskottets memorial nr 63, första särskilda utskottets memorial nr 5 samt andra särskilda utskottets memorial nr 4.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag, m. m. jämte i ämnet väckta motioner. *Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m.*

Genom en den 21 maj 1943 dagtecknad proposition, nr 291, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

1) lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag;

2) förordning om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å blindhetserättningar.

I förslaget till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag voro 1 § första stycket och 2 § så lydande:

Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. (Forts.)

1 §.

Den som åtnjuter folkpension, vari ingår tilläggspension, eller invalidunderstöd eller barnbidrag skall erhålla dyrtidstillägg därå för var och en av perioderna oktober—november 1943, december 1943—januari 1944 och februari—mars 1944 med belopp, motsvarande hälften av folkpensionens, invalidunderstödet eller barnbidragets belopp för respektive period, samt för vart och ett av tredje kvartalet 1943 och andra kvartalet 1944 med följande belopp, nämligen

i fråga om folkpension eller invalidunderstöd	35 kronor,
beträffande barnbidrag för ett barn	25 » ,
» » » två »	44 » ,
» » » tre »	62 » , 50 öre samt
» » » varje barn däröver ytterligare 12 »	50 » .

2 §.

Till kostnaderna för i denna lag avsedda dyrtidstillägg bidraga kommuner med belopp motsvarande för ort tillhörande ortsgrupp 1 23.8 procent, för ort tillhörande ortsgrupp 2 21.4 procent och för ort tillhörande ortsgrupp 3 21 procent av deras andelar i kostnaderna för under vartdera av åren 1943 och 1944 utanordnade tilläggspensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

landsting med belopp motsvarande 22.8 procent av deras andelar i kostnaderna för under vartdera av åren 1943 och 1944 utanordnade tilläggspensioner och invalidunderstöd.

Återstående kostnad bestrides av staten.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehåft tre i anledning av densamma inom riksdagen väckta motioner, nämligen nr 318 i första kammaren av herr *Wistrand*, nr 319 i samma kammare av herr *Persson* m. fl. samt nr 450 i andra kammaren av herr *Pettersson* i Dahl m. fl.

I motionen I: 318 hade yrkats, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa,

dels att Kungl. Maj:t ville efter verkställd utredning till riksdagen inkomma med förslag om sådan förändring av till folkpensioneringen inflytande avgifter, att den i 1935 års lag om folkpensionering fastställda proportionen mellan de försäkrades prestationer och dem tillerkända förmåner så långt möjligt återställdes,

dels ock att Kungl. Maj:t ville utfärda nya föreskrifter om värdering av naturaförmåner vid folkpensioneringslagens tillämpning.

Motionerna I: 319 och II: 450, vilka voro likalydande, utmynnade i en hemställan, att riksdagen vid antagande av lagen om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag för sin del mätte besluta,

att den, som åtnjöt folkpension, vari inginge tilläggspension eller invalidunderstöd, skulle erhålla dyrtidstillägg därå för var och en av perioderna juli—september 1943, oktober—november 1943, december 1943—januari 1944, februari—mars 1944 och april—juni 1944 med 35 kronor,

att den, som åtnjöt barnbidrag, skulle för budgetåret 1943/44 erhålla dyrtidstillägg därå för var och en av de nämnda perioderna med följande belopp: beträffande barnbidrag för ett barn med 25 kronor, för två barn med 44 kronor, för tre barn med 62 kronor 50 öre samt för varje barn däröver ytterligare 12 kronor 50 öre,

att till kostnaderna för i denna lag avsedda dyrtidstillägg kommuner och

Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. (Forts.)

landsting skulle bidraga med belopp, motsvarande en femtedel av deras andelar i kostnaderna för under vardera av åren 1943 och 1944 utanordnade tilläggspensioner, invalidunderstöd och barnbidrag samt

att författningen i enlighet härmed skulle erhålla den lydelse, som i motionerna angivits.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition;

B. att motionen I:318 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

C. att motionerna I:319 och II:450 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Löfvander* och *Hallagård*, vilka inom utskottet yrkat bifall till motionerna I:319 och II:450.

Herr Wistrand: Herr talman! Jag har inte någon erinran att göra mot utskottets yrkande, men jag vill understryka några rader i utskottets motivering, som ha tillkommit med anledning av en av mig väckt motion.

Jag anser det vara synnerligen farligt, om vi allt mer skulle minska försäkringsmomentet i den sociala verksamheten och, långsamt eller snabbt, glida över mot en mer eller mindre renodlad understödslinje. Jag har redan tidigare vid olika tillfällen haft anledning att framhålla detta. Alldeles särskilt tvingar sig denna synpunkt på mig, när riksdagen nu ytterligare en gång går att höja de förmåner, som folkpensionärerna åtnjuta, utan att man samtidigt gjort något för att säkerställa folkpensionsväsendets inkomstsida genom att höja avgifterna. Den penningvärdesförsämring, som har lett till att pensions-tilläggen för de flesta icke längre äro tillräckliga, har dock medfört, att den nuvarande avgiften är betydligt lättare att bära och att man mycket väl kan komma ut med en högre avgift. Det system, som hittills tillämpats, har inneburit kompensation på rättigheterna men låtit skyldigheternas inflation fort-fara ohejdad.

Man skulle också kunna få in en ganska betydande summa till finansiering av de höjda folkpensionerna, om man återförde förhållandet mellan avgifter och förmåner till vad som från början var avsett. Man skulle nämligen på det viset öka inkomsterna för folkpensioneringen med omkring 25 miljoner kronor om året.

Jag är glad över att finna, att utskottet inte heller har ställt sig främmande för dessa tankegångar, utan anser att de äro värda beaktande. Då jag inte nu kan ge mig in på att göra ett klart yrkande om proportionellt samma höjning av avgifterna på alla punkter, utan frågan under alla omständigheter måste göras till föremål för utredning, har jag ingen erinran mot vad utskottet har föreslagit, eftersom ju bakgrunden till utskottets förslag är att frågan är under utredning av socialvårdskommittén. Jag hoppas, att utskottets ställningstagande på denna punkt icke innebär någon bortskrivning av denna mycket viktiga synpunkt, och vill understryka nödvändigheten av att socialvårdskommittén mycket allvarligt tar upp denna fråga till prövning. Den är allvarlig både av ekonomiska och vad jag skulle vilja kalla socialmoraliska skäl.

Jag yrkar, herr talman, bifall till utskottets utlåtande.

Herr statsrådet Möller: Herr talman! Jag har tillåtit mig att begära ordet för att något belysa den av den föregående ärade talaren berörda frågan.

När på sin tid det dåvarande avgiftssystemet justerades från fasta av-

Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. (Forts.)

gifter på vissa inkomster till en procentuell avgift med ett minimum av sex kronor per år, var ju det förslag, som framlades, avvägt med hänsyn till vad man ansåg, att vederbörande rimligen kunde betala av sin inkomst. Den dåvarande kommittén för folkpensioneringen hade räknat med olika alternativ, dels en 1-procentig och dels en 1½-procentig avgift, båda upp till ett visst belopp, men stannade för att förordna endast en 1-procentig avgift. Man kan således icke säga, att den principiella utgångspunkten har varit, att avgifterna skulle stå i en viss bestämd relation till de förmåner, som pensionsförsäkringen bjuder, utan i stället i en viss relation till den inkomst som den försäkrade har. Pensionskommittén hade gått mycket längre än Kungl. Maj:t på sin tid. Den hade nämligen förordat avgifter upp till en inkomst av 5,000 kronor, vilket på grund av vissa överväganden av statsmakterna skars ned till 2,000 kronor.

Med vad jag här säger vill jag visst icke avråda från att man skall överväga, om man kan öka den procentuella avgiften. Det är självklart ett övervägande som socialvårdskommittén måste göra. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att när man skall överväga, hur stor del av vederbörandes inkomst som kan tagas till pensionsförsäkringen, måste det infogas i hela socialförsäkringskomplexet. Man måste taga hänsyn till hur stora avgifterna skola bli till sjukförsäkring och arbetslöshetsförsäkring bredvid pensionsförsäkringen inom ramen för vad man anser att vederbörande inkomstagare kan bära av avgifter till sin sociala försäkring.

Jag har, herr talman, endast velat få dessa ord till protokollet, därför att jag tror att problemet icke är så enkelt, att man bara kan säga, att staten genom att höja de procentuella avgifterna en smula får större inkomster och att man därigenom återställer den balans som förut funnits mellan förmåner och försäkringsavgifter. Så enkelt tror jag icke att det är möjligt att behandla denna sak, vilket jag i varje fall för min del har velat klargöra, innan kammaren går till beslut.

Herr Löfvander: Herr talman! Den föreliggande frågan har vid de senaste riksdagarna återkommit år från år fastän varje gång i en något förändrad form.

Med hänsyn till den ökning av levnadsomkostnaderna, som skett sedan förra årets proposition avlämnades, föreslår herr statsrådet för nästa budgetår tre procentuella tillägg i form av extra månadsbelopp samt två fixa tillägg, de senare med vardera 35 kronor i likhet med vad som gällt innevarande budgetår. Visserligen är, säger departementschefen, den ökning av levnadsomkostnaderna, som ägt rum sedan våren 1942, tämligen ringa, knappt två procent, men med hänsyn till de principer, som tillämpats för utbetalningen av dyrtidstillägg på folkpensionerna under krisen, är det femte tillägget befogat.

Det är väl ingen som har någon anmärkning att rikta mot departementschefens uttalande på denna punkt. Stegringen av levnadsomkostnaderna har fortsatt under innevarande år på samma sätt som i fjol, d. v. s. i stort sett likformigt inom alla s. k. dyrorter. Det har funnits en stark opposition i de lägre dyrorterna mot att dyrtidstilläggen under sådana omständigheter skola beräknas procentuellt i stället för att vara lika över hela landet. I den motion, som bondeförbundets representanter ha väckt vid innevarande års riksdag i anledning av den kungl. propositionen, föreslås likformighet beträffande dyrtidstilläggen för alla dyrortsgrupper. Det föreslås nämligen, att dyrtidstilläggen skola utgå med fem fasta tillägg i stället för enligt propositionen två fasta och tre rörliga. Det rättvisa i motionens förslag lär väl näppeligen kunna bestridas.

Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. (Forts.)

Jag skall inte vid detta tillfälle hålla något längre anförande i denna fråga. De synpunkter, som redan tidigare framförts från vårt håll, äro ju väl kända och äga fortfarande giltighet. Jag är beredd på att man kommer att göra den invändningen från utskottsmajoritetens sida, att om motionärernas och reservanternas förslag skulle bifallas, skulle det komma att medföra en utgiftsökning för staten av 9 miljoner kronor. Detta belopp har nämligen nämnts i utskottet. Jag medger, att det är en stor summa, men för min del är jag inte skrämd av det stora beloppet. Jag anser för min del, att få utgifter som vi beslutat av denna storleksordning under dessa tider äro så behjärtansvärda som denna, som avser att skapa drägliga förhållanden för oftast gamla och orkeslösa människor som i allra största utsträckning icke genom eget arbete kunna bidra till sin försörjning.

Beträffande kommunernas bidrag till dyrtidstilläggen å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag har i år en förändring föreslagits av Kungl. Maj:t. Enligt det förslag, som pensionsstyrelsen framlagt och departementschefen accepterat, skall kommunernas bidrag till de fixa tilläggen bestämmas olika för olika dyrtidsgrupper. Detta förslag motiveras därmed att de nämnda tilläggen i procent av pensionsförmånerna variera avsevärt inom de olika dyrtidsgrupperna. På så sätt komma de kommuner, som tillhöra den lägsta dyrtidsgruppen, d. v. s. flertalet landsbygdskommuner, att belastas med högre bidrag än kommunerna inom de båda högre dyrtidsgrupperna.

Till kostnaderna för samtliga här ifrågakommande dyrtidstillägg skola kommuner inom ortsgrupp 1 bidraga med belopp motsvarande 23.8 procent av deras andelar i kostnaderna för under vartdera av åren 1943 och 1944 utanordnade tilläggs pensioner, invalidunderstöd och barnbidrag. För kommunerna inom ortsgrupp 2 blir motsvarande procentsats 21.4, och för kommunerna i ortsgrupp 3 blir den 21 procent. För landstingens del fastställles denna procentsats till 22.8. Något försök till skillnad mellan de olika dyrtidsgrupperna har här inte gjorts.

Då kommunerna inom den lägsta dyrtidsgruppen i regel torde äga vida svagare skatteunderlag än övriga kommuner, förefaller det icke rättvist att lägga en tyngre börda på de förra än på de senare. Reservanternas anse därför riktigast att fasthålla vid den under första halvåret 1943 tillämpade regeln; att kommuner och landsting skola bidra till ifrågavarande dyrtidstillägg med belopp motsvarande en femtedel, d. v. s. 20 procent, av deras andelar av kostnaderna för under året utanordnade tilläggs pensioner, invalidunderstöd och barnbidrag.

I den motion som jag tidigare åberopat, nr 450 i andra kammaren, finnes infört ett fullständigt förslag till lag om dyrtidstillägg å folkpensioner o. s. v. Detta lagförslag återfinnes på sid. 3 och 4 i utskottets utlåtande.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I herr Löfvanders yttrande instämde herrar *von Heland, Ljungdahl, Gustaf Elofsson, Verner Andersson, Lodenius, Albert Andersson, Persson, Gustavson* och *Bror Nilsson*.

Herr Norman: Herr talman! Beträffande de av herr Wistrand framförda synpunkterna har utskottets majoritet nog närmast tänkt på det förändrade inkomstläge, som har inträffat sedan folkpensionsavgifterna bestämdes. Från den utgångspunkten har utskottsmajoriteten ansett det helt naturligt, att spørgsmålet om dessa avgifter blir föremål för övervägande vid den reformering av folkpensioneringen som nu är föremål för socialvårdskommitténs arbete. I fråga om herr Löfvanders anförande skall jag för min del inte ta

Lagförslag om dyrtidstillägg å folkpensioner m. m. (Forts.)
 upp den invändning mot ett bifall till hans yrkande, som han själv väntade sig, nämligen de ökade kostnaderna. Man kan ju rent principiellt göra invändningar mot konstruktionen med fasta tillägg, när det är fråga om ett dyrtidstillägg. Det blir nämligen ganska orimliga konsekvenser för de pensionärer, som ha mycket låg tilläggspension. De få därigenom en mer än hundra procentig kompensation för dyrtiden, jämfört med den tilläggspension som de ha. Det har ansetts försvarligt med ett visst antal fasta tillägg för att på det sättet uppnå större likställighet i anslutning till den utjämning, som har skett beträffande levnadsomkostnadernas stegring, mellan olika dyrortsgrupper i landet, men jag tror, att det är alla skäl att icke låta denna synpunkt leda alltför långt. Regeringen har i sitt förslag bibehållit den konstruktion av dyrtidstilläggen, som riksdagen godkände i fjol, d. v. s. två fasta tillägg, vilka redan de, när det gäller pensionärer med liten tilläggspension, äro diskutabla ur den synpunkten att det här är fråga om ett dyrtidstillägg. Ju längre man går vidare på denna väg, desto tveksammare måste man bli inför denna konstruktion av dyrtidstilläggen.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets utlåtande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 319 och II: 450; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Löfvander* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 55, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som föranleddes av bifall till de i ämnet väckta motionerna I: 319 och II: 450.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Löfvander* begärde rösträkning, verkställes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 96;

Nej — 20.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Om ökat
skydd åt
hyressökande
familjer med
barn m. m.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 57, i anledning av dels väckta motioner om åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, dels ock väckt motion om ändring av 10 § lagen om hyresreglering.

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)

Andra lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft tre inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nämligen dels de likalydande motionerna nr 185 i första kammaren av herr *Hage* och nr 131 i andra kammaren av herr *Edberg* m. fl., dels ock motionen nr 106 i andra kammaren av herr *Persson* i Stockholm m. fl.

I motionerna I: 185 och II: 131 hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om skyndsamma åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn, förslagsvis genom införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling med anmälningsskyldighet för hyresvärdar och förtursrätt för barnfamilj till hyresledig lägenhet.

I motionen II: 106 hade hemställts, att riksdagen för sin del måtte besluta, att 10 § i lagen om hyresreglering m. m. skulle erhålla följande ändrade lydelse:

I kommun, där denna lag äger tillämpning, skall avgiftsfri bostadsförmedling anordnas på kommunens bekostnad.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att motionerna I: 185 och II: 131 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd; samt

B. att motionen II: 106 icke måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herrar *Hage* och *Cruse* samt fru *Västberg*, vilka ansett, att utskottet bort föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda de spörsmål, som innefattades i de båda likalydande motionerna I: 185 och II: 131, i den mån dessa spörsmål icke redan vore föremål för utredning.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten A.

Herr *Hage*: Herr talman! I det föreliggande utlåtandet behandlas två likalydande motioner, väckta i båda kamrarna, med begäran om skyndsamma åtgärder i syfte att bereda ökat skydd åt hyressökande familjer med barn och i främsta rummet familjer med många barn. Detta skulle kunna ske, framhålla motionärerna, genom införande av obligatorisk kommunal bostadsförmedling med anmälningsskyldighet för hyresvärdar av lediga bostäder och förtursrätt för barnfamilj till hyresledig lägenhet.

Motionerna ha avstyrkts av utskottet, men till utskottets utlåtande finnes fogad en reservation av mig samt två andrakammarledamöter, herr *Cruse* och fru *Västberg*. Vi representera alla tre sådana städer, där bostadsbristen är särskilt krisbetonad och omfattande. Åtminstone i den stad, som jag mest känner till, nämligen Luleå, är bostadsbristen så svår, att en del familjefäder, som ha blivit förflyttade dit, måste låta sina familjer bo kvar i de södra delarna av landet, då de inte lyckats uppbirga en bostad åt sig och sin familj. Vi, som representera orter där bostadsbristen är så svår, se givetvis på denna fråga från något andra utgångspunkter än utskottsmajoriteten, som mera representerar orter, där bostadsbristen inte är så krisartad. Jag skall därför be att få säga några ord till försvar för den reservation, som jag har avgivit.

Reservationen går ut på att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t skall hemställa, att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt överväga de åtgärder som innefattas i de båda motionerna, i den mån dessa spörsmål icke redan äro föremål för utredning. Motionerna och reservationen bygga på den uppfattningen, att barn-

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)
rika familjer, eller överhuvud taget barnfamiljer, måste anses vara önskvärda för samhället i en tid som den nuvarande. Tillvaron av dylika familjer innebär nämligen en möjlighet att få fram ett ökat nativitetsresultat, vilket hela samhället måste sträva efter på grund av den nativitetsminskning, som konstaterats under de gångna åren. Från den utgångspunkten anse vi motionärer, att det är rimligt, att samhället genom lagstiftning eller på annat sätt favoriserar familjer med barn och främst då familjer med många barn. Vilket slut man än kommer till med avseende på ställningstagandet till denna motion, tycker jag, att alla i nuvarande läge borde kunna vara eniga om denna uppfattning. Samhället har ju också på sätt och vis erkänt riktigheten av denna princip därigenom, att man på vissa områden åstadkommit en favorisering av familjer med barn. Detta har bl. a. skett inom skattelagstiftningen, där man infört avdrag för familjer med barn. Vidare har man uppfört s. k. barnrikehus, där de inflyttande familjerna i viss utsträckning få subvention på hyran, så att denna icke blir större än vad man anser att de kunna bära. När man har gått in för dessa åtgärder och därmed erkänt sanningen i det påstående, som jag nyss gjorde om nödvändigheten att gynna de barnrika familjerna, anser jag, att det är ganska rimligt, att samhället även på det område som beröres i motionerna ingriper för att hjälpa de barnrika. Såsom framhålles i motionerna, är det nämligen ofta svårare för familjer med barn att få en bostad, fastän de ju tvärtom borde favoriseras. Då en sådan familj kommer och anmäler sig och vill hyra en bostad, betraktas den helt enkelt icke som en första klassens hyressökande. De barnrika familjerna bli rent ut sagt i en viss utsträckning ratade till förmån för familjer, som icke ha barn eller som ha ett mindre antal barn.

Motionärerna ha åstadkommit en enquête, där man försöker belysa detta problem. Från husägarhåll bestrider man motionärernas påstående och förklarar, att det från hyresvärdarnas sida icke finns någon ovilja mot att hyra ut bostäder till familjer med barn, men jag tror att man med avseende på detta kan använda det gamla ordspråket, att känd sak är så god som vittnad. I en tid som den nuvarande, då ett mycket stort antal hyressökande konkurrera om det ringa bostadsbestånd, som finns ledigt, blir det lätt så, att hyresvärderna hellre tar en hyresgäst, som är barnlös, eller en liten familj än en familj med många barn.

Det har, som sagt, skett en utredning om detta, och i den av herr Edberg i andra kammaren väckta motionen finns en del exempel, där man sökt visa, att det förhåller sig på det sätt, som jag här sagt. Detta bestrides nu från husägarehåll, där man påpekar att en del av dessa uppgifter äro oriktiga. Vederbörande hyressökande ha sålunda inte blivit avvisade på den grund att familjerna varit barnrika, utan det har varit andra omständigheter, som gjort att dessa hyressökande familjer avvisats. Ja, det är givet att det i ett så stort material, som anförts i motionärens framställning, naturligtvis alltid insmyger sig en eller annan oriktighet. Men jag vågar trots detta påstå, att i stort sett torde de uppgifter, som lämnats av herr Edberg, nog vara riktiga. Ett faktum är, att en hel del påståenden, som gjorts i motionen, icke ha blivit bemötta, och därvidlag tror jag nog att man kan tillämpa den gamla regeln, att den som tiger, han samtycker. Jag tror man kan tämligen oreserverat påstå, att där det inte kommit några bemötanden av herr Edbergs påståenden, där äro också dessa påståenden riktiga.

Och vad beror det nu på, att personer som ha många barn inte bli betraktade som önskvärda hyresgäster av en husägare? Ja, det framskymtar i ett yttlande från Göteborg, att det bl. a. kan bero på, att det för en familj med många barn kan bli större kostnader för husägaren. I Göteborg exempelvis finns

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)

det något slags system med vattenavgifter, där dessa anpassas med hänsyn till familjernas storlek. Det är givet, att under sådana omständigheter ser en husägare hellre, att han får en liten familj än en familj på sju, åtta eller nio personer, för vilka han får betala en större vattenavgift. Därtill kommer, att en familj med många barn sliter lägenheten mer än en barnlös familj. Vidare är det naturligtvis så, att hur välartade barn än äro, så alltid stoja de och göra ohägn på något sätt. Så idealiska barn finns det inte någonstans, att de inte vilja »leva lusen» en smula, och då störa de kanske de kringboende. Detta gör, att i viss utsträckning äro inte heller hyresgästerna så synnerligen tilltalade av att det flyttar in en mängd familjer med många barn i huset.

Men sådana synpunkter som dessa måste betraktas som osociala synpunkter. De måste tillmätas mindre betydelse än den socialt betonade synpunkten, att barnrika familjer och barnfamiljer överhuvud taget måste finnas och att de ur samhällets synpunkt äro önskvärda i högre grad än icke barnrika familjer.

Från denna utgångspunkt menar jag, att det vore rimligt, att man försökte göra någonting effektivt för att tillgodose de krav, som här framförts. Nu har emellertid utskottet avstyrkt motionerna, och det har skett bl. a. därför att en del av de frågor, som behandlas i motionerna, redan äro föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet eller övervägande. Detta påstås i utskottsutlåtandet, och det är riktigt, men inte i alla stycken. Kravet i motionerna på att det skall åstadkommas en obligatorisk bostadsförmedling är icke för närvarande föremål för Kungl. Maj:ts uppmärksamhet. Däremot är t. ex. motionens krav på att hyresvärdarna skola lämna uppgifter om hyreslediga bostäder samt att man skall skapa en företrädesrätt till hyreslediga lägenheter för större familjer föremål för övervägande på sätt, som framgår av utskottets utlåtande. Emellertid är det otvivelaktigt så, att skall man vinna de mål, som avses i de två sista punkterna, så måste vi först komma fram till en obligatorisk bostadsförmedling. Det är den enda möjligheten att komma någon vart på vägen mot de två andra målen. Från denna utgångspunkt ha reservanterna i utskottet förfäktat den uppfattningen, att även denna fråga borde göras till föremål för utredning, om det överhuvud taget skall vara någon idé med hela det intresse, som utskottet i viss utsträckning visar för saken.

Jag kommer därför fram till ett yrkande om bifall till reservationen, men dessförinnan vill jag passa på att erinra om, att denna fråga — såsom upplyses av utskottet — varit föremål för behandling vid 1942 års riksdag. Jag satt även då i utskottet, men reserverade mig vid det tillfället icke. Det berodde därpå, att utskottet då yttrade något om, att det skulle åstadkommas en kommunal bostadsförmedling, och det var rimligt, sade utskottet, att denna ordnades på det sättet, att det lämnades företräde åt familjer med barn. Emellertid har en sådan kommunal bostadsförmedling inte inrättats, och alltså förfaller skälet att vidbliva utskottets utlåtande från 1942. Från denna utgångspunkt har jag för min del, trots att jag 1942 var enig med utskottet, ansett mig i år kunna framföra en reservation i frågan.

Det är visserligen sant, att det naturligtvis finns en annan väg, på vilken man kan lösa dessa spörsmål, och det är ett ökat bostadsbyggande. Komma vi i en sådan situation runt om i hela vårt land, att bostadstillgången blir tillfredsställande, anmäler sig knappast ett sådant spörsmål som detta. Då klarar sig alltihop ändå, och då behöva vi säkerligen inte någon lagstiftning till skydd för stora familjer. Men så länge det existerar en bostadsbrist, som dessutom är mycket stor i en mängd samhällen, är det rimligt, att det åstadkommes ett särskilt skydd för sådana bostadssökande, som äro mindre välsedda som hyresgäster.

Nu hoppas jag att detta bostadsbyggande skall fortskrida på ett sådant sätt.

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)
att bostadstillgången även i de nu mest drabbade samhällena blir tillräcklig. Men man vet inte hur det går med detta. Det är ju för övrigt en hel del återhållande element som finnas och komma att finnas i lagstiftningen, då det gäller strävandena att söka åstadkomma ett tillräckligt bostadsbyggande. I dagarna kommer det att fattas ett beslut i riksdagen, som går ut på att från ekonomiska och finansiella utgångspunkter hålla tillbaka byggnadsverksamheten. Visserligen har utskottet därvidlag på mitt yrkande skrivit in i motiveringen, att ett sådant tillbakahållande av bostadsbyggandet icke bör ske när det gäller sjukhus samt bostäder i samhällen med stor bostadsbrist. Men trots denna motivering är det mycket antagligt, att denna prohibitiva lagstiftning i viss grad kommer att hålla tillbaka bostadsbyggandet och förhindra en tillfredsställande bostadsproduktion i en hel del samhällen. Från dessa utgångspunkter är det rimligt, efter mitt sätt att se, att man vid sidan av strävandena att bygga bostäder även har en lagstiftning av supplementär karaktär, som tillgodoser de synpunkter, jag här varit inne på.

I övrigt vill jag här påpeka, att socialstyrelsen i viss utsträckning tillstyrkt motionerna och de strävanden som ligga där bakom. Detta tillstyrkande är synnerligen värdefullt, då socialstyrelsen väl ändå är det statsorgan, som i främsta hand har ansvaret när det gäller en social lagstiftning av detta slag. Det måste ge en oerhörd tyngd åt vårt förslag, att socialstyrelsen velat vara med om åtgärder i denna riktning. Vidare ha två reservanter i hyresrådet tillstyrkt. Hyresgästernas riksorganisation, som är särskilt intresserad av denna fråga, har mycket starkt understrukit, att det är rimligt att åstadkomma en sådan lagstiftning som denna.

Visserligen vet jag, att man invänder, att när det gäller familjer med många barn existerar det redan nu i vår hyreslagstiftning en bestämmelse, som för dessa skyddar innehavet av de bostäder, som de redan bruka. Men i nuvarande tider med stora omläggningar i produktionen är det nödvändigt att flytta en massa människor från ett yrke till ett annat och att omskola dem till nya yrken, och detta leder till, att även barnrika familjer ofta tvingas att flytta till en ny plats. Och då ha de inte lagens skydd, när det gäller att skaffa en ny bostad. Svårigheterna för dem kunna bli synnerligen stora, om det inte finns någon lagstiftning, som är ägnad att skydda dem.

Jag skall, herr talman, inskränka mig till det sagda och med utgångspunkt från detta yrka bifall till den reservation, som avgivits av mig, herr Cruse och fru Västberg om att Kungl. Maj:t måtte låta utreda de spörsmål, som innefattas i de båda här nämnda likalydande motionerna, i den mån dessa spörsmål icke redan äro föremål för utredning.

Häri instämde herr *Sten*.

Herr **Norman**: Herr talman! Det föreföll som om herr Hage ville göra gällande att utskottsmajoritetens enligt hans åsikt mera negativa inställning än reservanternas skulle bero därpå, att vi andra inte hade samma sorgliga erfarenheter som herr Hage och hans medreservanter beträffande behovet av reglerande åtgärder på detta område. Detta är inte riktigt. Utskottet har icke varit negativt utan tvärtom positivt inställt när det gäller dessa spörsmål, och det framgår också av utskottets motivering.

En sak har framför allt varit avgörande då utskottet nu icke ansett sig behöva förorda en utredning, och det är, utöver vad herr Hage redan refererat om de överväganden som pågå rörande exempelvis hyreslicenser, vad 1941 års befolkningsutredning uttalat i sitt yttrande över de föreliggande motionerna. Jag tror att jag kan påstå, att andra lagutskottets majoritet mycket nära an-

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)

sluter sig till de tankegångar, som framkommit i detta yttrande — det föreligger som bilaga C till utskottsutlåtandet, och jag vill hänvisa till detta yttrande. Här ha vi, vid sidan av utredningen rörande det ifrågasatta lagförslaget om hyreslicenser, en sakkunnigkommitté som är alldeles särskilt intresserad av de sociala spørsmål, som beröras i motionerna, och som arbetar på att få fram lösningar av dessa frågor. Denna kommitté, som således har ett alldeles särskilt intresse för dessa spørsmål, har i sitt yttrande framhållit många beaktansvärda synpunkter, men kommittén kommer själv till den slutsatsen, att man bör avvakta resultatet av de särskilda undersökningar rörande behovsprövning på bostadsmarknaden, som nu pågår, och detta trots att problemet anses vara av brådskande natur och anses påkalla en så snar lösning som möjligt. När denna utredning, som är så positivt intresserad för frågan som någon annan, anser att man är nödsakad att se vad som framkommer som resultat av den andra pågående utredningen, har utskottet inte ansett sig ha anledning att förutsätta, att frågan skulle komma i ett något som helst bättre läge om utskottet nu också förordade en skrivelse till Konungen med begäran att Kungl. Maj:t skulle upptaga de spørsmål i detta avseende, som eventuellt icke äro föremål för utredning. Utskottet förutsätter helt enkelt att de problem, som avhandlas i motionerna, äro föremål för ett allvarligt övervägande från Kungl. Maj:ts eller av Kungl. Maj:t tillsatta utredningars sida. Under sådana förhållanden synes det icke vara anledning att i detta läge förorda en skrivelse till Konungen.

Jag hemställer därför, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Lindblom: Herr talman! Det finns knappast någon anledning att just nu ägna denna fråga någon större uppmärksamhet, eftersom hela ärendet är föremål för utredning, och jag kan inte tänka mig att kammarens beslut i dag gärna kan bli något annat än ett bifall till utskottets hemställan.

Jag vill emellertid nämna, att det i de föreliggande motionerna förekommer åtskilliga uppgifter, som vid en närmare undersökning visat sig vara felaktiga, och jag måste beklaga att dylika ovederhäftiga uppgifter läggas till grund för en framställning i en så viktig fråga som den det här gäller.

Man måste inse, att detta är ett mycket allvarligt spørsmål, ty om man härvidlag skall gå in på en tvångslagstiftning är det givet att detta kommer att få mycket vittgående konsekvenser. Det är inte heller riktigt att lägga skulden för förekommande missförhållanden på hyresvärdarna alleng. Det är nämligen två andra mycket viktiga faktorer som i detta fall spela in. Den första är det allmänna bostadsläget. Det är alldeles uppenbart, att i den mån det blir tillräcklig tillgång på lägenheter på bostadsmarknaden bortfalla dessa missförhållanden rent automatiskt. Och för det andra är det i många fall på det viset, att även där en hyresvärd gärna skulle taga emot en familj med barn, så lägga övriga hyresgäster hinder i vägen. Det har förekommit att en hyresvärd, som lovar en familj med barn att flytta in i sitt hus, har fått meddelande från sina övriga hyresgäster, att under sådana omständigheter skulle de flytta därifrån. Det är en ganska komplicerad sak att kryssa sig fram mellan dessa svårigheter. Jag tror inte att det i allmänhet föreligger någon avoghet, ehuru väl något enstaka undantag kan finnas, hos hyresvärdarna när det gäller att mottaga familjer med barn.

Emellertid hänger denna fråga intimt samman med frågan om kommunal bostadsförmedling. Det finns dock inte någon anledning, synes det mig, att yrka bifall till motionerna på denna grund, emedan frågan om kommunal bostadsförmedling är intagen i hyresregleringslagen. Det möter icke något hinder för närvarande att införa kommunal bostadsförmedling i de kommuner, som

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)
så önska. Det har emellertid visat sig att kommunerna äro mycket ovilliga att inrätta kommunal bostadsförmedling. Statens hyresråd har utsänt cirkulär i detta ärende till hyresnämnderna, men det har inte resulterat i att något större intresse för anordnande av kommunal bostadsförmedling i respektive kommuner kommit till synes. Jag förmodar att anledningen är att de kommunala myndigheterna vid en närmare prövning av det föreliggande läget icke ha funnit anledning att införa en sådan ordning.

Som jag redan sagt är hela detta spörsmål under utredning. Och om det nu blir så, att den utredning, som pågår rörande frågan om införande av hyreslicens, finner att åtgärder böra vidtagas, så kommer även denna fråga upp i sitt sammanhang. Det blir sålunda i så fall tillfälle att återkomma till ärendet.

Jag är övertygad om att vi för dagen icke ha möjlighet att komma längre med denna sak. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Hage: Herr talman! Jag skall inte deltaga i denna debatt mer än vad som är absolut nödvändigt. Men jag vill säga några ord med anledning av den siste talarens anförande. Han betonade, att inte endast hyresvärdarna kunna anses vara de skyldiga, om en hyressökande stor familj avvisas. Ja, det snuddade jag också vid i mitt anförande. Jag sade, att givetvis anse en del hyresgäster också, att stora familjer inte äro önskvärda i ett hus. Men jag menade, att har man en lagstiftning, som innebär, att en stor familj skall behandlas på ett visst favoriserat sätt, har husägaren eller hyresvärden i denna lagstiftning ett vapen mot sådana hyresgäster, som vilja hindra honom att ta emot stora familjer. Jag menar, att även för den lojale husägaren är tillvaron av en sådan lagstiftning av betydelse.

Den föregående talaren sade också, att det material, som förebragts i motionen i andra kammaren, var felaktigt. Jag erkänner, att på en eller annan punkt ha vissa fel kunnat påvisas från husägarsidan, men jag vågar det påståendet, att i stort sett är det inte bevisat, att detta material är felaktigt. Jag kan inte gå in på detaljer i det avseendet, ty det skulle ta för lång tid, men jag har mycket noggrant gått igenom dessa ting tillsammans med motionären i andra kammaren, och vi ha av inkomna uppgifter fått den uppfattningen, att även om en eller annan punkt är felaktig, så äro dock i stort sett motionens och utredningens påståenden grundade.

Både den föregående talaren och utskottets ärade ordförande säga, att vi skola se tiden an och avvakta utvecklingen hellre än att åstadkomma en alltför brådsökande lagstiftning. Jag vill då säga, att om man överhuvud taget skall ha en lagstiftning på detta område, bör den åstadkommas så fort som möjligt. Det är ju tänkbart, att längre fram bostadsförhållandena bli sådana, att lagstiftningen är mindre motiverad, men just nu behövs en lagstiftning på detta område. Från den utgångspunkten menar jag, att det vore mycket rimligt — men nu föreligger naturligtvis inte den möjligheten —, om riksdagen gick på reservationens linje. Det skulle på ett starkare sätt understryka behovet av en sådan lagstiftning som den föreslagna.

Därutöver vill jag ytterligare framhålla, att inte alla de frågor, som beröras i motionen, äro klarade från Kungl. Maj:ts sida. Den första punkten i motionen, som handlar om bostadsförmedlingen, har kommit i ett sådant läge, att det vore rimligt, att riksdagen även uttalade sig för en utredning om den saken. Jag vill säga — som jag sade förut — att skall det överhuvud taget åstadkommas någon lagstiftning till förmån för bostadssökande barnfamiljer, då måste en centraliserad kommunal bostadsförmedling finnas. Detta utesluter inte, att man för små samhällen, där det inte föreligger något behov där-

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)

av, kan medge dispens, men i de stora samhällena måste det finnas en sådan förmedling, om man överhuvud taget skall ge sig in på en sådan lagstiftning, som nu är ifrågasatt.

Jag skall inskränka mig till detta och yrkar alltjämt bifall till reservationen.

Herr Olsson, Karl Johan: Herr talman! Jag skall fatta mig mycket kort. Jag begärde ordet, när herr Lindblom anförde, att det inte var så farligt med den där avogheten mot barnfamiljerna, som motionärerna och andra ha påstått. Han sade, att det är andra faktorer, som inverka här, än hyresvärdarnas och fastighetsägarnas hållning. Här inverka det allmänna hyresläget och ställningstagandet från andra hyresgäster i fastigheterna, sade han. Ja, jag vet mycket väl, att som hyresläget nu är, kunna fastighetsägarna gallra sina hyresgäster på ett helt annat sätt än tidigare, men det är ju inte någon tröst, om den gallringen går ut över dem, som ha flera barn. Jag vet också mycket väl, att i vissa fastigheter finns det en och annan hyresgäst, som inte kan tåla barn och därför motsätter sig, att hyresvärderna tar några hyresgäster med flera barn, men inte skola väl dessa folkliga människor ha veto rätt mot nya hyresgäster! Det vore en inskränkning i hyresvärdarnas handlingsfrihet, som ligger på samma plan som om samhället gör ett inskridande. Om hyresvärdarna för en eller två tidigare hyresgästers skull inte våga hyra ut till en barnfamilj, då ha de ju inte fria händer.

Jag har gjort den iakttagelsen, att förhållandena faktiskt gestalta sig så som motionärerna säga, även om det naturligtvis är möjligt, att de ha kommit med ett och annat exempel som vid närmare granskning inte står sig. Jag har t. ex. rätt ofta observerat, att det i pressens hyresannonser säges, att det skall vara en barnlös familj eller att det skall vara en liten familj. Detta är inte alls ovanligt, och redan det är ju ett bevis för att man är rädd för familjer med barn. Men även när inte några sådana villkor förekomma i hyresannonserna, sker en gallring, ofta mycket diskret, men likväl genomskinlig. Det händer t. ex., att en familjefader ringer upp en person, som annonserat en lägenhet såsom ledig, och anmäler sig som hyressökande. Efter en stunds meningsutbyte frågar annonsören, om den sökande har några barn. Ja, säger kanske denne, jag har två barn. Jag frågar inte därför att jag har någonting emot barn, yttrar då hyresvärderna, men jag tänker på utrymmesfrågan. Han är så mån om att den hyressökande inte skall få för liten lägenhet, att han därför vill förvissa sig om att denne inte har flera barn än som passar i lägenheten! Det finns så många sätt att verkställa denna gallring, och det är ett faktum att den försiggår.

Läget på bostadsmarknaden är alltså det, att de barnlösa ha företräde, där om råder ingen tvekan. I andra rummet komma de, som ha mycket små familjer, t. ex. endast ett barn. Först när dessa kategorier av hyressökande ha tagit det, som de anse passa dem, få flerbarnsfamiljerna komma i fråga. Med den ringa tillgång på lägenheter, som nu finns åtminstone på vissa håll, betyder detta faktiskt ingenting annat än att barnfamiljerna bli ställda i särklass. Detta kan inte vara ett idealiskt tillstånd. Det kan inte vara rim och reson att tolerera det, det kan inte få fortgå längre än som är absolut nödvändigt med hänsyn till de utredningar, som kunna vara erforderliga. Jag anser, att någonting måste göras.

I motionerna I:185 och II:131 föreslås företrädesrätt för familjer med barn till hyreslediga lägenheter. Det skulle alltså innebära en omkastning av de faktiska förhållandena på hyresmarknaden: i stället för att de barnlösa

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)
skola ha företrädesrätt skulle barnfamiljerna få sådan. Ur samhällelig synpunkt skulle detta väl vara en förändring till det bättre.

Utskottet säger i sin motivering, att detta skulle betyda ett synnerligen långt gående ingrepp i fastighetsägarnas befogenheter, och det är alldeles riktigt konstaterat. Men man har här att väga mot varandra samhällets intresse, som ju är, att även barnfamiljerna få hyggliga lägenheter, och fastighetsägarnas intresse. I det valet har åtminstone jag inte svårt att ta ståndpunkt.

Det är klart, att om det gällt ett yrkande om införande utan vidare av bestämmelser i föreslagen riktning, skulle många av oss ha hesiterat. Reservationen innebär emellertid ingenting annat än att man skall skriva till Kungl. Maj:t och begära en utredning i detta syfte. Man kan säga, att utskottet och reservanterna äro praktiskt taget på samma linje, ty utskottet har gett motionärerna ganska mycket på hand. Detta är riktigt, men det förefaller åtminstone mig, som om det skulle väga åtskilligt tyngre, ifall riksdagen gjorde en opinionsyttring genom att bifalla reservationen. Den har inte därmed bundit sig för någon viss lagstiftning eller för några vissa bestämmelser utan har alltså fria händer. Riksdagen har då emellertid sagt ifrån, att den önskar, att det skall bli en ändring till det bättre på detta område.

Från dessa utgångspunkter anholder jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herr Nilsson, Bror, och herr Wiklund.

Herr Lindblom: Herr talman! Jag skall ge herr Hage rätt i det avseendet, att om en lagstiftning enligt hans förslag kommer till stånd, så är det givet, att den blir — vad skall jag säga? — ett slags moraliskt skydd för hyresvärdar gentemot pockande hyresgäster, som inte vilja ha barn i fastigheterna. Men mer blir den väl inte: man står där i alla fall. Antag t. ex. att hyresvärderna hyr ut till en familj med barn och att tre andra familjer i huset säga: »Nu vilja vi inte bo kvar här, nu flytta vi». Det kan han inte hindra. Om en lagstiftning skall utformas på det sättet, fordras det, att den skall bli liksidig, så att då får staten ikläda sig en viss garanti för att de åtgärder, som måste vidtas enligt lagen, inte leda till orimliga och orättvisa resultat.

Vad sedan de lämnade uppgifterna beträffar, har jag inte sagt, att samtliga äro felaktiga, men när en, två eller tre äro det, har man föga förtroende för de andra.

Gentemot herr Olsson vill jag säga, att den gallring, som han har talat om, för närvarande är mycket ringa, av det enkla skälet att omflyttningen är mycket liten. Redan nu ha familjer med barn företrädesrätt. När hyresrådet eller hyresnämnderna skola ta ståndpunkt i sådana frågor, bli ju alltid de familjer, som ha barn, i första hand ihågkomna. Vidare är det ju självklart, att om en stor familj vill hyra en lägenhet på ett rum och kök, kan det inte vara önskvärt att ha sådana bestämmelser, att denna familj får företräde till denna mycket lilla lägenhet. Det är givet, att man får lov att ta någon hänsyn också till sådana omständigheter.

Herr Hage: Herr talman! Endast en mycket kort replik till herr Lindblom! Han var rädd för att en husägare, som tog emot en barnrik familj, rent av skulle riskera, att hyresgäster, som inte ville vara med om detta, sade upp sig, och så blevo deras lägenheter tomma. Åtminstone som det är för närvarande tror jag, att dessa risker äro mycket mycket små. Jag känner till en familj, som skulle flytta från sin lägenhet mitt i sommaren. Denna familj annonserade eller vände sig till en hyresbyrå och meddelade, att folk skulle få

Om ökat skydd åt hyressökande familjer med barn m. m. (Forts.)
komma klockan 11 på förmiddagen och anmäla sig. Redan klockan 7 på morgonen stod en kö utanför bostaden och ville hyra. Den av herr Lindblom påtalade risken tror jag alltså är ganska ringa.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepåt propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hage* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lylelse:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 57 punkten A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo upplästs, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13, i anledning av motioner om tillsättande av en kommission att utreda och förbereda lösningen av efterkrigsproblemen, om tillsättande av ett auktoritativt organ för ekonomisk och social försvarsberedskap, om utredning av de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen och om tillsättande av speciella organ för ekonomisk fredsberedskap.

*Om utredning
ang. vissa
efterkrigs-
problem.*

I en inom första kammaren väckt motion, nr 68, hade herr *Fredrik Ström* hemställt, att riksdagen måtte besluta hos Kungl. Maj:t begära tillsättandet av en kommission att utreda och förbereda lösningen av efterkrigsproblemen och att senast inom tre år efter fredens återställande framlägga sina förslag.

Härjämte hade i en inom första kammaren väckt motion, nr 145, herr *Ohlin* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om tillsättande av ett auktoritativt organ för ekonomisk och social försvarsberedskap, som kunde dels förbereda övergången från krigstidens till fredstidens ekonomi i Sverige, dels planera för vårt lands deltagande i humanitära hjälpaktioner för våra nordiska grannländer och i återuppbyggnadsarbetet inom dessa, dels även hålla kontakten med den i andra länder pågående verksamhet, som syftade till att uppdraga riktlinjer för en lösning av efterkrigstidens brännande ekonomiska och sociala problem, och undersöka vilken roll Sverige därvid kunde och borde spela.

I andra kammaren hade väckts en likalydande motion, nr 222.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Vidare hade i en likaledes inom första kammaren väckt motion, nr 146, herr *Strand* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om skyndsam utredning av de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen beträffande såväl deras nationella som deras internationella aspekter.

I andra kammaren hade väckts en likalydande motion, nr 221.

Slutligen hade i en inom andra kammaren väckt motion, nr 9, herr *Nilsson* i Stockholm m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära tillsättande av speciella organ för ekonomisk fredsberedskap, dels ett sådant med uppgift att rent principiellt ange de allmänna riktlinjerna för de åtgärder av ekonomisk och näringspolitisk art, som borde tillgripas i samband med näringslivets omställning för fredsproduktion, och dels ett organ med uppgift att ange vägarna för hur dessa praktiskt skulle omsättas i verkligheten och naturligt inlänkas i den redan befintliga produktionsprocessen.

Motionerna I: 68, I: 145 och I: 146 hade av första kammaren hänvisats till dess andra tillfälliga utskott. Andra kammaren hade hänvisat motionerna II: 9, II: 221 och II: 222 till sitt andra tillfälliga utskott, som i utlåtande nr 9 i anledning av motionerna hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om tillsättande vid lämplig tidpunkt att särskilt organ med uppgift att undersöka, hur näringslivets omställning till fredsproduktion borde ske och vilka praktiska åtgärder, som för detta ändamål kunde vidtagas, samt hur de sociala efterkrigsproblemen borde lösas, varvid hänsyn till internationella förhållanden och humanitära hjälpåtgärder borde tagas.

Andra kammaren hade bifallit denna hemställan, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma till sitt andra tillfälliga utskott, vilket utskott i det nu ifrågavarande utlåtandet under återopande av vad däri anförts hemställt, att första kammaren måtte biträda andra kammarens beslut.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Ekströmer* och *Carl Eric Ericsson*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om tillsättande vid lämplig tidpunkt av en kommitté med uppgift att dels undersöka, vilka praktiska och administrativa åtgärder som borde av staten vidtagas i samband med avveckling av nuvarande krisåtgärder ävensom näringslivets och arbetsmarknadens omställning för fredsproduktion, dels ock planera för vårt lands deltagande i humanitära hjälpaktioner för våra nordiska grannländer och återuppbyggnadsarbetet inom dessa;

2) av herr *Emil Petersson*, som ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan, att första kammaren för sin del måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om tillsättande vid lämplig tidpunkt av ett särskilt organ, som kunde förbereda övergången från krigstidens till fredstidens ekonomi i Sverige och planera för vårt lands deltagande i humanitära hjälpaktioner för våra nordiska grannländer och i återuppbyggnadsarbetet inom dessa;

3) av herr *Ljungdahl*, som ansett, att utskottets utlåtande bort erhålla den avfattning, berörda reservation visade, slutande med en hemställan, att första kammaren för sin del måtte besluta, att motionerna nr I: 68, I: 145, I: 146 och II: 9 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Herr Ljungdahl: Herr talman! Det har sannerligen icke varit lätt att ta ståndpunkt till det knippe motioner, som här kommit under kammarens behandling. Det säges i motionerna så många kloka, förnuftiga och bra saker, att man skulle önska, att de kunde underkastas en mycket allvarlig och grundlig behandling, och ser man i de i motionerna framförda synpunkterna diskussionsförslag, så böra möjligheter föreligga att kring dem få fram en debatt, som blir både intressant, vittfamnande och djupt pejlande. Men om man inriktar sig på att därur få fram aktuella praktiska arbetsuppgifter, blir fältet genast avsevärt begränsat.

Det är uppenbart, att vid övergången från krigstid till fredstid näringslivet måste bli utsatt för en hel del påfrestningar, som kunna åstadkomma stagnation och arbetslöshet. Därvidlag är det både samhällets och de enskildas plikt att i god tid vidtaga förberedande åtgärder. Hade dessa motioner kommit under kammarens behandling låt oss säga vid mitten av mars månad, skulle jag utan tvivel ha varit med på en skrivelse till Kungl. Maj:t i motionernas syfte. Men sedan dess har det inträffat mycket. Med berömvärd raskhet har Kungl. Maj:t satt i gång en hel rad av specialutredningar, som röra industrien, handeln, jordbruket och penningpolitiken. Jag menar, att det därvidlag egentligen redan är åtgjort vad som kan göras, och jag har därför funnit det vara riktigt att till utskottets utlåtande foga en reservation, vari jag hemställt, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Det är ju så att det i motionerna kommer fram många andra, mera vittutsvävande problem, t. ex. frågan om att genom ett statligt organ redan nu eller vid lämplig tidpunkt få till stånd en utredning för att på lång sikt draga upp riktlinjerna för vår ekonomiska och sociala politik, och där kommer också frågan om en lämplig avvägning mellan enskild företagsamhet och statshushållning. Dessa frågor äro enligt min mening av sådan storleksordning, att man måste ta mycket allvarligt på dem. Man kommer inte förbi dem; vi måste en gång stanna inför dem och få dem lösta. Men för närvarande äro vi enligt min mening i så stor ovisshet om en hel mängd av de faktorer, som en gång måste påverka vårt ställningstagande och som måste påverka vår inställning, att det inte är lämpligt att nu sätta i gång denna utredning.

Jag har i utskottet gjort en personlig bekännelse om sympati för den ohlinska motionen, särskilt där motionären begär, att vi skola hålla kontakt med den i andra länder pågående verksamhet, som syftar till att uppdraga riktlinjer för en lösning av efterkrigstidens brännande ekonomiska och sociala problem och att undersöka, vilken roll Sverige därvid kan och bör spela. För närvarande anser jag det dock vara riktigast, att man besparar Kungl. Maj:t någon framställning härom. Ty om Kungl. Maj:t skulle tillsätta en utredning efter dessa linjer, har jag svårt att förstå, att den skulle kunna bli något annat än en diskussionsklubb. Även om vissa praktiska anvisningar skulle kunna framkomma därur, måste dessa på grund av sakens natur bli så pass hypotetiska, innehålla så många »om» och så många »under förutsättning att», att de huvudsakligen finge teoretiskt värde.

Tillåt mig säga några ord också om förslaget att planera vårt lands deltagande i humanitära hjälpaktioner för våra nordiska grannländer. Därvidlag ha vi förnämliga traditioner, som vi måste följa och som jag tror komma att fullföljas utan en särskild skrivelse till Kungl. Maj:t.

Jag vill påpeka, hurusom under och efter förra världskriget Svenska Röda korset med stöd av svenska folket, dess regering och riksdag skrev några av de ståtligaste sidorna i mänsklighetens historia, som där förekomma om uppoftande hjälpverksamhet, och under det nu pågående kriget har man, kunna vi väl utan

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)
skryt säga, här gjort vad göras kan. Det är inte småsaker, som här ha uträttats till förmån för våra nödlidande grannfolk och för Belgien och Grekland, och de åtgärder, som Kungl. Maj:t sökt vidtaga för att leda något av lejd-båtstrafikens välsignelse till det nödlidande Norge, torde också vara bekanta. Jag tror, att vi ha anledning förvänta att även i framtiden allt vad göras kan också kommer att göras för att fullfölja våra traditioner i fråga om humanitært hjälparbete.

Herr talman! När man sålunda kan konstatera, att Kungl. Maj:t redan vidtagit åtgärder i fråga om de närmast framför oss liggande uppgifter, som man vill ha genomförda, när man vidare har all anledning förvänta, att Kungl. Maj:ts nit icke kommer att svalna, utan att Kungl. Maj:t i fortsättningen kommer att ta upp till allvarlig behandling dessa problem, allteftersom de anmäla sig, och då det dessutom är känt, att såväl kommuner som enskilda företag äro inriktade på att göra sitt bästa för att hålla hjulen i gång, får jag värdsamt hemställa om bifall till min reservation.

I herr Ljungdahls yttrande instämde herrar *Friggeråker, Gustaf Elofsson, Per Andersson* och *Albert Andersson*.

Herr Ekströmer: Herr talman! Egentligen tycker man att det borde ha varit ganska onödigt att i en fråga som denna, i och för sig ganska naturlig, olika meningar skola komma fram. Men utskottsmajoriteten har, liksom andra kammaren gjort, i stort sett följt de linjer, som uppdragits i motionen nr 9 i andra kammaren och därvid gått vida utöver ramen för vad man skulle vilja kalla speciella efterkrigsproblem.

Och om man studerar protokollet från andrakammardebatten, finner man, att utskottsmajoritetens partivänner begagnat tillfället att signalera helt nya ekonomiska riktlinjer, som äro oss främmande. Man tycks sikta på ett nytt ekonomiskt system, där i samhällslivet staten skall förutse allt, tänka på allt och hjälpa alla. Man tycks vilja skapa nya himlar och en ny jord, där inga besvärigheter skola finnas utan endast konstant trygghet och välstånd under statens direkta hägn. Detta låter förvisso bestickande och torde vara i högsta grad populärt, ty vem längtar icke efter ekonomisk trygghet i tillvaron! Men jag är säker på att de utredningsmän, som till äventyrs skola arbeta efter sådana linjer, komma att få ett ganska besvärligt arbete, och förr eller senare stöta de nog på de ekonomiska lagarnas fasta murar — och längre komma de ej, åtminstone icke i demokratiens namn.

Vi högerreservanter hålla oss nog mera på jorden, när vi förorda, att utredningen begränsas till åtgärder av praktiskt värde, vilka kunna tarvas för att övergången mellan krigs- och fredsförhållandena skall ske så smidigt som möjligt, så att omställningen av produktionsprocessen verkställas med minsta möjliga olägenheter av ekonomisk och social natur.

Redan vid utgångspunkten skiljas sålunda våra vägar, ty vi högermän önska en utveckling på gammal beprövad grund, som hittills visat sig kunna förkovra landets välstånd i en omfattning, som man tidigare aldrig kunnat drömma om, vilket å sin sida medfört en social standard och medborgerlig trivsel som väl knappast i något annat land. Näringslivet och dess representanter ha förvisso väl förstått liksom staten att medverka till denna gynnsamma utveckling, men icke desto mindre har man förebrått oss för ljumt intresse för en positiv socialpolitik. Och utskottet, som tror sig veta bättre, fullföljer nu i fråga om denna politik sitt ekonomiska fantasiprogram. Man menar, att socialpolitiska åtgärder, som medföra en jämnare *fördelning* av produktionsresultatet, skola stegra den allmänna köpkraften och därmed även

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

efterfrågan, och att därigenom kriserna med deras allvarliga skadeverkningar förhindras, så att de socialpolitiska kostnaderna åtnästone till ej ringa del, som det heter, kunna antagas balansera sig själva.

Vi å vår sida förmena, att eftersom det ändå är vårt näringsliv, som skulle i sista hand få svara för de socialpolitiska kostnaderna, blir det primära icke en fördelning av befintliga nyttigheter utan fastmera ett verkligt *nyskapande*. Näringslivet och den enskilde måste kunna fullgöra sin verksamhet i trygg förvisning om att de icke onödigtvis berövas frukterna av sitt arbete. Men ett fritt näringsliv ger rum för en ökad expansion och en ökad nationalinkomst, och först detta kan giva ett verkligt säkert underlag för en sund, vidsynt och positiv socialpolitik.

För övrigt vill jag blott anmärka, att utskottets motivering och resonemang helt och hållet tyckas förbise, att vi svenskar icke äro ensamma här i världen utan också idka handel utanför landets gränser. Detta förbiseende synes mig vara så mycket allvarligare, som vårt näringsliv i mycket hög grad baseras på export och import. Vi äro därför kanske mer än de flesta andra länder beroende av världsmarknaden, och på världskonjunkturerna kunna vi ej inverka — kriser, som svepa över världen, förlöpa minsann som förut, och några aldrig så sinnrika utredningar lära icke kunna hålla oss utanför dessa.

Beträffande vår utrikeshandels kommersiella sida är det också skäl att göra sig beredd på att konkurrensen, som förvisso blir besvärligare än någonsin, kan komma att skapa problem, vilkas lösning väsentligen skulle försvåras, om utskottets ekonomiska program skulle bli förverkligade. Men som vi se saken, är det ett livsbehov för landet att vår utrikeshandel starkt utvecklas. Vi ha också i vår reservation framhållit vikten av att vår utrikeshandels problem särskilt uppmärksammas.

Även vårt jordbruk kommer säkerligen att få sina efterkrigsproblem, när freden kommer och samfärdseln blir fri för import av allehanda konkurrerande produkter från länder med billigare produktionskostnader än våra. Jag hoppas, att man då aldrig glömmer, att det är vårt jordbruks relativt höga standard och våra jordbrukares mödor som åstadkommit att tillgången på livsmedel nu har varit fullt tillräcklig trots den så gott som fullständiga avspärrning som rått. Det är därför en gärd icke blott av klokhet — det kan komma flera avstängningsperioder än den nuvarande — utan även av rättvisa, att jordbruket tillerkännes sådana priser och villkor att jordbrukets folk blir någorlunda jämställt med andra samhällsgrupper.

Från olika håll har man under senare år fått höra, att jordbruket måste rationaliseras för att en tillfredsställande räntabilitet skall kunna erhållas även vid jämförelsevis låga priser. Så har industrien gjort och så kan jordbruket också göra, menar man. Ja, det är lätt att taga ordet rationalisering i sin mun, men endast beträffande ett relativt fåtal av de större jordbruken på den bördigare slättbygden torde en rationalisering kunna genomföras; på övriga gårdar, medelstora eller mindre gårdar t. ex. i skogsbygderna, ligger det annorlunda till. Väl kan man förbättra sin djurstam, täckdika och kultivera betesmark o. s. v., men om någon mera genomgripande rationalisering såsom i storindustriell verksamhet kan det förvisso ej bli tal. Jag har nyligen läst i tidningarna, att vissa konsumentintressen ha för avsikt att lägga sig till med några större gårdar på slättbygden, som det säges, för att där kunna kontrollera vilka priser som skola vara skäligen inom jordbruket. Detta kan man kanske förstå, men, om uppgiften är riktig, skulle jag verkligen vilja rekommendera samma intressen att också driva några mindre jordbruk i någon av landets kargare bygder och att driva dem under samma förutsättningar som

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

en vanlig ägare eller arrendator gör — jag skulle tro att man då skulle komma till helt andra siffror!

I andra kammaren debatterades dessa efterkrigsfrågor i många timmar, och jag vet att även här många talare äro anmälda. Jag skall därför, herr talman, icke vidare fördjupa mig i spörsmålet, men innan jag slutar, vill jag dock säga ytterligare några ord.

När man som jag är en lantman, som i många år sysslat med praktiska ting av olika slag — industri och jordbruk, skogsbruk och allt möjligt annat — tror man inte, liksom en del teoretiska världsförbättrare, på några genvägar till ett inbillat lyckoland. Kanske anses man för gammalmodig, men för mig står det klart, att *arbete* och åter *arbete*, parat med klokhet och eftertanke, är den enda väg som leder till välstånd och trygghet. Konjunkturerna komma för visso, vad vi än må taga oss före, såsom hittills att växla; efter goda år komma dåliga, lika säkert som regn efter solsen. Givetvis kan man genom en klokningspolitik och andra åtgärder söka att i någon mån neutralisera kriserna, men förtänksamheten bjuder ändock att vi under de goda åren försöka spara till de onda och så med vidsynt förståelse gripa in för att stödja dem som behöva stöd, hjälpa dem som behöva hjälp.

Sverige är ett rikt land med praktiskt taget outtömliga naturtillgångar; vi ha vår jord, våra skogar, våra malmer och tusen andra ting, men främst av allt ha vi vårt folk, begåvat och företagsamt, och jag tror att om det får frihet att utveckla sin arbetsamhet och sitt förstånd, komma vi bäst ut ur både den nu väntade fredskrisen och kommande kriser.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig och herr Ericsson avgivna reservationen.

Herr **Heüman**: Herr talman! Den fråga, som kammaren nu går att avgöra, har ju tidigare behandlats i andra kammaren, där den ägnades stort intresse, vilket bland annat framgår av den omkring sju timmar långa debatt, som utspann sig i ämnet. Frågan har ju också ägnats stor uppmärksamhet i dagspressen, och har dessutom diskuterats i annat sammanhang. Man torde således med skäl kunna säga, att olika intressen redan varit i tillfälle att framlägga sina synpunkter på frågan, och detta i den utsträckning, att det i den fortsatta diskussionen knappast kan framkomma några nya sådana. Jag är villig att för min del göra den deklarationen, att jag icke har något nytt att berika debatten med, utan nödgas i stort företaga upprepningar.

De problem, som komma att uppstå på det ekonomiska och sociala området, då ridån äntligen går ned efter det fruktansvärda drama, som nu utspelas i världen, ha tagits upp till diskussion i ett flertal länder, bland annat i de ledande och krigförande staterna. Man är allmänt medveten om, att efterkrigstidens problem måste ägnas uppmärksamhet redan på ett tidigt stadium, därest de icke skola infinna sig överrumplande, och därest man, så långt det överhuvud taget är möjligt, skall vara beredd att bemästra svårigheterna.

Även i vårt land har frågan aktualiserats, närmast som en följd av de inom riksdagen i ämnet väckta motionerna, som ligga till grund för föreliggande utskottsutlåtande, och de initiativ till förberedande åtgärder, som från regeringens sida vidtagits.

Om man undantager det yrkande, som vid andra kammarens behandling av frågan framställdes av herr Hansson i Rubbestad, och den reservation, som herr Ljungdahl fogat till nu föreliggande utlåtande, tycks man inom riksdagen vara ganska ense om, att framställning i motionernas syfte i fråga om utredning bör komma till stånd. Vad som skiljer utskottsmajoriteten och reservanterna är frågan om utredningens omfång och den innebörd, som reservanterna

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

givit vissa uttalanden i utskottets motivering. Sålunda ha i herrar Ekströmers och Peterssons reservationer ur yrkandet uteslutits de sociala efterkrigsproblemen, och yrkandet om det humanitära hjälparbetet har inskränkts att omfatta endast våra nordiska broderfolk. I fråga om motiveringen ha reservanterna närmast reagerat mot vad som där yttras om full sysselsättning och inkomstfördelningen. I dessa yttranden ha, enligt vad jag kan finna, reservanterna spårat en viss tendens till ett oberättigat intrång på det fria näringslivets område. Jag kan försäkra herrar reservanter, att utskottsmajoriteten aldrig avsett något sådant. Den är beredd att ge den privata företagsamheten det erkännande denna är värd för de insatser, som gjorts vid skapandet av den levnadsstandard, som var rådande i vårt land före krigsutbrottet. Men vi kunna i det sammanhanget icke uraktlåta framhålla, att denna standard icke nåtts endast som en följd av näringslivets insatser, utan som en följd av samverkan mellan detta och statsmakterna.

Om vi förutsätta, att vid fredsinbrottet omfattande och svårlösta problem komma att tränga till sin lösning, borde vi kunna vara ense därom, att vi, som utskottet framhållit, gå till verket utan förutfattade meningar och under intim samverkan mellan statsmakterna och näringslivet. Alla de vägar, som kunna tänkas leda fram till en lösning av problemen, böra noggrant undersökas, och om det visar sig fördelaktigt också beträdas.

Vi ha att räkna med en arbetslöshet, vars omfattning vi för närvarande icke kunna bedöma, då den blir beroende av omständigheter, som icke i sin helhet nu kunna överblickas. Vad vi däremot redan nu känna är, att arbetskraft i stor omfattning kommer att frigöras dels på grund av omläggningen av vår produktion från krigs- och krisproduktion till fredsproduktion och dels som en följd av inskränkning i den militära beredskapen. I vad mån denna arbetskraft kan vinna sysselsättning inom export- och hemmamarknadsindustrien samt i omställningsarbetena, är svårt att bedöma. Troligt är dock, att en betydande del icke kan vinna sysselsättning inom dessa områden. Det är denna del, vilken näringslivet, även med god vilja därtill, icke kan absorbera, som statsmakterna måste ägna särskild omtanke. En upprepning av förhållandena efter förra världskriget måste till varje pris förhindras. Vi ha icke råd att låta kanske hundratusentals arbetare gå sysslösa. Här måste statsmakterna sätta in all sin kraft på att bereda sysselsättning. En annan politik från statsmakternas sida måste anses såväl ekonomiskt som moraliskt oförsvarbar.

Det är i samband härmed som utskottet fört frågan om den fulla sysselsättningen på tal. Vi ha, som utskottet utsagt, räknat med, att det även framdeles kommer att finnas en viss omställnings- och säsongarbetslöshet, men vi hålla bestämt före, att allt, som kan göras, bör göras för att bereda sysselsättning åt den lediga arbetskraften. Att det för att lösa detta problem skulle fordras en diktatur i stället för demokrati ha vi svårt att förstå. De största förutsättningar att skapa trygghet åt medborgarna måste vara att finna i demokratierna, där man under likaberättigandets former har att diskutera sig fram till en lösning av samhällsangelägenheterna.

När utskottet talat om en jämnare inkomstfördelning, har det haft befolkningsproblemen närmast i åtanke. En stor befolkningsgrupp inramas i de barnrika familjerna. Dessas försörjningsproblem kunna icke lösas endast såsom en löne- och beskattningsfråga. Skall dessas levnadsstandard kunna hållas på en tillfredsställande nivå, är man säkerligen jämnväl i fortsättningen bringad att gå de sociala reformernas väg. Det finns för övrigt även andra grupper inom samhället, som befinna sig i en liknande situation och kräva ungefär samma omvårdnad från samhällets sida.

Utskottet har den uppfattningen, att, då man i detta sammanhang går att

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

undersöka produktions- och konsumtionsfrågorna, man icke kan skjuta de sociala frågorna åt sidan. Produktion, köpkraft och konsumtion äro så inbördes beroende av varandra, att man säkerligen icke utan men kan utesluta någon av dessa ur den föreslagna utredningen. Ett ytterligare skäl till att de sociala frågorna inlemmas i utredningen är det, att internationella arbetsorganisationen, med vilken vårt land sannerligen kommer att söka kontakt i samband med behandlingen av berörda problem, har de sociala frågorna på sitt efterkrigsprogram, och det har från dennas sida gjorts en särskild hemställan till den svenska regeringen om tillsättandet av ett organ för behandling av, bland annat, de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen. Man har därvid således icke uteslutit de sociala frågorna. Det skulle enligt min mening se mycket egendomligt ut, om Sverige efter en sådan hemställan skulle utesluta de sociala frågorna ur diskussionen, då ju Sverige är känt över hela världen för att vara ett av de länder, som ägnat de sociala frågorna största uppmärksamhet tidigare. Skapandet av trygghet åt hela folket måste vara ledstjärnan när vi gå att söka lösa de problem, som komma att uppstå, när en gång den efterlängtnade freden kommer. Hela folket måste känna med sig, att det inneslutes i statsmakternas omvårdnad, ty endast därigenom alstras förtroende och samverkan.

Herr talman! När man granskar de handlingar, som förekommit i detta ärendet: motioner, utskottsutlåtanden, reservationer och yttranden, så kommer man underfund med att vi allesamma önska oss fram till precis samma resultat. Ingen har satt i fråga annat, än att man vill göra sitt bästa för att kunna ordna försörjningen för människorna här i landet. Men det är i fråga om vägarna man skiljer sig åt, och i mitt anförande försökte jag nyss poängtera just detta, att alla framkomliga vägar böra undersökas och att det är därför som vi i detta utskottsutlåtande begärt en så omfattande utredning. Vi ha icke begärt här, att riksdagen eller statsmakterna skola fatta något positivt beslut beträffande de olika vägar, vilka vi skola beträda, när vi skola lösa problemet, utan vad vi begära är endast att det beredes tillfällen att undersöka, huruvida dessa vägar äro framkomliga.

Jag hoppas att utredningarna skola komma till stånd, och jag vill för min personliga del uttala det önskemålet, att, när dessa bli klara och förslagen föreligga, riksdagen skall få tillfälle till en principdebatt i fråga om de vägar, som föreslås av utredningarna för att nå målet. Visserligen kanske det inte gör någon skada utan snarare mera gagn att principdebatterna komma upp på ett så tidigt stadium som möjligt, men med huvudpunkterna i dessa principdebatter bör det kunna få bero till dess utredningarna ligga färdiga och regeringen låter oss få del av utredningsförslagen.

Herr Ljungdahl sade, att han hade yrkat avslag på utskottets hemställan med hänsyn till utredningar, som redan äro igångsatta och det intresse för frågan i fortsättningen, som han hoppades att regeringen hyser. Ja, det finns ju ett flertal utredningar igångsatta, men alla dessa gälla endast undersökning och kartläggning av problemen och således icke framläggandet av några direkta förslag på området. Dessutom komma ju dessa utredningar, efter vad man kan förstå, att gruppera sig kring så olika intressen att de komma att skilja sig åt i flera avseenden, och därför kräves ju ett organ, som sedan kan sammanföra dessa utredningar för att låta dem så att säga centralt behandlas. Inom detta organ skulle sedan de riktlinjer utarbetas, efter vilka man anser att statsmakterna böra handla.

Frågan är dock av så oerhört stort omfång, att jag är övertygad om att regeringen inte har något emot, att riksdagen vill understryka det berättigade i vad regeringen hittills har vidtagit och vad den kommer att vidtaga på detta område i fortsättningen.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Herr Ekströmer påstod, att vi hade förbisett exportens stora betydelse. Det ha vi icke gjort, men vi tycka, att behovet av vår export är så självklart att vi knappast behöva diskutera den saken, och vi ha ansett det vara tillräckligt sagt därom i och med vad vi påpekat i fråga om utrikesförbindelserna på detta område.

Jag har åtminstone icke för min del, då jag deltagit i utskottets behandling av frågan, tänkt mig att, som herr Ekströmer sade, man här skulle skapa några nya himlar eller någon ny jord i en handvändning. Jag vet överhuvud taget inte, om man behöver någon ny himmel — den saken vill jag inte yttra mig om! — men vad beträffar skapandet av en ny jord, tror jag vi ha både lång tid och lång väg kvar, innan vi komma fram till att kunna skapa en sådan. Men det är inte heller avsikten med detta utskottsbetänkande. Vi ha avsett att inskränka oss till att försöka ordna försörjningen för vårt folk under den närmaste framtiden.

Med vad jag nu har anfört ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Det är i själva verket ett ganska egendomligt förhållande, att en så utomordentligt viktig fråga som efterkrigsplaneringen kommit att behandlas av tillfälliga utskott i den svenska riksdagen. Omständigheterna ha blivit ännu egendomligare genom det förhållandet, att Kungl. Maj:t, med biträde av ett stort antal offentliga och privata organ, bedriver ett vittomfattande utredningsarbete beträffande samma frågekomplex. Genom Kungl. Maj:ts initiativ i mars innevarande år togs ett steg mot denna frågas behandling i samarbetets och det goda samförståndets tecken. Inför det nu föreliggande utskottsutlåtandet frågar man sig, om enigheten endast skall begränsas till kanslihusets inre domäner, eller om det skall bli möjligt att koncentrera våra krafter i gemensamma ansträngningar för en god lösning av de svårigheter vi vänta oss.

I utskottet ha, liksom i andra kammarens debatt, fyra olika linjer utkristalliserats. Denna splittring har enligt min mening orsakats av att man i själva den aktuella frågeställningen om den bästa lösningen av de närmaste efterkrigsårens svårigheter dragit in spekulationer om samhällets framtida ekonomiska organisation och förhållandet mellan stat och näringsliv, samhälle och individ.

Enligt mitt förmenande har det icke varit förmånligt utan snarare skadligt att på detta sätt låta diskussionen sprida sig över områden med många politiska blindskär. För den närmaste framtiden gives det sannerligen nog med öppet vatten för navigeringsövningar. Det vore synnerligen lyckligt och önskvärt, om denna kammare klart uttalade, att man önskar bästa möjliga lösning av själva omställningskrisens problem på samma gång som man sade sig vilja skjuta de vidlyftigare, politiska frågeställningarna på framtiden. Själva efterkrigsplaneringen skulle otivelaktigt gagnas därav.

Den s. k. efterkrigsdiskussionen har framförallt föranletts därav, att man önskar förebygga den massarbetslöshet, som uppstod i alla länder efter det förra kriget. Jag vill säga, att jag ansluter mig till denna strävan att så långt möjligt minska omfattningen av det sociala onda, som en vitt omfattande arbetslöshet är. Verkningarna äro nedbrytande för individen och skadliga för samhället, såväl ekonomiskt som socialt. Efter vad jag kunnat finna, skilja sig icke uppfattningarna i fråga om detta mål att så långt möjligt förebygga uppkomsten och fortvaron av en omfattande konjunkturarbetslöshet.

I diskussionen har emellertid från början kommit in en term, som man kallat »full sysselsättning». Ursprungligen innebar detta i den av herr Torsten

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Nilsson m. fl. väckta motionen, att varje arbetsför skulle beredas »full och effektiv sysselsättning». Sedermera har man i denna kammars utskottsmajoritet funnit det nödvändigt att precisera uttrycket genom att påpeka, att man icke förbisett, »att man alltid har att räkna med en viss arbetslöshet i samband med omställningar inom produktionen ävensom inom säsongbetonade arbetsområden». Genom detta uttalande har man tagit ett steg närmare en verklig-hetsbetonad uppläggning av dessa frågor.

Men vad jag då vill framhålla är, att det svenska samhället nu och under de närmaste åren efter kriget i huvudsak kommer att bibehålla sin ekonomiskt-sociala uppbyggnad. Under den korta tiden kan man helt enkelt icke hinna — om man nu skulle vilja det — att organisera upp ett ekonomiskt system med betydligt vidsträcktare statskontroll över näringslivet med dirigerande uppgifter. Under sådana förhållanden måste den ekonomiska verksamheten i första hand omhänderhas av enskild företagsamhet, som alltjämt blir den ojämförligt största faktorn. En aktiv efterkrigspolitik med sysselsättningssynpunkten som viktigaste krav måste därför helt enkelt bygga på den grund, som den enskilda företagsamheten utgör. Produktionsbetingelserna måste av samhället göras sådana, att denna enskilda företagsamhet kan göra sitt bästa. Detta innebär bland annat att regleringarna böra avskaffas, i den mån de äro betingade av krigsförhållandena.

Men trots detta kunna förhållandena bliva sådana, att det enskilda näringslivet icke förmår att bereda tillräckligt många sysselsättning. Det är inför denna farhåga som problemet uppkommer: Vad skola vi göra då? Låt mig säga ifrån, att vi inom högern absolut icke äro inne på den linjen, att man skall lämna de arbetslösa vind för våg. Tvärtom anse vi det utomordentligt angeläget, att samhället i en sådan situation organiserar arbetsuppgifter för att bereda arbete åt dem, som tillfälligt ställts utanför den normala produktionsprocessen.

Eftersom mycket eftersatts under kriget, finnas många arbetsuppgifter väntande på kraftiga villiga armar. En av de viktigaste arbetsuppgifterna är otvivelaktigt åstadkommandet av bättre bostäder i städerna och på landsbygden. I samhällena — och särskilt i de större städerna — behövas billigare och rymligare bostäder. På landsbygden behövas kvalitativt bättre bostäder. Inom det svenska jordbruket behöver man genomföra ett omfattande rationaliseringsarbete, vilket bl. a. innefattar betydande utgifter för grundförbättringar m. m. Inom skogsbruket behövas nya skogsvägar. Vad vi måste komma ihåg är, att de arbetsobjekt som skola framletas böra vara så produktiva som möjligt. De statsutgifter som erfordras för att finansiera dessa offentliga arbeten komma att verka mindre tryckande på penningvärdet, om resultatet av dem blir en snabbt förbättrad produktivitet eller framställningen av nyttigheter som verkligen kunna vinna avsättning mot likvid, d. v. s. äro säljbara. Det är därför husbyggnader eller jordbruksarbeten äro att föredraga framför exempelvis icke strängt nödvändiga vägbyggnader, skenfria järnvägsövergångar el. dyl., som endast på mycket lång sikt förmå förränta det nedlagda kapitalet.

I detta sammanhang skulle jag också vilja framhålla ett annat krav på dessa arbeten. Man bör göra klart för sig angelägenhets- och produktivitetsgraden och sedan så långt möjligt förlägga verksamheten till dem efter denna gradering. Det bör icke vara så, att vissa trakter, där behovet av dessa socialt och ekonomiskt motiverade arbetsobjekt är mycket stort, lämnas åsido, därför att arbetslösheten där är liten. *Arbetskraften är rörlig, men det är icke angelägenhetsgraden.* Prutar man av på kravet om arbetskraftens rörlighet, så närmar man sig — långsamt eller fort — det extrema fall som representeras av Egyptens pyramider, där sysselsättningsmomentet helt fick taga

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

överhand över det ekonomiskt vettiga. Skola vi alltså föra en politik som syftar till god sysselsättning, medför detta, att vi måste ha s. k. hänvisning av arbetskraften till de ställen, där de angelägnaste arbetsuppgifterna finnas. Det innebär också, att staten måste taga ställning till frågan om den lönenivå som skall tillämpas t. ex. för en f. d. arbetare i krigsindustrin, som för något år skall sysselsättas inom jordbruket.

I den mån det blir den svenska exportindustrin som blir utsatt för de största svårigheterna, måste problemet om sysselsättningspolitiken bli synnerligen besvärligt. Exportindustrin är koncentrerad till vissa landsändar, och en hastig omflyttning av arbetskraften till lämpliga arbetsobjekt blir allt annat än lättlost.

Jag har ansett angeläget att påpeka detta, därför att man ibland fått det intrycket, att vissa förespråkare för den fulla sysselsättningen trott, att man kan åstadkomma denna utan att behöva dirigera den friställda arbetskraften eller bestämma dess lönevillkor, om man skall realisera icke endast full, utan även *effektiv* sysselsättning. Vårt lands organiserade arbetare och dess ledare stå onekligen här inför ett val, där kravet på full och effektiv sysselsättning delvis kommer i konflikt med deras alltid framförda önskemål om arbetskraftens fria rörlighet efter *eget* skön.

Om man inskränker sig till att se frågan om sysselsättningen på detta relativt praktiska sätt, tror jag icke, att man eftersätter någons intressen. Om man däremot börjar diskutera frågan ur högre nationalekonomisk synpunkt med utgångspunkt från statens möjligheter att styra ett lands konjunkturutveckling genom de offentliga utgifterna, är man inne på betydligt mycket svårare problem.

Eftersom detta har framförts av motionärerna, vill jag säga några ord om den saken. Jag vill icke förneka, att ett land i viss mån kan behärska sin konjunkturutveckling, om det fullständigt avstänger sig från och gör sig oberoende av världsmarknaden. Det finns vissa, men mycket små möjligheter för en världsstat såsom Amerikas förenta stater att i viss mån driva en konjunkturstimulerande politik, men det blir även där utomordentligt svårt, om man icke kan hålla utrikeshandeln i gång på grund av de inrikespolitiska åtgärderna. En sådan statlig politik måste också bli utomordentligt kostsam. Underbalanseringen av Förenta staternas budget i konjunkturstimulerande syfte rörde sig årligen med omkring 16—20 miljarder svenska kronor. Detta experiment lyckades som bekant icke. Man har nu beräknat, att det årligen skulle fordrats icke 20 miljarder kronor utan 80—100 miljarder kronor.

Det finnes skäl för att vi böra besinna dessa siffror och den storleksordning av statsutgifter som det här rör sig om. Ett hastigt improviserat investeringsprogram av denna omfattning kan lätt bli utsatt för s. k. felinvesteringar, och missgreppen kunna bli många. Det är allt skäl att göra klart för sig, att detta är utomordentligt svåra och invecklade frågor, och att den ekonomiska teorien på dessa områden ännu icke har hunnit över diskussionsstadiet. Därför att teorierna diskuteras i den nationalekonomiska facklitteraturen, är det icke säkert, att man utan allvarliga risker kan taga vilken av teorierna som helst och experimentera med den i ett samhälle.

Jag har icke ansett det vara nödvändigt att hålla något försvarstal för det enskilda näringslivet. Dess förmåga att anpassa sig snabbt efter skiftande omständigheter och dess inneboende vilja till verksamhet och utvidgning stå utanför varje diskussion. Många av dess svårigheter under de senaste årtiondena bero icke så mycket på dess egna svagheter — vilka givetvis också finnas — som på den oförnuftiga och mot alla ekonomiska lagar stridande politik som staterna ha fört. Detta måste särskilt påverka ett litet lands inre ekonomiska

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)
förhållanden, i synnerhet när detta, som värt, är i utomordentligt hög grad beroende av sin utrikeshandel.

Det är mot bakgrunden av dessa omständigheter viktigt att plädера för en fri utrikeshandel med så stort och väl avvägt varuutbyte som möjligt mellan länderna. Därvid spela våra möjligheter att konkurrera på världsmarknaden en stor roll. Vår uppgift i efterkrigsplaneringen måste därför också vara att se till, att industriens konkurrensmöjligheter icke förminska av statliga åtgärder, så att skadan av dessa åtgärder blir större än den eventuella nyttan. Här är ett utomordentligt svårt avvägningsproblem, och det finns risker för att alltför stor självtillräcklighet i fråga om den inre ekonomiens dirigering kan leda över till autarki och nödtvungen självhushållning. I så fall kommer levnadsstandarden här att gå ned på ett för alla mycket beklagligt sätt.

Det är med andra ord nödvändigt, att man bibehåller en sund och god balans i vår samhällsekonomi. Samhällsekonomin kan icke få uppbyggas så, att den för sin fullständiga funktion behöver ständiga tillskott från det allmänna. Därav måste nämligen följa ökat behov av statsingripanden, som administrativt medför en väldig ansvällning av statsapparaten. Det blir en minskad produktiv muskelmängd och alltför mycket papper i samhällskroppen, för att den skall fungera effektivt.

Ett annat område, där vi redan under efterkrigstiden kunna göra viktiga insatser, är befolkningsfrågan. När man studerar nedgången i födelsetalen, märker man, att detta berott icke endast på en allmän ovilja mot att skaffa stora familjer. Om de stora folkgrupperna känna trygghet för framtiden och befrias från en gnagande oro för långa och svåra arbetslöshetsperioder, då vågar man också sätta sådan tro till framtiden, att man låter familjen växa. Det är därför som samtliga partiers deklarerade vilja att stöda en god sysselsättningspolitik efter kriget kan ha en utomordentligt stor betydelse för att ernå den folkökning, som vi i högsta grad behöva. Att det dessutom behöves en i grunden förändrad inställning till de etiska problemen är så självfallet, att det icke behöver sägas.

Vad beträffar socialpolitiken överlägger man nu inom socialvårdskommittén om dess framtida konstruktion. Må det tillåtas mig att i anslutning till den av högern framlagda reservationen säga några ord därom. I den mån socialpolitiken efter kriget skall byggas ut, bör tyngdpunkten förläggas på annat sätt än nu. Det finnes för närvarande en uppenbar och enligt mitt sätt att se på saken olycklig benägenhet att åsidosätta barnens intressen till förmån för de äldres och de äldstas. Det finns en tendens att lämna de friska men illa ställda utanför till förmån för de misslyckade eller de odugliga. Det finns en inställning som ömmar för de mindre intelligenta eller svaga men vårdslösa de dugliga och livskraftiga, som ur samhällets synpunkt borde omhänderhas med största omsorg. Detta innebär icke, att jag skulle vilja en mindre human socialpolitik. Det innebär endast, att man bör se till, att icke det mindre goda blir föremål för alltför stora omsorger till men för de ur samhällets synpunkt bättre individerna.

För att slutligen vidröra det svåra problem som heter internationellt återuppbyggnadsarbete vill jag endast understryka, att vi böra deltaga däri efter vår förmåga. Det finns mycket att göra, och vi böra sätta in våra resurser därpå. Men låt det ske i en sant kristlig anda, så att de motsättningar och det hat, som många nu hysa, icke tillåtas avsätta sina spår och gradera det humanitära i våra hjälpaktioner!

Det finnes så utomordentligt mycket att uträtta på alla samhällslivets områden. Vi ha ännu hunnit med så litet, och vi måste spänna våra krafter för att nå dit vi vilja hinna. Men vi måste också inrikta oss på ett mål i taget. Det

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

underlättar verket på samma sätt som varje milstolpe tillkännager, att en liten del av vägen tillryggalagts. Det är därför jag anser, att vi nu böra inrikta oss på att söka lösa de aktuella, de närmaste efterkrigsproblemen. Från den utgångspunkten yrkar jag bifall till den av herrar Ekströmer och Ericsson vid det förevarande utskottsutlåtandet fogade reservationen.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdets fortsättande kl. 7.30 e. m.

Herr von Heland: Herr talman! Det synes mig riktigt, att även talesmän från landsbygdens speciella parti framlägga några mer principiella synpunkter på de efterkrigsproblem, som motionerna och utskottet behandlat, detta så mycket mera som man ifrån övriga politiska partier mycket ingående, icke minst under andrakammardebatten häromdagen, deklarerat sin principiella inställning.

Det är självklart, att vi jordbrukare allvarligt fundera över hur det blir, sedan kriget äntligen är slut, och vi äro på det klara med att vi riskera att drabbas hårdast av utvecklingen efter kriget. Hur denna utveckling kommer att gestalta sig, blir självfallet främst beroende av arten av fredsslutet samt av de internationella förhållanden, som då framkomma. I vissa avseenden kan man beträffande utvecklingen sålunda endast göra gissningar, i andra däremot bedömanden.

Under det pågående kriget industrialiseras i väldig omfattning nya länder och världsdelar, vilket måste föra med sig stora förändringar på världsekonomiens område. Kraftiga förskjutningar i världshandeln måste väl bli följderna av detta krig, och de gamla industriländerna — dit även Sverige hör — komma att ställas inför den svåra uppgiften att så snabbt som möjligt anpassa sig efter dessa omvälvningar och efter de nya produktions- och handelsvillkor, som komma att råda efter kriget. Den gamla distinktionen mellan industriländer och agrarländer förlorar sålunda en del av sin betydelse.

Fredsslutet kommer troligen att åtföljas av ett skede, som domineras av den allmänna varuhungern, då varje land, som har några värdefulla nyttigheter att erbjuda, får nära nog obegränsade exportmöjligheter, därest kredit kan lämnas eller varor tagas i utbyte. När de viktigaste behoven tillgodosatts, kommer emellertid utvecklingen att inträda i en ny fas. Det kommer först då att bli fullt tydligt, att världens ekonomiska ansikte under de gångna åren radikalt förändrats.

Allt tyder sålunda på att den framväxande industrialismen i de ekonomiskt utvecklade länderna kommer att i hög grad sätta spår i utrikeshandelns såväl inriktning som omfång samt kommer att stoppa gamla importbehov och alstra nya.

För vårt land kan man konstatera ett par faktorer, som komma att få särskild betydelse. Sålunda bör beaktas att Förenta staterna under kriget erövrat vissa handelspositioner, särskilt i Latinamerika, vilka positioner säkerligen komma att försvaras. Vidare kommer man efter kriget inom sådana industrier, som äro tillgängliga för serieproduktion, säkerligen att få svårare att konkurrera med de stora länderna, där industrien under kriget genomgått en intensiv rationalisering, och där produkterna alltmer standardiserats.

De flesta krigsförande och krigshärjade länder komma också att för lång tid framåt behöva läka sina sår och måste nog i stor utsträckning ordna för självförsörjning. Man kan därjämte räkna med att dominerande länder skaffa sig utrikesmonopol och laborera med exportfrämjande valutakurser. En våldsam dumping genom vissa länders utrikesmonopol torde sålunda kunna befaras.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Vårt lands framtida industriexport skulle således bliva beroende av om våra högklassiga kvalitetsprodukter även i framtiden kunna göra sig gällande i konkurrensen. Med hänsyn till vår högt stående industri borde vårt land, även sedan varuhungern stillats efter fredsslutet, ha vissa goda exportmöjligheter. Men mot vilka bytesobjekt skall denna export främjas, och vilka levnadskostnader för arbetskraften kan en sådan export tåla?

När vi komma så långt i resonemanget, börja tyvärr de inrikespolitiska åsiktsmotsättningarna att göra sig gällande. Andra länders vanligaste kompensationsvaror äro nämligen bränsle- och livsmedelsprodukter. På grund av den svenska skogens kraftiga gallring under kriget och den säkerligen starka efterfrågan på skogsprodukter, icke minst cellulosa, under lång tid framåt torde mycket kraftig import av bränsleprodukter ej komma att verka störande för de svenska skogsägarna och skogsarbetarna. Väsentligt sämre är läget på livsmedelsmarknaden och för jordbrukarna. Mycket snart efter fredsslutet, sedan de härjade och uthungrade länderna fått sitt livsmedelsbehov tillfredsställt, komma säkerligen livsmedelspriserna att bliva enormt nedpressade på världsmarknaden. Då återkommer den skarpa inrikespolitiska motsättningen — å ena sidan jordbrukarnas och jordbruksarbetarnas krav på skäliga priser för den inhemska jordbruksproduktionen, å andra sidan industriens och livsmedelskonsumenternas, främst exportindustriens arbetares, krav på lägsta möjliga priser för livsmedlen.

En av de främsta uppgifterna beträffande efterkrigsproblemen synes mig sålunda vara att eliminera såväl svårigheterna för Sveriges jordbruksnäring som nämnda motsättningar. En väg är därvid att kraftigt minska jordbruksproduktionen och den i jordbruket arbetande befolkningens antal. Kan i så fall det svenska folket få sysselsättning i andra näringar? Man måste härvid, vilket också herr Heüman var inne på, även räkna med all den lediga arbetskraft, som frigöres i samband med beredskapens upphörande. Emellertid möter en sådan folkförflyttning från jordbruket mycket svåra sociala problem.

Jag vill alltså fråga — och jag ställer den frågan, eftersom jag vet att herrar Ohlin och Nordenson komma efter mig i debatten, närmast till dem här i dag — om industriers och handels män och deras organisationer i Sverige ha samma önskemål som i England, där de ledande organisationerna för att hävda England som exportland fastställt vissa riktlinjer för Englands framtida jordbrukspolitik. Enligt dessa riktlinjer skola stödåtgärderna för jordbruket avvecklas, varvid dock skydd skall lämnas intill skörden år 1945. Man anför, att om de grenar av jordbruket, vilkas produkter väga tyngst i levnadskostnaderna, artificiellt stimuleras i England, kommer landets ställning på exportmarknaden att menligt påverkas, bortsett från byteshandels grundvillkor. Den engelska handelskammaren säger: »Om England ej köper råvaror i utlandet, får det ej heller sälja sina fabriksprodukter.» Man anser sålunda, att endast framställning av sådana lantbruksprodukter bör äga rum, för vilka den engelska jorden och klimatet lämpa sig — alltså mjölk, kött, fläsk, höns, potatis, frukt och grönsaker. Vilja även industriens och handels män i Sverige ha en så snäv jordbrukspolitik för vårt lands jordbrukare?

En annan väg, den väg som det parti jag tillhör har valt, är att man bibehåller en stark jordbruksnäring, vars arbetskraft tillerkännes med andra befolkningsgrupper likvärdiga inkomst- och existensmöjligheter, varvid exportindustrien stimuleras på annat sätt än genom alltför billiga livsmedel. Enligt vår uppfattning är denna väg den riktiga, dels med hänsyn till befolkningsfrågan och att jordbruksbefolkningen är en arbetsreservoar, dels med hänsyn till att jordbruksnäringen är en arbetskrävande och krishämmande näring.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Ytterst syfta ju framstegen inom näringslivet till förbättrande av hela befolkningens levnadsstandard, och vi jordbrukare ha fullt klart för oss, att rationalisering ger jordbruket större möjlighet att konkurrera om arbetskraften och att kvarhålla den befolkning, som verkligen behövs för produktionens uppehållande.

Jordbrukets folk har också presterat enormt goda resultat ur rationaliserings synpunkt, och det var mycket intressant att höra det erkännande i vintras, som bl. a. herr Nordenson gav vid ett föredrag inför jordbrukare. Emellertid är härvid småbrukarfrågan ett mycket svårlost problem, som främst har sociala aspekter. En mängd av de mindre jordbruk, som nu finnas, liksom många av de torpställen, som redan försvunnit, kommo till under en tid, då vårt lands stigande befolkning hade svårt att få full sysselsättning.

Det finns intet skäl att söka bevara ett tillstånd, som uppkommit på detta sätt, när goda arbetsmöjligheter föreligga inom andra näringar och när man tvingas till rationellare bruksningsmetoder med mindre arbetsfolk. Denna rationaliseringsprocess kräver dock ur social synpunkt sett stor försiktighet och kloka åtgärder från statsmakternas sida, och vad denna anpassning till bruksningslämpliga gårdar betyder framgår av att bruksningsdelarna mellan 2 och 10 hektar uppgå till över 210,000 stycken.

Undersökningar för år 1939/40 visa, att arbetskraftsförbrukningen per viss produktionsenhet vid bruksningsdelar under 5 hektar var mer än dubbelt så stor som motsvarande arbetskraftsförbrukning vid egendomar över 50 hektar. Även egendomar på 5 till 10 hektar visa ett dåligt resultat, men detta förbättras avsevärt, när storleken kommer över 10 hektar. En första förutsättning för att man skall kunna åstadkomma en förbättrad nettoinkomst för svenskt jordbruk är därför, att underlaget för jordbruksdriften förstöras genom sammanslagning av mindre bruksningsdelar eller tilläggande av mera jord.

Vi anse härvid, att man främst måste bevara och vårda goda familjejordbruk, ty ur alla synpunkter äro dessa jordbruk de för vårt land mest naturliga och mest önskvärda. Årets bondeförbundsstämma krävde sålunda verksamma åtgärder, ägnade att effektivt möjliggöra komplettering av ofullständiga jordbruk genom sammanläggning av bruksningsdelar samt genom nyförvärv av jord och skog från större statliga och ekklesiastiska gårdar samt bolagsgårdar och från andra större gods. Statsmakterna böra därför fastställa en väl avvägd expropriationslagstiftning samt effektivt förhindra styckning av bärkraftiga bondejordbruk.

Arbetskraftsproblemet är emellertid inte endast en fråga om anpassning av arbetsbehovet efter den minskade tillgången på arbetskraft, utan även en fråga om att vid varje näringsutövning kunna hålla kvar så mycket folk, som erfordras för att hålla den önskvärda produktionen uppe. Detta senare måste för varje näringsgren innebära, att näringsgrenen blir i stånd att erbjuda i stort sett samma förmåner i form av löner, goda bostäder m. m., som arbetare inom andra arbetsområden erhålla. Inom bondeförbundet kunna vi aldrig släppa på detta krav för jordbrukets del.

Jordbrukets produktionsvolym bör dock ej minskas, men jordbruket måste få en friare ställning och ett effektivare skydd. Vi protestera, om jordbrukspolitiken allt mer skall gestaltas såsom en social åtgärd av nödhjälpsarbetskaraktär. Jordbruks- och livsmedelssubventionerna måste bort. Lika väl kan man subventionera bostäder, kläder och skatter. Man behöver ej, såsom i K. F:s yttrande, välja mellan en liberal och en autarkibetonad handelspolitik, utan handelspolitiken bör med hänsyn till förhållandena regleras till fördel för det egna landets närings- och befolkningspolitik.

Även vi inom bondeförbundet önska, att vinstbegäret skall få ett stimule-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

rande livsrum. Den duktige och energiske måste få bättre möjligheter än den oduglige och late.

Nuvarande hårda grepp om näringslivet bör därför snarast möjligt hävas. När freden kommer, böra sålunda produktionsregleringen, tonnagekontroll och trafikrestriktioner snarast kunna avvecklas. Export- och importhandeln, som först togs under kontroll vid krisens början, torde sist kunna avvecklas, dock aldrig helt. En fortsatt reglering av utrikeshandeln genom något organ torde alltså bli nödvändig, varvid åtgärderna bli beroende av andra länders handelspolitik. Försörjnings- och arbetsmarknadspolitiken måste vidare alltid komma att i viss utsträckning regleras av riksdagen och statliga myndigheter. Arbetslöshetskriser böra bemästras med produktiva arbeten med arbetskrävande objekt, varvid landsbygdens kommunikationer äro ett rikt arbetsfält. Skapandet av ett rikt telefon- och vägnät samt tillfredsställande elektrisk distribution på landsbygden är en klok befolknings- och näringspolitik.

Vad jag här främst önskat framhålla är sålunda, herr talman, att den framtida handels- och valutapolitiken blir avgörande för det svenska näringslivet, varför i möjligaste mån fri handelspolitik bör föras med beaktande av att effektivt skydd bör lämnas åt livsviktiga inhemska näringar samt att fri företagsamhet bör eftersträvas inom landet.

En målmedveten jordbrukspolitik måste föras, varvid de, som alltjämt enligt statsmakterna skola få sin utkomst av jordbruket, måste tillerkännas samma levnadsstandard som jämförbara befolkningsgrupper.

Inom bondeförbundet kunna vi aldrig släppa på detta krav för jordbrukets del. De aktuella problemen för jordbruket diskuteras varje år i samband med den s. k. jordbrukspropositionen, men givetvis är det synnerligen önskvärt, att jordbrukets framtidsproblem kunde utredas i samband med en fullständig utredning om framtida svensk närings-, arbetskrafts- och befolkningspolitik.

Det komplex av utredningar, som regeringen tänkt sig med hänsyn till fredsproblemen, bör kunna ge en fullödigare bild av hela läget än enbart tjugusjumannakommitténs resultat. Det är emellertid viktigt, att även jordbrukets representanter få tillfälle att följa de olika utredningarna, så att ej ensidigt andra befolkningsgruppers representanter få nagelfara jordbruksproblemen i tjugusjumannakommittén. Finansminister Wigforss utlovade detta vid konferensen om dessa problem i kanslihuset.

Jag förväntar alltså, att jordbrukets folk får exempelvis granska industriens detaljproblem i lika hög grad, som industriens män i flera år haft tillfälle att granska och kritisera jordbruksproblemen.

Till efterkrigsproblemen hör givetvis frågan hur vårt land på lämpligaste sätt skall kunna hjälpa de av kriget lidande folken. Sverige har under hela kriget så långt som det varit möjligt sökt hjälpa de nordiska länderna, och jord- och skogsbrukets folk har icke minst genom sina organisationer visat sin stora beredvillighet att skänka hjälp åt de lidande broderfolken, men därutöver finns också hos många — även hos mig — en bestämd vilja att, så snart förhållandena det medgiva, för gemensam trygghet och för att gemensamt kunna åstadkomma bättre försörjningsmöjligheter för de nordiska folken åstadkomma ett samarbetande Norden. Sveriges bönder ha lärt sig att sammanhållning ger styrka, och böndernas politiska parti torde därför lika enigt som i neutralitetsfrågan även gilla önskemålet att skapa sammanhållning mellan de nordiska länderna. Ju intimare ett sådant samarbete blir, desto effektivare och mer till fördel för de anslutna blir hjälpen till broderfolken. Man gör emellertid icke den nordiska tanken någon tjänst genom att förlora sig i önskedrömmar, utan det är nödvändigt, att denna fråga diskuteras med blicken

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

öppen för de realpolitiska faktorerna och för det faktum, att ett samarbete först kan effektueras, när möjligheter härtill föreligga.

Även dessa problem äro enligt gjorda uttalanden föremål för regeringens stora intresse och komma i den mån så kan ske att utredas. Med hänsyn till deklARATIONERNA från regeringshåll och till att regeringen förklarat, att den kommer att låta vidtaga grundliga utredningar om framtidsproblemen, synes mig frågan om utredning vara ordnad utan riksdagens ingripande, och borde den principdebatt, som ägt rum, vara tillfyllest.

Häri instämde herrar *Gustavson, Albert Andersson, Lodenius, Holstenson, Löfvander, Persson, Bror Nilsson, Egnell* och *Per Andersson*.

Herr Strand: Herr talman! Det är med tillfredsställelse jag tagit del av utskottets utlåtande över berörda motioner och de reservationer, som fogats till utlåtandet, i det jag konstaterat, att full enighet synes råda i fråga om önskvärdheten av en utredning angående de närmast liggande problemen, nämligen efterkrigsproblemen. Meningsskiljaktigheterna ha kommit till uttryck i vad det gäller den mera långsiktiga politiken, vars riktpunkt enligt motionärerna borde vara att för framtiden söka eliminera arbetslöshetskriserna och skapa möjligheter till sysselsättning för alla inom samhället, som vore besjälade av viljan att genom arbete försörja sig. Jag är medveten om att ett sådant program vid skilda tillfällen kan medföra statsingripande av betydande omfattning av ekonomisk och social natur för att trygga syftemålets förverkligande. Men jag undrar, om det ändock inte skulle vara värt att satsa en del på ett sådant program, om den ifrågasatta utredningen ger någon sannolikhet för att målet skulle kunna nås. I dag gäller det emellertid endast frågan om utredning, och härvidlag tycker jag inte, att de i reservationerna uttalade betänkligheterna mot en så vid ram för denna, som i motionerna yrkats, är befogad. Dessa problem ha inte varit föremål för en allsidig utredning, och jag kan för min del inte finna, att rädslan för ett positivt resultat av den nu ifrågasatta utredningen kan vara en saklig motivering för att motsätta sig den.

För egen del är jag fullt medveten om att de erfarenheter, som vunnits under de gångna krisåren beträffande arbetskraftens sysselsättning, inte kunna ligga till grund för ett antagande eller ett påstående, att problemet blivit löst även för framtiden. Alltför många omständigheter ha under dessa år tillkommit, vilka inte göra sig gällande under normala förhållanden, främst då militärinkallelserna och den omfattande krigsproduktionen. Men för lekmannen inställer sig osökt frågan, huruvida det inte skulle vara möjligt att under fredliga förhållanden med deras bättre förutsättningar ordna produktionen så att arbetslöshetsrisken inte skulle behöva vara det stora otrygghetsmomentet för arbetarna i vårt land. För den skolade ekonomen, kanske också för den framgångsrike industri- eller affärsmannen ter det sig möjligen såsom en utopi att kunna genom ingripande från statsmakternas sida dirigera de krafter i samhället, som närmast ha jämförats med naturkrafter, nämligen konjunkturväxlingarna, men efter att ha upplevat vad som presterats under de gångna krisåren i fråga om möjligheterna att dirigera näringslivet har auktoritetstron rubbats, och man vågar därför hoppas på att det skall finnas möjligheter att komma undan det gissel för samhället, som ligger i de katastrofala arbetslöshetskriserna, som i varje fall vid två tillfällen gått över världen under tiden sedan förra världskriget. Det skulle onekligen vara ett svaghetstecken för demokratin, om vi efter att ha klarat krisårens svårigheter, med deras oerhörda kostnader för försvarsändamål, råvarubrist och isolering, på ett någorlunda tillfredsställande sätt, sedan skulle kapitulera inför de problem, som äro för-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

knippade med en återgång till normala förhållanden. Arbetslösheten får inte lägga sin förlamande hand över näringslivet och samhället vare sig i samband med övergången till fredsförhållanden eller sedermera, därest det kan undvikas. Arbetskraften är en av de reelltillgångar landet förfogar över, och det måste ligga i allas intressen att den också utnyttjas.

Samtidigt som vi diskutera de problem, vilka mera direkt äro förknippade med krigshändelserna och deras inverkan på vår egen livsföring, politik och allmänna inställning, ha motionärerna velat aktualisera de frågor, vilka höra samman med ett fredsslut. Visserligen är det inte möjligt att i dag säga någonting om tidpunkten för en sådan händelse, men förr eller senare måste den dag komma, då kanonerna tystna. Omställningen från krigs- till fredshushållning blir säkerligen ingen lätt uppgift. Det är därför lika nödvändigt att i god tid förbereda freden, som det varit att rusta för kriget. Den senare uppgiften har svenska folket löst i enighetens tecken, och det är att hoppas att den förra inte skall föranleda splittring i den samling, som är erforderlig för att nå ett gott resultat.

Våra egna efterkrigsproblem kunna helt naturligt inte i sin helhet överblickas, men i många avseenden kan den sannolika utvecklingen förutsägas och följaktligen också förebyggande åtgärder planeras eller vidtagas för att förhindra eller reducera icke önskvärda verkningar. Det gäller i första hand att bemästra själva omställningsperioden, då rubbningar i större eller mindre grad kunna befaras uppkomma. Vissa erfarenheter från förra världskrigets slut kunna säkerligen läggas till grund för planeringen, men å andra sidan vågar man inte helt utgå från att avvecklingen kan förlöpa exakt efter samma schema. Mycket har förändrats på 25 år, och sannolikt komma inte vare sig människorna själva eller näringslivet att reagera på samma sätt som då. Skulle vi döma efter vad som inträffade sedan förra världskrigets avslutande, föreligger ingen risk för omedelbar stagnation inom näringslivet. Snarare var det väl då så, att högkonjunkturen fortsatte ett par år efter vapenstillståndet. Arbetsstillgången var god, och såväl arbetslöner som priser fortsatte att stiga. Först i slutet av år 1920 började åtstramningen för att sedan kulminera 1921 och 1922 med massarbetslöshet och driftsinskränkningar i en omfattning, som närmade sig rena katastrofen. En sådan utveckling måste förhindras, och det är därför vi från arbetarhåll kräva, att åtgärder i tid planeras för att möta alla de situationer, förutsedda eller oförutsedda, som vårt land och dess näringsliv kan ställas inför i samband med ett krigsslut och återgång till normala förhållanden.

Vårt samarbete under de gångna svåra åren i syfte att medverka till att lösa krigsårens svårigheter berättigar till kravet på fortsatt samverkan för att söka komma över de besvärigheter, som befaras inställa sig i samband med omställningen till fredshushållning. På grund av nu rådande brist på arbetskraft och material av olika slag är det många nödvändiga arbeten, som tills vidare få bero. Inom byggnadsindustrien gälla långt gående restriktioner, och endast absolut nödvändiga och outhärliga byggnader få utföras. Bostadsbristen är tryckande, och den nyproduktion, som upprätthålles, täcker inte ens tillnärmelsevis behovet. På detta område måste finnas en avsevärd reserv av arbetsmöjligheter, som kan mobiliseras, så snart försörjningsläget i fråga om byggnadsmaterial blivit bättre. Även i övrigt är det nog så att tillgängliga resurser utnyttjas så långt det låter sig göra, och förnyelse sker endast då tvingande skäl därtill föranleda. Detta medför säkert en allmän förslitning av produktiva nyttigheter, varför ersättningsbehovet kan beräknas vara omfattande, då goda varor åter finnas i marknaden. Huruvida denna efterfrågan kommer till synes, blir i stor utsträckning beroende på om de ekonomiska

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

problemen kunna bemästras. En ganska betydande prisstegring på vissa varor har blivit en följd av import- och transportsvårigheterna. Skulle ett allmänt prisfall vara att förvänta omedelbart efter ett fredsslut, är det väl sannolikt, att efterfrågan hålles tillbaka i avvaktan på prissänkning. I en sådan situation ankommer det på statsmakterna att vidtaga erforderliga åtgärder.

Det kan sålunda bli nödvändigt att genom aktiva ekonomiska stödåtgärder stimulera näringslivet att hålla produktionen i gång under övergångstiden till en stabiliserad prisnivå. En återgång helt ned till vad som gällde före krigsutbrottet är väl knappast att påräkna, men att de nu genom höga transportkostnader, krigsriskpremier och andra av kriget föranledda omständigheter abnormt uppdrivna priserna på framför allt importvaror komma att justeras nedåt är självklart. Statsmakternas kontroll över den ekonomiska utvecklingen, som verkat under kriget, måste därför fortsätta intill dess omställningen skett.

Hemmamarknaden inrymmer stora arbetsmöjligheter, men ändå måste det räknas med att icke all den arbetskraft, som skall omplaceras omedelbart efter fredsslutet, friktionsfritt kan dirigeras till nya arbetsuppgifter. De till militärtjänst inkallade skola återgå till sina tidigare anställningar och deras ersättare beredas annan sysselsättning. Krigsindustrien skäres ned till fredsproduktion o. s. v. Det måste räknas med att den processen icke kan genomföras utan en omfattande arbetslöshet. Denna arbetslöshet måste bekämpas genom igångsättande av offentliga arbeten. Ett program för dylika arbeten skall vara i detalj förberett, så att arbeten kunna sättas i gång så snart behov föreligger.

Motionärerna ha inte förbisett, att Sveriges industri i stor utsträckning varit baserad på export till främmande länder. Denna exportmarknad har till väsentlig del gått förlorad under avspärningen. Det gäller därför att efter krigets slut söka återvinna denna marknad så snabbt som möjligt. Behov av svenska exportvaror på världsmarknaden kommer säkerligen att föreligga, då förbindelserna kunna återupptagas. Emellertid kan man väl befara, att stora delar av världen komma att vara så söndertrasade av krigets härjningar och så ovissta i fråga om geografisk och ekonomisk struktur, att enskild företagsamhet inte kan beräknas vara tillräcklig för att snabbt återknyta de förlorade förbindelserna. Statsmakternas medverkan även i detta avseende kan vara erforderlig. Även dessa problem böra bli föremål för utredning, ty de tillhöra onekligen efterkrigsproblemen.

Det har tidigare, herr talman, i debatten sagts, att frågan redan har blivit så ingående diskuterad i andra kammaren, att det är svårt att komma med några nya synpunkter. Jag har själv inte kunnat tillföra debatten några sådana till belysande av frågans invecklade karaktär och jag har inte funnit att några av de föregående anförandena i debatten här i dag innehållit något utöver vad som återfinnes i andra kammarens protokoll. De rent principiella meningsskiljaktigheterna i fråga om reservationerna och utskottsutlåtandet synas mig inte ha en så stor betydelse, att de skola behöva hindra ett positivt beslut av denna kammare.

Jag har med det anförda endast velat understryka motionärernas syfte. Jag är för min del nöjd med resultatet av utskottets arbete och ber därför, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Nordenson: Herr talman! Diskussionen om de föreliggande motionerna har efterhand utvidgats att omfatta hela den framtida sociala och ekonomiska politiken. Jag skall inte ingå på det berättigade i detta, men då nu så skett, vill jag göra en del reflexioner till frågan om vår politik på längre sikt.

Diskussionen om den framtida utformningen av vårt samhälle har, som vi

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

veta, under de senaste årtiondena undergått en väsentlig förskjutning. Vi kunna sålunda konstatera, att den svenska socialdemokratien har alltså övergått från en mera samhällsomvälvande ideologi till en utpräglad social-reformatorisk samhällssyn. Samtidigt ha andra grupper kommit att likaledes intaga en mera modifierad ståndpunkt, bland annat i riktning mot ökad förståelse för sociala krav. Detta har också kommit till uttryck i den av herr Nilsson m. fl. i andra kammaren avgivna motionen. Där påpekas just att den teoretiska grunden för våra politiska huvudåskådningar på ömse håll förskjutits, och motionärerna fortsätta: Det synes därför »vara skäl att göra en översyn av det som skiljer och det som samlar». Detta närmande i fråga om den principiella inställningen kommer också till uttryck däri, att många av de önskemål, som numera framföras i samhällsdebatten, kunna i princip accepteras av alla partier. Ingen vill bestrida önskvärdheten av, som det heter i motionen, »att främja en fortsatt utveckling till trygghet av medborgarnas arbete och försörjning», och ingen vill förneka önskvärdheten av »att full och effektiv sysselsättning beredes alla arbetsförmögna medborgare».

Men även om vi kunna konstatera enighet om dessa allmänna riktlinjer, så kunna vi icke dölja för oss, att då det gäller att arbeta fram emot dem, så ståta vi mycket snart på väsentliga skiljelinjer i vår politik.

Lika glädjande som det är att ett närmande skett mellan olika åskådningar i vårt land beträffande målsättningen, lika viktigt är det, att vi göra klart för oss, att vi i olika läger vilja arbeta för våra mål på olika vägar.

Om man vill försöka att i korthet karakterisera målet för det ekonomiskt-sociala utvecklingsarbetet, sådant det i vida kretsar betraktas, så tror jag att det bäst sker med ordet *trygghet*. Det är individens trygghet som blivit ett dominerande ledmotiv för vår sociala politik. Det gäller trygghet vid sjukdom, olycksfall, ålderdom och arbetslöshet, eller kort sagt individens trygghet mot nöd.

Alla torde kunna enas om en sådan allmän målsättning. Men det är vid det praktiska realiserandet av detta önskemål, som meningarna gå isär. Det beror enligt mitt förmenande på olika uppfattningar om möjligheterna att realisera önskemålen.

I den av de föreliggande motionerna, som mest ingående behandlar efterkrigsproblemen på lång sikt, framhålles såsom ett av målen följande: »Vi måste sätta som ett första kategoriskt krav, att folkhushållets resurser alltid utnyttjas till fullo.» Bakom ett sådant yttrande skymtar tydligen en bestämd tro på att kunna genom ingripanden av ena eller andra slaget skapa en jämn och höggradig trygghet — man skulle kunna säga maximal trygghet — för medborgarna i fråga om sysselsättning. Samma uppfattning kommer också till uttryck, då det gäller att tillfredsställa de primära behoven hos medborgaren.

Häremot står den uppfattningen, som menar, att vi måste nöja oss med en mindre grad av trygghet — vad man skulle kunna kalla en minitrygghet — som det dock, det vill jag understryka, måste vara vår oavslätliga strävan att gradvis höja, men som vi endast kunna höja successivt i den mån samhällets allmänna ekonomiska utveckling ger de nödiga resurserna. Distinktionen kan i första ögonblicket synas en smula obetydlig, men jag tror att det är här en av de viktigaste gränslinjerna går mellan olika åskådningar på det ekonomiskt-sociala området.

När man i det läger, som jag representerar, vill gå en sådan successiv väg och ställer sig tveksam till tanken att snabbt skapa vad jag kallat den maximala säkerheten, så beror det på att vi känna oss övertygade, att motionärernas önskemål förutsätta ständigt större och mera djupgående ingripanden i

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

vårt ekonomiska liv. Motionärerna framhålla — med hänvisning till den enorma krigsproduktionen — att man på statens initiativ borde kunna uppbåda motsvarande produktionsförmåga för fredliga behov. Man menar att det bör kunna ske genom statsingripanden, i främsta rummet inriktade på tillgodoseendet av konsumtionens behov, bland annat genom direkt överföring av köpkraft till de breda befolkningslagren.

Sådana åtgärder skulle emellertid enligt vår mening icke kunna genomföras annat än med en strängt och i detalj statligt dirigerad ekonomi. Den jämna, fulla sysselsättningen kan enligt vår mening endast lösas i den diktaturmässigt styrda tvångsstaten.

Men därmed uppstår risken, att man skulle beröva vårt samhällsliv den källa till utveckling och framåtskridande, som det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten utgöra. Det torde knappast kunna förnekas, och har icke heller förnekats, att det är dessa faktorer vi ha att tacka för det storartade ekonomiska uppsving vi bevittnat och den höjning av levnadsstandarden, som vi uppnått.

Gång på gång ha vi sett hur vårt land, icke minst i början av 30-talet, övervunnit svåra kriser främst tack vare det fria näringslivets förmåga av anpassning och utveckling. Och även under detta krig ha vi bevittnat, att näringslivet visat sig kunna i överraskande grad övervinna verkningarna av avspärningen.

Visserligen erkännes i ifrågavarande motion, att man på socialdemokratiskt håll numera icke anser det nödvändigt att häva den privatkapitalistiska äganderätten, och därmed erkänner man även den enskilda företagsamhetens värde.

Men man ger inget besked hur det skall bli möjligt att bibehålla enskilt initiativ och ekonomisk rörelsefrihet samtidigt som man tänker sig att genom statliga ingripanden och planläggning av näringslivet åstadkomma den hundra procentiga sysselsättningsgraden.

Som företagare vill jag för min del säga ifrån, att jag har ytterst svårt att tro på möjligheten att realisera de uppställda önskemålen. Jag tror inte på att vi kunna helt eliminera det ekonomiska livets rytmik. Vi äro beroende, och komma med våra starka internationella förbindelser att bli beroende av världskonjunkturerna, och jag tror inte på möjligheterna för ett litet, internationellt så djupt engagerat land som vårt, att kunna göra sig oberoende av dessa konjunktursvängningar.

Vi kunna säkerligen och böra förvisso söka dämpa verkningarna av ekonomiska kriser, men att söka helt utjämna dem är en uppgift, på vilken vi riskera att förlyfta oss.

Jag vill i detta sammanhang taga upp en fråga, som herr von Heland riktade till mig. Han frågade hur svensk industri ser på de uttalanden, som nyligen gjorts från engelskt industrihåll med avseende på den framtida politiken, och särskilt vilken ståndpunkt man intar till uttalandena beträffande jordbrukspolitiken. Jag vill svara, att dessa uttalanden väckt en mycket stor uppmärksamhet både i det ena och det andra avseendet. Jag ifrågasätter, om dessa uttalanden verkligen äro så auktoritativa för uppfattningen inom engelsk industri. I varje fall tror jag, att jag vågar säga, att man på svenskt industrihåll ställer sig ytterst tveksam gentemot dessa uttalanden, både vad det gäller jordbruket och andra områden. Vad beträffar jordbruket har jag den bestämda uppfattningen, att vi även efter det att kriget upphört måste driva en stödpolitik gentemot detsamma. Jag har försökt utveckla dessa spörsmål litet närmare i det föredrag, som herr von Heland omnämnde och som jag ber att på denna punkt få hänvisa till. Jag vill endast understryka, att jag anser jordbrukets fortsatta rationalisering vara en förutsättning för en så-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

den stödpolitik. Jag fäste mig vid att herr von Heland tog upp en enligt min mening mycket viktig fråga, nämligen nödvändigheten att försöka skapa större enheter för vårt jordbruk. Det var med mycket stor tillfredsställelse jag hörde, att herr von Heland fann det angeläget att man strävade efter större enheter. Det förefaller mig som det skett en förskjutning i den ståndpunkt, som herr von Heland och hans parti tidigare intagit, vilket jag endast kan hälsa med tillfredsställelse.

Enligt min mening är det som jag förut påpekade endast genom att lämna det enskilda initiativet och den enskilda företagsamheten ett någorlunda fritt spelrum möjligt att skapa de ekonomiska betingelserna för en successiv och bestående höjning av den allmänna standarden och av den trygghetsgrad, som vi eftersträva.

När man sätter som mål en praktiskt fullständig och varaktig trygghet exempelvis i fråga om sysselsättning, så har det mycket likhet med att söka skapa sig ett hundra procentigt försäkringsskydd. Det är som att söka tillförsäkra sig oförändrat samma inkomst och levnadsstandard vid arbetsoförmåga av ena eller andra slaget som vid full produktionskraft. Det är lätt att inse, att detta innebär en ansträngning som antingen går över förmåga eller förutsätter en högst väsentlig nedsättning av levnadsstandard under den produktiva tiden. Priset för tryggheten kan sålunda bli för högt.

Jag kan i detta sammanhang icke underlåta att påpeka en sida av trygghetsproblemet, som enligt min mening har mycket stor betydelse för samhällsutvecklingen. En strävan till mycket höggradig trygghet skulle, som jag förut framhållit, förutsätta ständigt djupare ingripanden i näringslivet, men detta skulle med nödvändighet medföra en stelhet i det ekonomiska livet, en minskning av individernas rörelsefrihet, men därmed också en beskärning av individens chanser i livet. Chansen till förbättrad ställning utgör emellertid i regel den främsta sporren till nya initiativ, nya uppslag och därmed till utveckling och framåtskridande. Ett samhälle, inställt på den möjligast riskfria tillvaron för sina medlemmar, skapar en annan risk, nämligen den att det också blir den mest chansfria tillvaron för individerna. Men vilja vi verkligen åstadkomma detta, vilja vi betala det priset för tryggheten?

Jag skulle vilja beröra även en psykologisk sida av detta problem. Allt oftare märker man som arbetsgivare att många av de allra strävsammaste och plikttrognaste ungdomarna helt ha gripits av trygghetsidén. Det gäller för dem framför allt att få en säker plats, därvid de eventuellt nöja sig med en anspråkslös lön. Man vill, för att citera en arbetsgivares uttryck, framför allt ha en ordinarie plats med fast lön, dyrtidstillägg, sjukhjälp, pension, för att inte tala om tjänstledighet och semester. Det ligger ofta ett mycket sympatiskt drag av förnöjsamhet i detta, och det är sannerligen icke de sämsta elementen, utan tvärtom ofta de skötsammaste, som visa denna inställning. Men häri ligger enligt min mening en fara. Ambitionen att komma fram, driften att uträtta något självständigt och göra en skapande insats, får icke komma bort. Viljan att taga risker får ej plånas ut. Då kan det uppstå en fara för den fortsatta utvecklingen. Trygghetskravet får ej komma till den grad i högsätet, att framstegsviljan och skaparviljan plånas ut.

Trygghetskravet är sunt och berättigat, så länge vi tillgodose det genom att successivt höja trygghetens minimigrad i förhållande till våra resurser, men det kan bli en fara för vår samhällsutveckling, om vi låta det gå till en sådan ytterlighet, att vi för det offra de drivande krafterna i samhällsutvecklingen eller beskära den individuella framåtandans möjligheter att utveckla sig. Här kan det bästa bli det godas fiende.

Jag har med dessa ord, herr talman, ingalunda velat förneka nödvändighe-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

ten av åtgärder från det allmännas sida för motverkande av det ekonomiska livets kastningar och skadeverkningar — sådana åtgärder anser jag tvärtom nödvändiga — men jag har velat varna för tendensen att i individens säkerställande se den allt överskuggande uppgiften och driva den så, att resultatet blir en hämsko på vår utveckling och en stagnation i eller försämring av vårt folks levnadsstandard.

Då dessa mina synpunkter bäst överensstämmer med den av herrar Ekströmer och Ericsson avgivna reservationen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till denna.

I detta anförande instämde herrar *Herlitz, Axel Ivar Anderson* och *Nisser*.

Herr Petersson, Emil: Herr talman! I motsats till flertalet av de föregående ärade talarna skall jag fatta mig mycket kort. Jag skall endast be att få säga några ord som kommentar till min reservation.

Ett stort och angeläget efterkrigsproblem är att fortast möjligt söka återknyta de handelsförbindelser på världsmarknaden, som kriget klippt av. Detta är en av förutsättningarna för att vi åter skola kunna uppnå vårt tidigare välstånd. I många länder, där våra exportvaror hade god avsättning före kriget, har man under avspärningstiden skaffat sig andra leverantörer eller med stora kapitalinvesteringar byggt upp inhemska industrier. Det är troligt, att våra exportvaror efter kriget icke finna köpare i samma utsträckning som förut, men vår industri arbetar energiskt på att av våra egna råvaror få fram nya alster, lämpade för export. Lyckas vi föra ut de nya produkterna på marknaderna och i görligaste mån vinna ökad terräng för våra gamla standardvaror, är det jämsides därmed viktigt, att vårt näringsliv får god och vederhäftig kunskap om de produkter, som komma att lanseras i utlandet, och var de bästa och billigaste importvarorna stå att få. Vår utrikesrepresentation har därvid en stor uppgift att fylla, och den behöver kunnigt folk med merkantil och ekonomisk utbildning för att kunna bevaka och tjäna våra intressen.

Regeringens av riksdagen bifallna proposition om förstärkning av utrikesrepresentationen och effektivisering av upplysningsverksamheten i Amerika, om anslag till handelskammaren i New York och till tekniska och kommersiella specialstudier är tacknämlig och hälsas med tillfredsställelse såsom ett steg i rätt riktning.

Vårt land bör deltaga i det förberedande arbete rörande de ekonomiska och sociala efterkrigsproblemen, som upptagits av den internationella arbetarorganisationen. Vår gynnsamma ställning som fri nation i fredens hägn förpliktar oss till offervilliga insatser i det humanitära hjälp- och återuppbyggnadsarbetet efter kriget, så långt våra krafter och resurser räcka till, och främst böra vi hjälpa våra nordiska brödrarfolk.

För ett planmässigt och gemensamt uppträdande är det viktigt att vi söka anknytning till och förbindelse med de internationella organisationer, som äro i vardande för att neutralisera krigets skadeverkningar, överbygga klyftorna och jämna vägen för samarbete.

Ett blomstrande näringsliv betyder arbete och försörjning åt många och bildar underlaget för social utveckling. I pressen och vid behandlingen i andra kammaren av liknande motioner som de föreliggande ha meningarna korsat varandra i frågan om statsdirigerat eller fritt näringsliv. Folkpartiet hävdar värdet av personligt initiativ och enskild företagarganda. De flesta människor äro så funtade, att de helst vilja spänna nerver och senor i egen regi. Den, som icke har något han kan kalla sitt, känner icke så mycket för andra.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Även under nuvarande förhållanden, med reglerat näringsliv, har enskilt initiativ fått en viss rörelsefrihet och gjort sig gällande, vilket varit lyckosamt. Representer för skilda näringar ha med råd och dåd tjänat samhället i en brydsam tid, och många tekniska förbättringar och ersättningsprodukter ha tillkommit, som säkert skola överleva krisen. Det privata näringslivet har smidigt anpassat sig efter skiftande förhållanden samt visat solidaritet och ansvarskänsla. Ett produktionssystem, där det enskilda näringslivet varit dominerande, och som under de sista 40 åren lyckats fördubbla realinkomsten per invånare samt med bevarande av individuell frihet åstadkommit allmänt välstånd, får icke slopas.

Denna vår mening utesluter icke uppskattning av och erkännande åt statens egna företag eller samhällets hjälpande och stödjande åtgärder i vissa avseenden. Självfallet böra krisregleringarna avvecklas, så snart förhållandena det medgiva, och vi önska livligt, att det icke skall dröja alltför länge, innan skattebördorna lättas och de restriktioner, som hämma näringslivet, bli upphävda.

För mötande av arbetslöshet är ett samarbete mellan och en samordning av enskilda och offentliga åtgärder nödvändig. Härvid har jag särskilt nämnt understöd till bostadsbyggande, emedan byggnadsverksamheten intar en nyckelposition i konjunkturreglerande politik och ur befolkningssynpunkt är mycket betydelsefull.

Ett stort komplex av sociala och näringspolitiska spörsmål är under utredning och väntar på sin lösning. Jag erinrar om socialvårdskommittén, befolkningsutredningen och jordbrukskommittén. Det finns icke anledning att alltför mycket syssla med dessa frågor, innan förslag föreligga. Däremot finnes, av skäl som jag antytt och närmare utvecklats i min reservation, anledning att i en nära framtid upptaga de med övergången från krigs- till fredshushållning förknippade problemen till behandling, sedan de av finansministern igångsatta förberedande undersökningarna givit resultat. En speciell fråga, rörande kvinnornas inplacering i arbetslivet, har trängt i förgrunden och kräver fortast möjligt utredning.

Folkpartiets inställning till sociala förbättringar är positiv. Jag nöjer mig med att citera, vad som på denna punkt säges i reservationen: »Sociala utgifter utgöra till stor del en investering i den viktigaste av alla produktionsfaktorer, folkmaterialiet självt.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig avgivna reservationen.

Herr Ohlin: Herr talman! Jag vill först deklarerat, att jag för min del ganska mycket sympatiserar med själva tendensen i majoritetens utlåtande. När man där framhåller, att det är orimligt att i framtiden räkna med svåra arbetslöshetskriser, där en stor del av produktionsförmågan i landet går förlorad till ingen nytta samtidigt som en mångfald behov hos de breda lagren förbli otillfredsställda, är detta en sak som enligt min mening förtjänar att understrykas på det sätt som skett. Man måste uppställa kravet på att så vitt möjligt uppnå »full» sysselsättning — man må gärna för mig kalla det så — om man nämligen gör de reservationer till detta begrepp, som majoriteten i första kammarens tillfälliga utskott har angivit, men som icke förekommo i motsvarande utlåtande av andra kammarens tillfälliga utskott. Den fasta vilja, som kommer till synes i majoritetens utlåtande, att icke denna gång tillåta en sådan arbetslöshetskris som efter den förra depressionen är enligt min mening ett hälsotecken och en nödvändig förutsättning för att en målmedveten politik verkligen skall komma till stånd.

När man inom majoriteten dessutom framhåller, att man icke har någon

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

förutfattad mening om hur problemen skola angripas, måste naturligtvis också denna inställning ur min synpunkt och med mina utgångspunkter hälsas med tillfredsställelse. Jag kan dock icke underlåta att tillägga, att i majoritetens motivering finnes en hel rad förutfattade meningar, förutfattade i den bemärkelsen att de åtminstone till en del knappast torde ha tillkommit efter en verklig analys av problemen utan äro mer eller mindre baserade på känsloskäl. Vad som står i motiveringen spelar dock inte någon stor roll, därest man är överens om att instruktionerna för en eventuell utredning skola innehålla, att den blir förutsättningslös.

Jag kan emellertid icke utan vidare förbigå denna motivering vid frågans behandling här i kammaren, eftersom risk föreligger att den tillmätas en viss principiell betydelse och kan komma att påverka utredningens inriktning, oavsett hur instruktionerna avfattas. Jag vill då för min del, herr talman, använda några minuter till att klargöra att majoriteten på ett par punkter hyser en uppfattning om sammanhangen i det ekonomiska livet, som jag ej kan tro vara riktig.

En av de huvudtankar, på vilken majoriteten tydligen bygger sitt ståndpunktstagande, är att arbetslösheten till stor del beror på *otillräcklig köpkraft*. Naturligtvis kan det ligga något sant i detta, men enligt min mening innebär det mycket som är falskt. Många människor tro att man får tänka sig sammanhanget på det sättet, att om man bara höjde lönerna, så att köpkraften och efterfrågan bleve större, skulle produktionen av varor kunna hållas uppe eller ökas. — Ja, det var den politiken man försökte i Amerika år 1933, men resultatet blev att *produktionskostnaderna stego* lika mycket som lönerna. Det var därför icke lättare än förr att sälja varorna, och man framkallade under åren 1934 och 1935 i stort sett inte heller någon produktionsökning på denna väg. Om man ökar lönesumman med t. ex. en miljard kronor och samtidigt även ökar omkostnaderna och priserna med sammanlagt en miljard kronor, är det uppenbart att icke mer varor kunna säljas för det.

Man kan också peka på utvecklingen i Amerika år 1937. Mot slutet av 1936 och i början av 1937 höjdes lönerna ganska starkt, utan att man i det läget kunde höja priserna i samma grad på de färdiga varorna. Då borde det väl ändå ha blivit möjlighet, tycker man, att sälja mer konsumtionsvaror, men det visade sig i stället att räntabiliteten i näringslivet försämrades. Till följd härav beskuros investeringarna när det gällde framställningen av realkapital, och därför blev det en stor arbetslöshet inom kapitalvaruproduktionen. Detta bidrog till en allmän konjunkturförsämring, som skapade arbetslöshet över hela linjen.

Hade problemet varit så enkelt att man bara behövde höja lönerna för att bota bristen på köpkraft, är det väl ändå ingen som tror att denna fråga icke skulle ha varit löst för länge sedan. Man kan beklaga att lönehöjningar icke äro något verkligt botemedel, men vid närmare eftertanke måste man ändå böja sig för att detta är det faktiska förhållandet. Detta är icke något argument för vare sig höga eller låga löner, utan jag menar att de skola anpassas efter produktionens effektivitet. Det önskvärda är givetvis att ha så höga löner som möjligt med hänsyn tagen till en tillfredsställande räntabilitet.

En variation av den tankegång, jag nu har berört, innebär att man skall kunna höja allmänhetens köpkraft *utan att öka produktionskostnaderna* och fördyra varorna; då måste allmänheten kunna köpa fler varor, och resultatet blir ökad sysselsättning. Detta är givetvis en riktig tanke, så långt det går att tillämpa den. Det är därför som exempelvis arbetslöshetsförsäkring utgör en konjunkturstabiliserande faktor. Den innebär nämligen att man under goda tider tar in pengar, som icke leda till efterfrågan på varor, medan man under

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

dåliga tider betalar ut pengar från fonderna, vilket bidrar till att hålla varu-efterfrågan uppe. Men däremot är det orimligt att tänka sig en varaktig politik på lång sikt, som skulle vara så beskaffad att staten, närhelst tendenser till arbetslöshet visa sig, skulle träda till och sprida ut köpkraft bland allmänheten, tydligen genom subventionsåtgärder i en eller annan form.

Det finns praktiska erfarenheter som belysa detta. Den kanadensiska staten Alberta valde för några år sedan en premiärminister, som representerade ett nytt parti vars enda programpunkt var att varje medborgare över 50 år för varje månad utan motprestation skulle få en pension på ett ganska högt belopp — jag vill minnas att det rörde sig om några hundra svenska kronor i månaden. Därigenom, sade han, blir köpkraften tillräckligt stor, så att produktionen kan blomstra. Jag skulle inte våga påstå, att icke denne folkskollärare i Alberta representerade vissa tankegångar, som i någon mån äro besläktade med vad som kommer fram i motionerna av herrar Strand och Torsten Nilsson m. fl. och även i utskottsmajoritetens utlåtande, ehuru den förstnämnde gick något längre. Resultatet blev emellertid ganska sorgligt. Av hänsyn till kammarens tid skall jag icke nu gå närmare in på saken, utan vill i stället hänvisa de intresserade till att studera vad som skedde i Alberta och varför detta försök rätt snart måste avvecklas.

Vi ha en annan erfarenhet av ett försök med en liknande metod, nämligen nu under kriget, när staterna låna upp väldiga penningssummor och sprida ut dem dels i form av subventioner men framför allt för underhåll av en militär apparat i form av löner och familjebidrag etc. Det är alldeles klart att detta bidrar till att uppehålla sysselsättningen och skapa knapphet på både varor och arbetskraft, men finns det någon som på allvar menar, att vi skulle kunna ha en permanent brist i budgeten för att staten skall kunna sprida ut köpkraft bland allmänheten? Jag tror knappast att en sådan tankegång skulle kunna betecknas som praktisk politik.

Då frågar man sig, vad det egentligen är som reglerar köpkraftens förändringar och varför den ibland är tillräcklig men vid andra tillfällen förefaller att vara alldeles för liten. På den frågan vill jag, ehuru den är invecklad, ge ett kort svar, som anger själva tankeriktningen. Vad som reglerar köpkraftsvolymen under fredstid, när det inte förekommer några lån för försvaret och upprustningen, är den totala offentliga och enskilda investeringen i kapitalvaror, det vill säga hus, fabriker, maskiner, vägar etc. Det är denna totala investering som måste hållas uppe för att sysselsättningen skall bli tillräckligt stor; om människorna där ha arbete blir även efterfrågan på konsumtionsvaror tillfredsställd, varigenom den sekundära sysselsättningen i konsumtionsvaruindustrien blir tillräckligt stor. Om man däremot icke investerar tillräckligt mycket pengar i nya kapitalvaror — människorna vilja spara låt oss säga två tusen miljoner kronor om året under det att investeringen i nya kapitalvaror begränsar sig till tusen miljoner kronor — är det klart att en del potentiell köpkraft icke kommer till användning. Detta skapar arbetslöshet i kapitalvaruproduktionen, och denna arbetslöshet sprider sig sedan indirekt i vidare cirklar. Köpkraften kommer alltså från produktionen och kan icke i längden vidmakthållas genom att man lånar pengar och sprider ut dem efter den metod, som tillämpades i Alberta. Den betingas av att man direkt sörjer för att den del av produktionen, som främst sysslar med kapitalvarorna, hålles uppe i en tillräcklig volym, vilken ungefär motsvarar den rådande sparviljan.

Om man undersöker konjunkturväxlingarna, skall man finna, att det förefaller som om variationer i framställningen av realkapital ha varit den kausalt primära faktorn. Det är inte variationer i konsumenternas inköp av konsum-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

tionsvaror som varit det primära i konjunkturväxlingarna. Jag för min del har åtminstone ej kunnat finna något statistiskt material, som ger belägg för teorien att otillräcklig köpkraft hos konsumenterna är en primär orsak till arbetslösheten. Hela denna teori måste enligt min mening förkastas.

Jag konstaterar med tillfredsställelse, att ledamoten av andra kammaren herr Severin — som hör till dem som grundligt satt sig in i dessa spörsmål — vid andra kammarens debatt fann anledning förklara, att han måste taga avstånd från den nämnda teorien. Man kan också fråga, i likhet med den kommunistiske ledamoten av andra kammaren herr Senander — jag måste säga att det är första gången jag funnit mig vara överens med honom om någonting — varför egentligen kriserna plötsligt sätta in när man har högkonjunktur med växande köpkraft hos konsumenterna. Kriserna komma alltid vid den tidpunkt, när konsumenternas köpkraft är som allra störst, och anledningen kan därför inte gärna vara att konsumenterna ha brist på pengar just då.

Orsaken, vilken den nu kan vara, måste tydligen sökas någon annanstans. Efter vad man kan se sammanhänger den som regel med att näringslivets räntabilitetsförutsättningar utveckla sig på sådant sätt, att dess män börja bli försiktiga och ej vilja binda sig för att bygga så mycket eller köpa nya maskiner etc., varigenom sysselsättningen sjunker. Det förefaller alltså som om de räntabilitetsföreställningar, på vilka den enskilda investeringen i nytt realkapital beror, hade vida mer av en nyckelställning i detta konjunkturförlopp än konsumenternas köpkraft. Denna senare blir sekundärt tillräcklig, om investeringsförutsättningarna äro goda.

Härav kan den slutsatsen dragas, att om man önskar en tillräckligt stor enskild investering och som följd därav lämplig grad av sysselsättning och produktion, är det nödvändigt att sörja för tillfredsställande räntabilitetsförutsättningar. Men även den offentliga investeringen spelar en mycket stor roll. Man bör därför söka samordna den offentliga och den enskilda investeringen för att på så sätt åstadkomma en lagom stor sammanlagd investeringsvolym.

Jag konstaterar med mycket stor tillfredsställelse, att högerpartiet numera ansluter sig till tanken att det är en naturlig uppgift för samhället att söka åstadkomma en tillräckligt stor sammanlagd investeringsvolym. För tio år sedan rådde i detta land mycket häftiga strider härom. Att alla partier numera tydligen stå på samma linje härvidlag synes mig vara en betydelsefull faktor, som skapar gynnsamma förutsättningar för ett gott resultat i framtiden.

Men det finns, herr talman, en annan tankegång i majoritetens utlåtande, som jag inte kan förbigå. Den innebär i korthet, att när man *under kriget* har kunnat skapa full sysselsättning, bör man kunna göra det även *efter* detsamma. I andra kammaren uttalade herr Torsten Nilsson bl. a. följande med utgångspunkt från krigserfarenheterna: »Vi dra slutsatsen: vad hindrar, att man på statens initiativ uppstår motsvarande produktionsförmåga för fredliga behov?» — Ja, han ställde verkligen denna fråga utan att själv göra något försök att reda ut, vilka faktorer som skulle hindra detta eller ställa problemet i ett annat läge efter kriget än under detsamma. Ledaren för den socialdemokratiska andrakamargruppen, herr Vougt, sade i ungefär samma anda, att staten under kriget har visat sin kompetens att leda näringslivet.

Det förefaller som om dessa båda talare helt och hållet hade förbisett bl. a. att finansieringen av de statliga utgifterna för närvarande sker genom en våldsam upplåning. Det kan väl ändå inte vara meningen, att vi efter kriget skola fortsätta med en brist i statsbudgeten på halvannan miljard kronor år efter år för att på det sättet sprida ut köpkraft. Skulle man vilja resonera på det sättet, att beviset för att staten kan dirigera näringslivet ligger i att den genom en årlig brist i budgeten på halvannan miljard kronor sörjer för att sysselsätt-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)
ningen hålles uppe, måste jag säga att bevisföringen synes mig ytterst svag.

Därtill kommer att arbetsmarknaden under kriget både i Sverige och annorstädes varit underkastad en reglering, som parterna på arbetsmarknaden väl knappast vilja fortsätta att underkasta sig efter kriget. När man hänvisar till diktaturstaternas experiment måste jag, liksom också föregående talare gjort, fråga om de svenska arbetarna vilja acceptera en sådan reglering av arbetsmarknaden som förekommer i dessa diktaturstyrda stater.

Enligt min mening kan man alltså knappast dra några långtgående slutsatser av krigserfarenheterna. Man får nog lov att ställa upp ett mera blygsamt mål och säga, att det mesta man kan hoppas på är att vi skola kunna skapa en sådan sysselsättning som vi brukat ha här i landet under de goda konjunkturlägena och att man skall kunna göra detta utan en fortsatt underskottspolitik i statsfinansiellt avseende. Låt oss, som majoriteten säger, undersöka detta problem utan förutfattade meningar. Låt oss se till — vilket ju även högerreservanterna och överhuvud taget alla tyckas vara ense om — huruvida man icke skall kunna stabilisera den totala investeringsvolymen på en tillräcklig höjd. Låt oss inte heller förbise det samband med utlandets förhållanden, som både herr Nordenson och herr Emil Petersson ha berört.

Såsom kooperativa förbundet betonat, finns nog en viss konkurrens mellan önskemålet om framåtskridande i ekonomin å ena sidan och kravet på full stabilitet å den andra. Jag tror det skulle vara ett misstag, om man endast toge hänsyn till önskemålet om stabilitet. Man får måhända offra något av densamma och räkna med vissa fluktuationer även på arbetsmarknaden, om det skall bli möjligt att behålla ett system, som skapar goda förutsättningar för ekonomisk utveckling.

Jag skall, herr talman, mycket kort vidröra en tredje synpunkt, som majoriteten tycks vara särskilt förtjust i, eftersom den förekommer på icke mindre än tre ställen i utlåtandet. Med den allmänna utgångspunkten att konsumenternas efterfrågan har en nyckelposition — vilket jag alltså tror är oriktigt — menar man nämligen att ett verkligt bidrag till konjunkturstabiliseringen kan erhållas, om man bara sörjer för en jämnare inkomstfördelning. Man har genom talet om en utjämning av inkomstfördelningen gjort vad kanske många betrakta som ett lyckokast nämligen funnit en konjunkturpolitisk motivering för ett önskemål, som man tidigare har motiverat och även fortsätter att motivera på andra sätt. Jag måste då fråga, om det förhåller sig så att de breda lagrens efterfrågan är stabil, under det att de mera välsituerades inköp av konsumtionsvaror varierar starkt och därigenom bidraga till att skapa konjunkturfluktuationer? Jag erkänner att jag icke sett något material, som direkt visar detta, men jag tror att det möjligen i *någon* mån förhåller sig så. Man kan möjligen hänvisa till att efterfrågan på en del varaktiga konsumtionsvaror varierar, men detta har i Amerika uppfattats snarare som ett *resultat* av konjunkturfluktuationerna än som en orsak.

Nej, man måste nog ställa frågan på ett annat sätt: finns det någonting, som antyder, att variationer i de välsituerades efterfrågan på konsumtionsvaror verkligen har varit en primär orsak till konjunkturvariationerna? Eller är det med andra ord så, att de välsituerade plötsligt börja spara pengar i stor utsträckning och vägra att köpa, och att det därför blir dåliga tider? Några sådana fluktuationer i sparandet bland de välsituerade, som skulle åstadkomma detta, har mig veterligt ingen kunnat statistiskt påvisa.

Kriserna sammanhånga säkerligen med helt andra förhållanden. Man har nog inte lyckats med detta kast att få någon konjunkturpolitisk motivering för en utjämning av inkomstfördelningen, en sådan motivering får med all

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

sannolikhet sökas på andra vägar. Jag kan påpeka, att vi hade svåra kriser på 50-, 60- och 70-talen, således vid den tidpunkt, då de flesta människor voro mycket fattigare än de äro nu, vid den tidpunkt, då medelklassen säkert inte hade högre levnadsstandard än den s. k. arbetarklassen för närvarande har. Enligt min mening kan man understryka kravet på en viss jämnhet i inkomstfördelningen genom att i enlighet med den gamla klassiska socialliberala satsen säga, att man önskar en så jämn inkomstfördelning som möjligt utan att skada de välståndsbildande krafterna. Man får således beakta hur de inkomstutjämnande åtgärderna påverka de initiativ o. d., som utgöra dynamiska krafter vilka leda till framåtskridande.

Man skulle önskat, att utskottsmajoriteten hade sagt någonting om vilka åtgärder, som böra vidtagas för att åstadkomma en inkomstutjämning. Det kan hända, att dessa bli mera till skada än fördel för konjunkturförloppet. Tänker man sig kanske en direkt beskattning av de välsituerade utöver vad som redan skett? Man måste för det första fråga, om denna på frivilliga deklarationer baserade beskattning tål en ytterligare uppskruvning, och för det andra hur de enskildas vilja att taga nya initiativ kommer att påverkas, om den beskattade inte ens får behålla en tredjedel eller en fjärdedel eller en femtedel av resultatet av sitt arbete, utan måste avstå praktiskt taget alltsammans. På denna punkt måste jag instämma i det uttalande, som gjorts i högerreservationen, att det är av vikt att den enskilde har en viss trygghet att få njuta frukterna av sitt arbete, åtminstone någon del av frukterna. Man kan beklaga det, men detta sätter en gräns för den direkta beskattningen. Kanske är det emellertid inte en sådan höjning av den direkta beskattningen som majoriteten tänker sig, när den talar om en inkomstutjämning. Men då svävar man i okunighet om vilka åtgärder majoriteten åsyftar. Kanske svaras det, att man inte med säkerhet kan säga vilka åtgärder som leda till målet, utan att det är detta som skall undersökas. Men om majoriteten inte alls har någon föreställning om vilka konkreta vägar som äro tänkbara, är det väl knappast motiverat att så kraftigt framhålla denna inkomstutjämning såsom varande ett nytt och utmärkt medel mot depression.

För min del vill jag understryka, att alldeles särskilt beskattningen av företag och företagsamheten i landet måste hållas inom tränga gränser, om man vill att vårt samhälle och vårt ekonomiska liv skall bibehålla sin dynamiska karaktär. Detta är ett intresse ingalunda för någon liten grupp av människor i landet utan för alla medborgare. Med andra ord: vår skattepolitik och även lönepolitik måste ses även ur synpunkten, hur initiativ och räntabilitet och investeringar påverkas. Så länge vi ha ett väsentligen fritt näringsliv och inte ett kommunistiskt näringsliv, kunna vi inte underlåta att taga hänsyn till de räntabilitetsförutsättningar och den möjlighet till en viss vinst, som utgöra en sporre till initiativ. Denna synpunkt saknar jag för min del till stor del i majoritetens uttalande, synpunkten således, att lönepolitiken, som har att göra bl. a. med köpkraften, och skattepolitiken, som har att göra med inkomstutjämnningen, måste bedömas även ur synpunkten, att dessa båda faktorer påverka förutsättningarna för ett bibehållande av de dynamiska krafterna i samhället. Vill man ersätta detta på enskilt initiativ vilande samhälle med ett kommunistiskt, kommer diskussionen in på ett helt annat plan. Men vill man inte detta, måste man — såvitt jag förstår — ägna en hel del uppmärksamhet åt detta spörsmål, som helt enkelt utelämnats i majoritetens uttalande.

Om jag, herr talman, får lov att i korthet ange, huvudsakligen genom uppräknings, några synpunkter på den ekonomiska politiken på längre sikt, såsom jag ser den, skulle jag för det första vilja betona, att framåtskridandet här

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

i landet varit utomordentligt snabbt under de senaste fyrtio, femtio åren. Kunnade vi behålla detta framåtskridande under ytterligare fyrtio, femtio år, skulle vi uppleva något som i mänsklighetens historia aldrig tidigare inträffat, nämligen fattigdomens avskaffande. Då skulle vi få en levnadsstandard, som vore ungefär dubbelt så hög som den som rådde 1939. Vi skulle få möjlighet till en socialpolitik, om vilken vi hittills inte ens kunnat drömma. Ett system, som möjliggör en sådan utveckling, har man ingen anledning att kasta över bord. Men detta system lider av vissa allvarliga brister, som jag tidigare nämnde, arbetslöshetskriser etc. Därvidlag är jag av samma mening som majoriteten, att man bör försöka att medelst olika slag av *konjunkturpolitik* råda bot för dessa brister.

För det andra vill jag understryka *exportens* betydelse för Sveriges ekonomi. En ekonomisk politik, som för det svenska näringslivet försvårar den hela och fulla kontakten med andra länders ekonomi, kan icke bedömas annat än med största skepsis.

Socialpolitiken får vidare icke betraktas såsom en börda på näringslivet, som ofta har skett. Utgifter orsakade av en socialpolitik, som avser att skapa bättre möjligheter för barnen under uppväxtåren, bättre utbildningsmöjligheter, bättre hem och bostäder, äro, som herr Petersson i Karlskrona redan framhållit, investeringar i den viktigaste av alla produktionsfaktorer, folkmaterialet självt. Det är ett uttryck för en egendomlig kortsynthet, som ofta förvånat mig, att det finns kloka och erfarna män, som med förtjusning tala om att investera i nya fabriker och maskiner, men som när man börjar tala om sociala åtgärder, såsom rabatter å mjölk till barn etc., äro skeptiska mot dylika åtgärder, därför att de skulle draga för stora kostnader. De vilja inte inse att detta är en investering i den andra produktionsfaktorn, i människomaterialet, fastän det naturligtvis är vida mer, därför att man inte betraktar människorna som medel utan som mål. Men även om man ur produktionens synpunkt betraktar människorna som ett medel, måste väl socialpolitiken tillerkännas en plats såsom en ofta utomordentligt välmotiverad och rättabel investering. Det är från denna utgångspunkt man enligt min mening bör bedöma de socialpolitiska frågorna, även om det tyvärr kanske leder till att utgifterna för en del av de sociala åtgärder, som beslutats under dessa år och som icke ha någon produktiv verkan, få lov att hållas tillbaka på grund av begränsade statsfinansiella resurser. Man tvingas ju att välja mellan olika användningssätt för dessa.

Jag vill tillägga, att det svenska *jordbruket* måste spela en mycket stor roll i Sveriges ekonomiska politik, även ur de synpunkter som i dag måste anläggas. Om man inte skapar stabilitet inom det svenska jordbruket med avseende på priser och sysselsättning inom vissa gränser, komma kriser och depressionstendenser att skärpas just på det sätt som skett i början av 30-talet. Det är min fulla övertygelse, att vi icke hade fått en så svår depression 1932 och 1933, om icke jordbruket kommit i ett sådant nödläge. I själva verket tala starka skäl för att man bör söka göra jordbruket till en stabiliserande faktor inom det svenska ekonomiska systemet. Detta kommer då samtidigt att innebära, att jordbruksbefolkningen beredes garanti, visserligen ingalunda för en viss bestämd realstandard, men för att icke råka ut för sådana kalamiteter som för ett tiotal år sedan. Jag skall icke här gå in på att göra någon bestämning av relationerna mellan jordbrukarnas och andra gruppers levnadsförhållanden. Det är ju så tånjbara ord och begrepp, som använts i diskussionen härom, att jag tror, att man på nuvarande stadium icke vinner mycket därmed.

Herr von Heland riktade bl. a. till herr Nordenson och mig en direkt fråga.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Han sade: Hur se industriens och handelns män i Sverige på jordbrukets framtid? Hur se ni som representera industrien och handeln — man skulle med ett gammalt bondeförbundsuttryck kunna säga statsmannanäringarna — på frågan om jordbrukets och landsbygdens framtid i Sverige? Detta vill herr von Heland, tydligen såsom representant för det nya landsbygdspartiet bondepartiet, gärna veta. Jag måste på detta svara, att frågan är förvånande, inte på grund av sitt innehåll, utan på grund av det sätt på vilket den framföres. Det är alldeles tydligt, att herr von Heland här gör sig till riddare för det nya landsbygdspartiet bondeförbundet, som uppenbarligen skulle tillerkännas en position såsom den politiska representanten icke blott för hela den jordbrukande befolkningen utan för en ännu vidsträcktare grupp. Det som förvånar mig är denna pretention från bondeförbundets sida, i detta fall genom herr von Heland, att tala för hela denna stora grupp och att utse herr Nordenson och mig till representanter för statsmannanäringarna. Jag skall inte taga upp tiden med att redovisa hur ringa del av rösterna på den svenska landsbygden som herr von Helands parti har. Det är ju som bekant endast något mindre än en tredjedel. Jag skall inte heller gå in på den fråga, vi diskuterade sist, frågan om småbrukarpolitiken. Herr von Heland har själv upplyst, att de mindre jordbrukarna utgöra över hälften av Sveriges jordbrukande befolkning. Vi inom folkpartiet äro således ingalunda beredda att tillerkänna bondeförbundet någon preferensställning, när det gäller att tillvarata de svenska jordbruksintressena, tvärtom. Ehuru jag icke har anledning att tala för högerpartiet, vill jag dock säga, att det förefaller mig som om även högerpartiet har goda grunder för att hävda, att det under en lång följd av år gjort mycket för vårt svenska jordbruk och den svenska landsbygdens intressen.

Även om jag alltså måste tillbakavisa detta sätt att ställa frågan, skall jag gärna stå till tjänst med att besvara den, oberoende av dess form. Det framgår redan av vad jag har sagt, att jag anser, att det svenska jordbruket icke får utsättas för det tryck som skulle uppkomma på grund av en kanske tillfällig prissänkning på världsmarknaden, utan att man måste söka skapa ett relativt stabilt läge på detta område i den svenska ekonomin. Å andra sidan får man emellertid inte tro, att det endast gäller att hålla uppe höga priser. Vi måste beakta konsekvenserna i avseende på levnadskostnaderna. Detta måste vi av många skäl, bl. a. med tanke på vår exportindustri och med tanke på hela folkets levnadsförhållanden. Man måste således ställa det kravet på det svenska jordbruket, att det fortsätter det energiska arbetet på en rationalisering av driften. Endast ett effektivt jordbruk kan tillerkännas en viss tryggad ekonomisk standard. Detta rationaliseringsarbete måste bl. a. och kanske framför allt innebära en förstoring av bruksdelarna. Jag tror inte det råder någon väsentlig meningsskiljaktighet på denna punkt.

Vidare skulle jag innan jag slutar, herr talman, som ett allmänt karakteristikum på den ekonomiska politiken, vilja säga, att det måste krävas *offentliga* initiativ av många slag vid sidan av de enskilda. Jag tror inte staten skall återvända till samma politik som före kriget. I stället för allmänna talesätt skall jag taga ett konkret exempel för att endast ange *en* riktning, i vilken man kan tänka sig att staten utvidgar sina initiativ. Det är välbekant, att man genom massfabrikation och standardisering kan förbilliga en del varor. Låt oss som exempel taga kökseldade värmeledningar för mindre hus. Det är av många skäl ett önskemål, att dessa bli så billiga som möjligt och att de komma till omfattande användning i byggnadsverksamheten efter kriget. Skulle inte staten kunna medverka till att få till stånd en tillverkning i stora serier av dylika värmeledningar, kanske 20,000 à 30,000 per år? De skulle se-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

dan kunna ställas till förfogande för den delvis statsunderstödda, delvis fullt fria byggnadsverksamheten utan några höga försäljningsomkostnader. I Tyskland hade man en liknande idé före kriget. Det gällde den s. k. folkbilen. Det är inte många idéer från 30-talets Tyskland som jag är tilltalad av, det måste jag erkänna, men bakom denna tanke på folkbilen låg ändå något riktigt: att man genom att i stor skala framställa en standardiserad sak, kunde göra den mycket billigare och sälja den utan en mycket dyrbar försäljningsapparat; den blev ju omedelbart rent automatiskt känd för hela folket. Jag tror att staten utan att sätta i gång en egen produktion skulle kunna hjälpa till att få fram inte bara värmeledning, utan även exempelvis folkradioapparater och mycket annat, som därigenom skulle kunna bli billigare än för närvarande. Jag tror att sådana initiativ äro väl förenliga med att samhället i ekonomiskt avseende bibehåller den decentraliserade karaktär, som jag för min del anser vara av den allra största betydelse.

Jag vill tillägga, att jag aldrig kunnat sympatisera med dem som varit rädda för *planhushållning*. Jag har även fått lida åtskillig smälek för att jag, som man har sagt, sympatiserat med planhushållningen. Det är alldeles riktigt. Men ingen vill väl vid närmare eftertanke förorda, att man inte skall handla så planenligt som möjligt. Det måste väl vara ett önskemål att planera effektivt. Frågan är endast *vem som skall planera*. Det gäller att finna ut, på vilka områden samhället lämpligen skall planera och på vilka områden näringsorganisationerna skola planera samt på vilka de enskilda företagen och de enskilda konsumenterna skola planera. Det är verkligen ett önskemål att vi få en bättre planhushållning på alla dessa områden. Från utskottsmajoritetens utgångspunkt, att man inte skall binda sig för någon centraliserad statsocialistisk lösning, tror jag att det på lång sikt kanske skulle vara möjligt att reda upp detta problem och slippa den sterila diskussionen för och emot planhushållningen.

Jag skall till sist, herr talman, be att få framhålla, att allt jag hittills talat om egentligen icke berör själva kärnpunkten i den föreliggande frågan. Jag har framlagt dessa synpunkter endast därför att utskottsmajoriteten tagit upp dessa långsiktsproblem för att få dem utredda. Enligt min mening vore det bättre om man för närvarande koncentrerade sig på de närmare liggande problemen som gälla *övergången från krigs- till fredshushållning*. Men då utskottsmajoriteten valt den andra linjen, har jag ansett det motiverat med en kommentar. Jag tror att det är en mycket stor och svår uppgift att utreda dessa problem, och jag tror att vi i vårt land icke ha kvalificerade arbetskrafter till att utreda alla spörsmål på detta våra ekonomiska och sociala område på en gång. Jag menar för den skull att man skulle göra klokt i att skjuta på spörsmålen av mera allmän beskaffenhet, konjunkturväxlingar och annat, och sätta i gång en utredning därav längre fram med anlitande av vetenskapliga arbetsmetoder. Om det gäller bekämpandet av kräftsjukdomar eller lösningen av något svårt tekniskt problem, skulle man naturligtvis låta experter utreda själva grundförutsättningarna, innan man låte det praktiska rådets män träda till. Jag anser det vara av vikt, att de ekonomiska problemen i viss mån behandlas på samma sätt, så att själva den grundläggande analysen göres av experter.

Huvudtanken vid lösningen av de *aktuella* problemen är enligt min mening, utöver de allmänna synpunkter jag framlagt, att man skall försöka avskaffa krisregleringarna så snart som det finns förutsättningar därför. Man skall inte lita på att bara staten kopplas in, så ordnar sig allting av sig självt. Man skall framför allt stödja näringslivets egen förmåga till anpassning. Man

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

skall inte glömma, att den enskilde personens vilja och förmåga till anpassning, omflyttning, omskolning o. dyl. är av den största betydelse.

Man skall försöka samordna offentlig och enskild investering, man skall beakta de humanitära hjälpkraven och nödvändigheten av internationellt samarbete. Jag menar, herr talman, att den närmaste uppgiften är att förbereda en praktisk politik för själva övergångstiden, med tanke både på Sveriges ekonomiska politik och på vårt deltagande i humanitära internationella aktioner. Det är därför som jag sympatiserar med herr Emil Peterssens reservation. Jag anser, att ett fullföljande av de av finansminister Wigforss igångsatta undersökningarna på där angivet sätt är vad som nu främst behövs och att man gör klokt i att uppskjuta de mera långsiktiga problemen om samhällets ekonomiska organisation.

Jag ber därför att få yrka bifall till herr Peterssens reservation.

I herr Ohlins yttrande instämde herrar *Åqvist, Elon Andersson, Sam Larsson* och *Björck*.

Ordet lämnades för kort gemäle till herr **von Heland**, som yttrade: Herr talman! Jag vill först deklarerar, att jag i mycket har samma uppfattning som herr Ohlin. Dessutom vill jag tacka herr Nordenson för det välvilliga svaret på min fråga. Herr Ohlin blev stött över samma fråga — om det berodde på att den var ömtålig vet jag inte. För dem i kammaren, som inte hörde på, vill jag meddela, att jag endast redogjorde för vad handels och industriens män anfört om jordbrukets framtid i England, och jag frågade, vad handels och industriens män ansågo om samma sak här i Sverige. Jag trodde, att då herrar Ohlin och Nordenson skulle tala efter mig, kunde jag av dem få ett svar på denna fråga. Herr Nordenson svarade välvilligt. Han ansåg sig vara industriens talesman här i riksdagen. Herr Ohlin blev tydligen stött. Annars trodde jag, att herr Ohlin, som ofta brukar tala för handels intressen, representerade denna! Jag vill emellertid säga, att jag av de två sista dagarnas debatter har fått det intrycket, att herr Ohlin mycket hellre vill tala för småbrukarna. Jag skall givetvis ändra min formulering nästa gång jag talar till herr Ohlin och fråga, om småbrukarnas talesman herr Ohlin vill upplysa om det och det!

Fru **Sjöström-Bengtsson**: Herr talman! Egentligen skulle jag önskat att komma sist på talarelistan, då vad jag har att säga inte berör de stora principerna i detta problem utan endast snuddar vid en detalj i den, som jag hoppas, kommande utredningen. Jag skall inte heller, herr talman, fresta kammarens tålamod med något långt anförande. Jag vill bara fästa uppmärksamheten på en mening eller kanske rättare sagt bara på en sats i utskottets utlåtande. Man anför på sidan 3: »Målet bör med andra ord vara, att alla skola kunna placeras i produktionsprocessen och där beredas möjligast effektiva sysselsättning, varvid bl. a. hänsyn till kvinnornas speciella förhållanden bör tagas.» Egentligen borde denna sista sats vara överflödigt, då man strax förut i samma stycke uttryckt ett önskemål om att alla arbetsförmögna personer skola kunna beredas sysselsättning, och till arbetsförmögna personer måste man väl ändå räkna även kvinnorna.

Trots detta vill jag säga, att tillägget är högst välbetänkt.

Erfarenheten har lärt oss, att när läget på arbetsmarknaden blir prekärt, då är det i första hand kvinnorna, som få känna på följderna. Jag vill erinra om förhållandena under föregående arbetslöshetsperioder. De, som inom industrien då först blevo entledigade, voro kvinnorna. Man ansåg, att för dessa industriarbeterskor stod alltid vägen öppen till hembiträdesyrket. Denna och

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

andra liknande omplaceringar utan föregående omskolning voro från början dömda att misslyckas. Jag vill också erinra om den moraliska eller rättare sagt omoraliska press, som utom hemmen arbetande kvinnor, i synnerhet de gifta, då voro utsatta för, såväl offentligt i pressen som av sin omgivning.

Det är för att förhindra ett upprepande av de förhållanden, vilka jag nu antytt, som jag anser det är välbetänkt att utskottet poängterat, att i en kommande utredning »hänsyn till kvinnornas speciella förhållanden bör tagas».

Nu kan man säga, att faran för ett upprepande av vad jag nyss antytt icke är för handen. Men jag är inte så alldeles säker på den saken.

Visserligen ha kanske kvinnornas arbetsinsatser aldrig varit så uppskattade som just nu, och man har utbildat dem för yrken, som man för ett par tiotal år sedan skulle ansett dem vara fullständigt oförmögna att utföra, men det har gått, och man har från alla håll vittnat, att de ha klarat uppgifterna inte bara nödortfiktigt, utan bra.

Och den allra största av landets yrkeskärer, nämligen husmödrarna, har under dessa tider visat en oanad förmåga att behärska situationer av olika svårighetsgrad. Att de i stort sett gjort det på ett briljant sätt, det behöver jag här inte orda om, då jag förmodar, att herrarna på nära håll haft tillfälle konstatera, att så har skett.

Alltså vill jag än en gång säga, att uppskattningen av kvinnornas arbetsinsats är det intet fel på just nu, men jag kan inte värja mig för tanken, att den är temporär och kanske inte tål de påfrestningar, som en eventuell arbetslöshetsperiod kan medföra. Att den farhågan inte är ogrundad visar ett uttalande i Landsorganisationens tidskrift. Efter att ha konstaterat, att kvinnoarbetet ökat under kriget, så ställes frågan: »Bör kvinnoarbetet avvecklas eller permanentas?» Om det senare skulle vara fallet, så ställer man problemen om omskolning, lönebildningsproblem, omflyttning av arbetskraft mellan olika näringsgrenar m. m. Men tidningen aktar sig noga att göra ett positivt uttalande i frågan. Mot bakgrunden av vad jag har anfört måste jag säga, att det är önskvärt, att kvinnornas arbetsförhållanden såväl inom som utom hemmet länkas in som en naturlig länk i den stora utredning, som nu förestår.

Jag skulle därför vilja uttrycka den förhoppningen, att det kvinnliga inslaget i den kommande utredningen blir starkt, såväl kvantitativt som framför allt kvalitativt.

Jag anser dessutom, herr talman, att alla de ting, som denna utredning kommer att syssla med, beröra varje svensk medborgare, enkannerligen kvinnorna, och även den synpunkten — och den är för mig den betydelsefullaste — ber jag få anföra som ett skäl för kvinnornas medverkan i den ifrågasatta utredningen. Jag tror också, att kvinnornas erfarenhet såväl inom arbetslivet som i egenskap av konsumenter och inte minst när det gäller utformandet av de uppgifter, som herr Ohlin talat om, nämligen anskaffandet av bättre bostäder, bättre hem, bättre levnadsförhållanden för barn och andra sociala åtgärder, skall kunna bli ett värdefullt tillskott när det gäller att lösa de problem, det här är fråga om.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr andre vice talmannen: Herr talman! Det kan måhända vara på tiden att börja summera intrycken från denna debatt. Jag kan inte komma ifrån, att den till stor del varit mer väsen än ull, inte därför att frågorna äro oviktiga, tvärtom, utan därför att olikheten i uppfattningar inte varit så stor, att den motiverat de många och långa talen. Vad yrkandena beträffar, kan man inte finna några stora motsättningar, om man bortser från att bondeförbundet tydligen för närvarande ställer sig avvaktande. Det skulle vara i motiveringen.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Och vilka variationer finnas i motiveringarna? Högern har ju sitt gamla preterea censeo om den fria företagsamheten. Herr Ekströmer sade i sitt inledande anförande, att i uttalandet från andra kammaren och framför allt i motionerna där finnas för högern främmande principer, som den inte vill vara med på. Han talade också om planhushållning. Man kan fråga sig, vad planhushållning är. Det finns ju en oerhörd marginal där, från sovjetsystemet, som lägger allting under det allmänna, till de enkla trevande statsingripanden, som väl förekomma i alla stater. Reservanterna säga, jag tror herr Ekströmer sade det också, och andra högertalare ha instämt däri, att om det gäller åtgärder, som innebära en ökning av statsingripandena, så böra de avvisas. Jag har svårt att förstå, varför gränsen skall fastställas just där vi i dag befinna oss. Åtskilligt är nog ogjort i den vägen. Alla böra väl kunna instämma i att en planhushållning, som lägger kapson på de produktiva krafternas fulla utveckling, är av ondo, men det vore lika oriktigt att påstå, att all planhushållning har en sådan verkan. Från det nuvarande tillståndet fram till den gräns, där en sådan verkan inträder, är steget ganska långt. Jag bortser då alldeles från de krisregleringar, som vi för närvarande sucka över och som ju inte böra förväxlas med en långsiktig, uppbyggande planhushållning. Krisregleringarna böra i allas intresse så fort som möjligt avskaffas.

På tal om planhushållningen inkasserar jag med verklig tillfredsställelse det uttalande, som här har gjorts av herr Ohlin, och jag hoppas, att det är ett uttryck för en uppfattning, som numera i motsats mot förut hysses av hela folkpartiet. Vad bondeförbundet beträffar, har detta ju många gånger varit inne på till och med socialiserande tankegångar. Jag konstaterar därför, att i fråga om en principiell, rent negativ uppfattning om planhushållningen står högern i denna stund alldeles ensam.

Å andra sidan vill jag bestämt avvisa den tanken, att man på socialdemokratiskt håll skulle ha den uppfattningen, att det enskilda initiativet, de fria krafternas spel, som det heter, skulle ha spelat ut sin roll i samhället eller en gång kommer att förlora sin plats i ett produktivt samhälle.

Herr Ekströmer talade om den ekonomiska tryggheten. Han menade, att den var bra, men förr eller senare stöter man på de ekonomiska lagarnas mur, och han menade, att högerreservanterna stode på verklighetens fasta mark och därför avisade alla ekonomiska fantasiprogram. Jag vill i det sammanhanget erinra om Beveridgeplanen i England, som ju har framgått ur en officiell utredning, föranstaltad av regeringen själv. Jag erinrar också om de förstående kommentarer till denna plan, som ha varit synliga i den engelska högertidningen *The Times*. Liknande diskussioner och förslag ha även förekommit i Amerika. Överhuvud taget är detta en sak, som sysselsätter alla länder, även dem, som för närvarande kämpa för livet för att bevara sin existens och sin frihet. Skulle då inte vårt land, som dock befinner sig i det lyckliga läget att inte ha behövt öda sin kraft i kriget, kunna ägna en tanke åt detta, det utan tvivel största av alla samhällsproblem?

Herr Ekströmer sade vidare, att han inte tror på några genvägar till ett inbillat lyckoland. Jag vill i det sammanhanget påpeka och understryka, att de önskemål, som man i dag på socialdemokratiskt håll uppställer om bedrivandet av dagens och morgondagens politik, inte ta sikte på något utopiskt samhälle, på något Schlaraffenland, utan på ett samhälle, som — för att ännu en gång citera herr Ekströmer — skall byggas upp på arbete och åter arbete. Jag tror heller inte på några genvägar till ett bättre tillstånd. Men i det samhälle, som framgår ur detta krig, har alldeles säkert endast den politik utsikt till att samlas folken, som djärvt och framsynt griper sig an med de stora samhälls-

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

frågorna. Vissa spörsmål framträda då i första ledet och kunna inte under några förhållanden avvisas. Det allra första är den medborgerliga friheten och i andra rummet kommer den ekonomiska tryggheten, rätten till arbete och allt som står i sammanhang därmed.

Det förra kriget slutade med revolutioner i åtskilliga länder. Det förekom ett oorganiserat nedrivande. Jag hoppas och tror, att det denna gång skall bli en annan politik. Det bör bli ett demokratiskt samhällsarbete, men jag är säker på att detta demokratiska arbete för att kunna lyckas måste ställa minst lika höga mål som man uppställde för 25 år sedan.

Vilka vägar man skall gå kunna vi ju inte med någon säkerhet anvisa i dag. Det är bara högern, som här har gjort affär av den stora motsättningen mellan staten och det fria initiativet. Dessa behöva inte stå i motsats till varandra, det behövs i stället ett samspel mellan dem. Jag tror, att högern i dag — som den ofta gör — ser i syne, ser spöken mitt på ljusa dagen; den är så rädd för förändringar, att den inte vågar se sig omkring i samhället och i världen. Om den det gjorde, skulle den upptäcka, att det samhälle, som spökar i herr Ekströmers och herr J. B. Johanssons anföranden här i dag såsom det enda möjliga, för länge sedan har stigit ned i graven. I det nya samhället behövas både staten och den fria företagsamheten, och de ha ingen anledning att sträva åt motsatta håll. Det behöver inte vara någon dragkamp mellan dem, de böra bilda en kraftparallelogram, där komposanternas arbete strävar åt ett visst bestämt håll. Framför allt bör det ju inte förekomma någon dragkamp, när det gäller de stora frågorna om anpassningen omedelbart efter kriget. Där ha vi ju så många stora uppgifter att samlas om, att en strid mellan olika krafter inom vår nation skulle vara meningslös.

Vad som har sagts här i dag strider heller inte emot detta. Man har från visst håll pekat på några önskemål, som man ansett vara särskilt anmärkningsvärda, och från andra håll har man pekat på andra önskemål. Men jag tror, att det är onödigt och onyttigt att förstora motsättningen mellan dessa olika riktningar.

Herr Ohlin använde ganska försåtliga argument i sin kritik av andrakammarmotionerna och andra kammarens beslut i frågan. Han slogs mot väderkvarnar, han inlade i andrakammarbeslutet meningar, som man åtminstone inte behöver inlägga däri. Han uppställde också vissa teser, bland annat den, att köpkraften kommer från produktionen och att det inte är variationer i konsumenternas efterfrågan, som ge anledning till kriser. Detta kan man naturligtvis säga, men när en kris har uppstått och arbetslöshet har följt i dess spår, ligger problemet ofta i att återställa köpkraften. Herr Ohlin vänder nu på förhållandena, men när produktionen stoppas på grund av överproduktion, har väl en förskjutning skett i förhållandet mellan produktionen och köpkraften. Det finns alltså en cirkelgång där, som herr Ohlin i andra sammanhang, bland annat i dag i sitt exempel om den där folkbilen, visat sig ha ögat öppet för men som han tydligen inte vill se i den här diskussionen.

Herr Ohlin slog ned på vissa uttryck i andrakammarmotionerna, som kanske inte vore så väl formulerade, och sökte därigenom sprida den uppfattningen, att dessa motioner byggde på sakligt och teoretiskt dåligt underlag. Här är inte meningen att inleda någon ekonomisk vidskepelse. Å andra sidan är ju politiken inte bara förverkligad teori. Ibland får man handla i strid med vad som åtminstone ser ut att vara teoriens resultat. Herr Ohlin frågade: Vilka medel vill man använda för att åstadkomma en inkomstutjämnning? Här finns utan tvivel i dag inte något klart utstakat och påvisbart program för detta. I andrakammarmotionerna uttalas önskemål och ges anvisningar, och om riksdagen vill samla sig kring dessa önskemål och staten ställa sin kraft

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

till förfogande för deras förverkligande, tror jag, att det också skall finnas medel därtill. Nationalekonomerna äro ju själva inte ense om medlen och inte heller om principerna. Vi ha ju nyss läst ett uttalande av en kollega till herr Ohlin, som utvecklade det programmet, att det enskilda sparandet inte är så nödvändigt, därför att staten kan överta den funktionen. Jag tror för min del, att det är för tidigt att proklamera något sådant. Jag tror inte ens, att det någonsin kan vara lyckligt att övergå till ett sådant program. Men uttalandet visar ju, att man utifrån samma synpunkter på samhällsproblemen och de ekonomiska frågorna kan komma till alldeles motsatta resultat. Jag tyckte, att herr Ohlin själv var starkare i det negativa än i det positiva. Han hade, om jag kunde förstå honom rätt, inte några verkliga medel att anvisa för att nå den där inkomstutjämningen, som han tydligen i princip ställde sig sympatisk till. Kvar stod i hans anförande, om jag fattade det rätt, det liberala evangeliet om de dynamiska krafterna, som om man låter dem hållas skola leda till fattigdomens avskaffande, till vilket även folkpartiet enligt herr Ohlin — och det säges ju också i reservationen — ger sin anslutning. Men jag tror inte, att den där principiella anslutningen utan villighet att medverka i verkliga aktioner räcker till. Fattigdomen avskaffas inte genom att man sätter sig och väntar på att de dynamiska krafterna i samhället skola ta ut sin rätt.

Herr talman! Jag tror som sagt inte på att vi behöva slåss om de medel, som skola tillgripas i dag eller när detta krig är slut. Då måste all kraft inriktas på ett enda mål: att göra övergångskrisen så kort och så smärtfri som möjligt. I det avseendet förefaller det mig, som om förutsättningarna för en tämligen enhällig uppslutning under de närmaste åren borde vara givna.

Häri instämde herr *Sjödahl*.

Herr *Nordenson* erhöi nu ordet för kort genmäle och anförde: Herr talman! Den föregående ärade talaren har gjort gällande, att det samhälle och de idéer, som högern här har gjort sig till tolk för, redan skulle ha klivit i graven och att vi, sålunda skulle vara helt efterblivna på den punkten. Jag skall be att få erinra honom om att en av de viktigaste hörnstenarna i den samhällsbyggnad, som vi arbeta för, är den fria företagsamheten, och det förefaller mig snarare, som om den tanken hade vunnit mer och mer erkännande. Det har ju även i motionerna framhållits, att man inte vill helt inskränka på äganderätten och den enskilda företagsamheten. Man ger dem tvärtom sitt erkännande. Det förefaller mig snarare vara ett bevis på att de tankar, som vi alltid ha kämpat för, numera ha vunnit erkännande även på det håll, som den föregående talaren företräder.

Vidare framhöi han, att högern numera var ensam om att motsätta sig planhushållning. Då skall jag be att få hänvisa till den distinktion, som herr Ohlin här gjort. Han påpekar, att han för sin del inte är motståndare till planhushållning, helt enkelt därför att han i detta begrepp inlägger planmässighet i den ekonomiska verksamheten. Gör man det, skall jag be att få deklarerat, att även jag är med om saken. Detta är någonting, som vi alla sträva efter. Jag vill erinra om att det arbete, som industrien har utfört här de sista åren i fråga om rationalisering, är ett klart utslag av en sådan verksamhet. Vad vi äro rädda för är bara en statlig planhushållning med alltför stark centralisering, varvid staten tar på sig mer än vad den förmår sköta.

Ordet lämnades härefter för kort genmäle till herr *andre vice talmannen*, som yttrade: När jag talade om att det samhälle, som herrar *Ekströmer* och *J. B. Johansson* påstodo vara det enda möjliga, redan stigit ned i sin grav,

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

syftade jag, så som väl var och en, som hörde mig, förstod, på att den tid, då den fria företagsamheten ensam ansågs böra svara för samhällets bestånd och utveckling, för länge sedan är förbi. Den har övergått i ett annat tillstånd, där en samverkan förekommer mellan det allmänna och det enskilda initiativet. I herr Nordensons korta replik till mig märkte man, att det tydligen även finns högermän, som ha blicken öppen för detta, medan man i de första, inledande högeranförandena här inte lade märke till en sådan tendens.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Liksom en föregående ärad talare, professor Ohlin, vill jag säga, att jag i stor utsträckning ger min anslutning till det uttalande, som majoriteten i utskottet har gjort. Jag anser, att förberedelser böra vidtas för att förmedla övergången från krigs- till fredsförhållanden, så att inte i samband med freden en kris kommer över oss oförberett såsom vid förra världskrigets slut. Man kan inte bara vänta på att samhället så småningom skall anpassa sig självt, om man lämnar det i frihet, och att svårigheterna nog skola bemästras, blott man ger det tid att tillfriskna under de fria krafternas spel. Det kan ju också hända, att ett sådant tillfrisknande kan bli ganska dyrköpt. Därför anser jag att förberedelser icke minst i ekonomiskt avseende böra vidtagas för att möta de ändrade förhållanden, som inträda i och med en fredskris. Framför allt gäller det att se till, att inte lågkonjunkturen får bryta ned näringslivet eller göra en mängd människor arbetslösa med allt vad därav följer. Samhället bör i den utsträckning det därtill har möjlighet skydda sig mot sådana verkningar.

Detta är ju i stort sett vad som innehålles i utskottets utlåtande. Motionerna sträcka sig något längre. Förstakammarutskottet har emellertid anslutit sig till andra kammarens tillfälliga utskott, vars utlåtande godtagits av andra kammaren.

Såväl i motionerna, som sagt, som även under debatterna i båda kamrarna har man gått något längre. Jag kan inte för min del inse, att det är nödvändigt, att man låter principdebatten famna så vitt som här har skett och som även var fallet i andra kammaren, då frågan där behandlades. Dessa debatter kunna vara mycket intressanta i och för sig, och de kunna kanske även på visst sätt vara lärorika, men jag kan inte inse, att de äro nödvändiga i samband med åtgärder för avhjälpande av en eventuellt uppkommande kris i och med krigets upphörande. Denna kris blir ju en följd av en omläggning av produktionen och en omflyttning av arbetskraften från krigsindustrier och militär beredskap till det produktiva livet. Det bör dock gå, om samhället gör ansträngningar därför. Jag tror inte, att det är möjligt att enbart lita till den enskilda företagsamheten vid ett sådant tillfälle, ty den enskilde är inte mäktig att behärska en sådan situation. Erfarenheten från förra världskriget och även från den ekonomiska krisen på 1930-talet vittnar om att de enskilda krafterna inte räcka till vid sådana tillfällen. Det är då nödvändigt, att staten skapar förutsättningar för de enskilda att kunna arbeta, men dessutom är det, i den mån och i den utsträckning detta inte är möjligt, nödvändigt, att staten själv bereder sysselsättning för de arbetslösa. Det är ju en utredning med tanke därpå, som vi framför allt behöva, och vidare så måste vi skapa de ekonomiska förutsättningarna därför. Dessa hänga även intimt samman med valuta- och finanspolitiken, med import- och exportförhållandena, så att man måste behandla alla dessa problem samtidigt. Det hänger även strängt taget samman med de sociala sidorna av vårt samhällsliv.

I detta sammanhang vill jag säga, att valuta- och finanspolitiken har mycket stor betydelse för hurudan övergången blir vid inträdande fredsforhållanden. Det beaktades nog inte tillräckligt vid slutet av förra kriget eller efter det

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

kriget slutat, då vi på 1920-talet återknöto vår deprecierade valuta till guldmyntfoten. Man undersökte inte vilken betydelse och vilka verkningar detta skulle komma att få för de ekonomiska förhållandena och näringslivet. Valutaförhållandena liksom även finanspolitiken i övrigt böra naturligtvis avpassas efter det ekonomiska livet i sin helhet.

Man bör särskilt se till, att vårt lands jordbruk får förutsättningar att även då kunna fylla sin uppgift. Under kriget har man tacksamt erkänt den höga ståndpunkt, som jordbruket nu intager i vårt land, och att det har utgjort en god försvarsberedskap för vårt folk i försörjningshänseende. Trots de två svaga skördeåren, som nästan gränsade till missväxt, klarade sig ju Sverige ganska bra, och under det senaste året och särskilt nu under sista tiden ha vi ju tack vare den goda skörden förra året märkt, hur våra försörjningsförhållanden åtskilligt förbättrats. Hade jordbruket försummats under tiden före kriget, hade vi säkerligen befunnit oss i mycket sämre läge under dessa år än vad vi ha gjort och nu göra. Därför få vi inte lämna jordbruket vind för våg under andra förhållanden. Sannolikt kommer det att bli ekonomiskt svåra tider för jordbruket efter kriget, om man lämnar vägen öppen för fri import. Staten har ju dock genom skyddstullar tidigare och genom andra åtgärder senare reglerat dessa förhållanden, och det torde bli nödvändigt även i fortsättningen. Jordbruket är ju för övrigt en reservoar, som vid arbetslöshetskriser kan uppsuga en stor del av den övertaliga arbetskraften från olika håll.

På jordbrukets område finnes emellertid mycket som behöver uträttas under andra förhållanden. Byggnadsbehovet är ganska stort, då byggnadsstandarden inom lantbruket inte har kunnat följa med standarden inom andra områden. Den förbättring och de nybyggnader, som vore önskvärda och särskilt nödvändiga, och en rationalisering och modernisering för att kunna ekonomiskt bättre bedriva jordbruket, ha inte kunnat ske i den utsträckning, som är önskvärd. Detsamma är förhållandet med täckdikning och dränering jämte åtskilliga andra förbättringsåtgärder, anskaffning av tillräckligt med maskiner och redskap för bedrivande av jordbruket i en utsträckning och på ett sätt, som främjar både jordbruket och landet i dess helhet. Här äro områden, som vid en utredning om åtgärder för att möta efterkrigstiden inte få förbises eller försummas.

I striden mellan industri och arbete får jordbruket oftast sitta emellan. Visserligen ha vi hört betygas vilket stort intresse man från skilda håll visar jordbruket, och det är endast glädjande att konstatera. På många håll synes man dock lägga allt för stor vikt vid sammanslagning av mindre brukningsdelar till större enheter, som om detta under en kris skulle vara räddningen för jordbruket. Dessa åtgärder och förslag ha under de senare åren kommit så i ropet, inte minst inom de kretsar och grupper av vårt folk, som inte själva bedriva jordbruk, att det nästan har blivit ett axiom, att det skulle vara jordbrukets räddning, om man nu kunde ändra dessa brukningsförhållanden. Jag fruktar för att man i det avseendet går för långt. Saken måste ses från praktiska synpunkter. Det är inte lämpligt att göra alla brukningsdelar lika stora, och det är inte heller säkert, att brukningsdelarna om 30—40 tunnland just äro de idealiska. De skola visserligen, som det heter, giva arbete för en familj, men de äro inte så stora, att man kan utnyttja maskiner för att göra arbetet lättare och bedriva det rationellt. Och ofta medför det, att hustrun i en sådan familj får utföra tungt arbete i ladugården med mjölkning och skötsel av kreaturen jämte mycket annat. Man ser ofta bara på den ekonomiska sidan av saken, och man tänker inte på hur många andra faktorer som här spela in.

Därtill kommer att familjernas storlek ju är så olika. I en familj, där 2 eller 3 personer äro arbetsföra, är det mycket lämpligt med ett sådant jordbruk.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Men där det exempelvis bara finnes man och hustru eller där mannen blivit äldre och vill ha en mindre gård, som inte kräver fullt så mycket arbete, då kan det vara önskvärt, att det finnes brukningsdelar även av mindre storlek, även om de inte kunna drivas tillfredsställande i ekonomiskt avseende. Familjen är kanske nöjd med den inkomst, som då erhålles.

Dessutom är det inte säkert, att det ur t. ex. arronderingssynpunkt är fullt lämpligt att slå ihop smärre brukningsdelar. Det beror så mycket på åkarnas belägenhet, storlek jämte mycket annat, vilket gör att det inte alltid passar att tillämpa dessa metoder. För övrigt är det i de fall, där det finnes möjlighet till biinkomster, där gården kanske ligger intill en stad, eller där ägaren kan bedriva t. ex. svinskötsel eller trädgårdsodling eller få inkomster vid någon industri, kanske inte så olämpligt, att det finnes brukningsdelar, som äro åtskilligt mindre än vad som från andra synpunkter synes lämpligt.

Jag tror således, att man inte får stirra sig blind på sådana sammanslagningar och tro, att där är räddningen för det svenska jordbruket. Jag tror, att man får gå försiktigt fram. Åtgärder i denna riktning äro ju för övrigt redan vidtagna, och jag anser att man bör gå vidare på denna väg. Men jag har ingen övertro på dem, och även om vi här i riksdagen i detta fall besluta ganska långt gående åtgärder, så är jag förvissad om, att det kommer att taga årtionden, innan sådana reformer kunna omsättas ute i det praktiska livet och innan deras verkningar komma att visa sig. Nej, skall man få jordbruket lönande, måste man gå andra vägar. Man måste se till, att förutsättningar för en lönande jordbruksdrift finnas, och det är dessa vi måste skapa. Att jag nu i mitt yttrande uppehållit mig särskilt vid detta område, beror därpå, att jag anser, att detta område inte får försummas vid en blivande utredning.

Jag vill sluta med att säga, att även om jag anser, att man bör vidtaga åtgärder för att möta en fredskris, så är jag inte övertygad om att riksdagen för detta ändamål behöver skriva till Kungl. Maj:t i saken. Kungl. Maj:t har redan under våren haft frågan under överläggning, tillkallat representanter för riksdagen, för näringssammanslutningar, för arbetsorganisationer och för den nationalekonomiska vetenskapen jämte åtskilliga andra samt beslutat att vidtaga förberedande undersökningar och utredningar för att möta en fredskris. Jag anser därför, att det inte är nödvändigt att skriva till Kungl. Maj:t om hur man vill ha detta utredningsarbete utfört. Jag är säker om, att den regering, som nu sitter, som representerar samtliga de stora partierna inom riksdagen, nog ändå kommer att vidtaga de åtgärder, som behövas. Även under förutsättning, att något måste åtgöras, såväl ekonomiskt som socialt och även humanitärt beträffande våra grannländer och i övrigt för avhjälpande av de skador, som kriget åstadkommit, så anser jag inte, att det är nödigt, att riksdagen nu fattar beslut om eller lägger upp direktiv för hur en sådan här utredning skall verkställas. Ty det är ju strängt taget det man här har diskuterat, och det är det, varom meningarna ha gått i sär, och hur länge vi än diskutera den saken, tror jag aldrig, att vi kunna ena oss om hur en sådan utredning skall verkställas.

Herr Ericsson, Carl Eric: Herr talman! Jag skulle efter den långa diskussionen kunna nöja mig med att hänvisa till herr Ekströmers och min reservation och till de uttalanden, som under debatten äro gjorda av herrar Ekströmer, J. B. Johansson och Nordenson. Det är emellertid en särskild sak, som gör, att jag har ansett mig böra säga några få ord, och det är, att man varken i motioner, i utskottsutlåtanden eller i reservationer har funnit sjöfarten över huvud taget omnämnd. Nu skulle jag, när det gäller sjöfarten, i princip vilja instämma i vad som är sagt av övriga representanter för näringslivet. Vad

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

jag här skulle vilja anföra är endast ett par praktiska påpekanden, som möjligen kunna ha sitt värde, då freden en gång kommer.

Jag vill då erinra kammaren om de stora förluster sjöfarten har gjort under det gångna kriget, dels i form av många och dyrbara fartyg, dels i form av ännu flera och ännu dyrbarare människoliv. Det sista — människoliven — kan ju inte ersättas, däremot kan tonnaget i viss utsträckning och under vissa förutsättningar ersättas. Om inte tonnaget ersättes, får man ju räkna med, att inte endast sjöfarten och därmed landet och dess näringsliv skadas, utan även sjöfolket skadas i hög grad därigenom att de gå miste om möjligheten till anställning. Det är ju dock på de svenska fartygen överhuvudtaget, som det svenska sjöfolket har sin utkomst. Genom en klok utdelningspolitik och kanske också genom den skattepolitik, som man har tillämpat, särskilt vad det gäller krigskonjunkturskatten, ha medel kunnat avsättas till förnyande av tonnaget. Svårigheten att få detta ersatt ligger alltså för närvarande icke på det ekonomiska området, utan fast mera på materialområdet. Det är nämligen så, att tillgången på järn, såväl plåt som spantjärn och annat tillbehör för fartygen, är mycket knapp. På det järn, som finnes, råder stor efterfrågan såväl från sjöfarten som från industrien, och då särskilt från brobyggnadsväsendet. Därvidlag anser jag, att man bör ta mycket stor hänsyn till rederinäringens och varvsnäringens behov av järn. Dessa synpunkter ha också framförts vid den s. k. sjöfartsriksdagen, som avhölls för några veckor sedan, varvid också handelsministern gjort ett uttalande, där han ställer sig sympatisk till denna sak, men jag tror ändå, att det skulle vara av ett visst värde, om de framföras även i riksdagen.

Man skulle ju kunna säga, att denna fråga inte är ett efterkrigsproblem, men det är dock så, att en sådan politik — alltså, om man från statsmakternas sida söker förhjälpa rederinäringen till att få material för sitt fartygsbyggande — har sin återverkan, när kriget, såsom vi hoppas, en gång är över, då sjöfarten åter kan komma i normala gångar.

Det är även en annan sak, som jag skulle vilja påpeka i detta sammanhang, och det är vikten av att lagstiftningen rörande sjöfarten inte får en sådan omfattning, att den lägger hinder i vägen för den svenska sjöfartens konkurrens med den utländska. Redan under denna riksdag få vi nog om några dagar på kammarens bord, från vederbörande utskott, nya lagförslag med bestämmelser som måste verka hinderliga för sjöfarten, samtidigt som de inte äro av större saklig betydelse för dem, de äro avsedda att gagna.

Man har i de uttalanden, som här äro gjorda av utskottet, och som vi nu behandla, särskilt tryckt på behovet av sysselsättning för alla arbetare. Såvitt jag förstår, motverkar man genom lagstiftningen i fråga detta syfte. Det sägs ju, att profylax är bättre än läkemedel, och jag tror också, att det är riktigt. Därför har jag velat påpeka dessa två praktiska saker, som båda utgöra medel att hjälpa sjöfarten efter kriget.

Jag ber, herr talman, att utom detta få yrka bifall till min och herr Ekströmers reservation.

Herr Forslund: Herr talman! Endast några få ord!

Alla äro väl överens därom, att ordet »efterkrigsproblemen» innesluter en mängd okända faktorer. De äro inte begränsade till de detaljer, som här ha anförts av representanter för olika partier utan de komma väl att spänna vida längre och djupare än vad vi här, när vi diskutera våra inhemska problem, tänka oss. Vi ha en liten erfarenhet därav från förra världskrigets slut, och vi veta, hur då de, som skulle försöka göra upp en kartsbild för återuppbyggandet med syfte att det skulle byggas starkare för framtiden, finga räkna med en stor

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)
mängd problem. Man sökte att skissera dessa och sedermera att i viss utsträckning omsätta dem i praktiken. Därifrån kunna vi också få en viss lärdom, då vi här skola gå att behandla frågan om efterkrigsproblemen, och om vi gå in för en utredning, blir det ju de, som skola syssla med den, som särskilt få beakta, hur det såg ut förra gången och hur det möjligen kan komma att se ut denna gång.

En sak är man väl på det klara med, nämligen att man inte får räkna med att det blir lättare att återuppnå normala förhållanden nu, utan säkert kommer det att torna upp sig mycket större svårigheter nu än förra gången, eftersom förstörelsen nu är mera omfattande och eländet troligen kommer att ha varat mycket längre. Det är inte så lätt att bygga upp, det är lättare att riva ner. Men vid ett återuppbyggande måste man väl nu som då också överväga och se till vad man skall göra inte bara i materiellt hänseende utan även när det gäller människorna. Det insågs ju också sist, och det föranledde, att man till och med i själva fredstraktaten inskrev, att man lovade varandra att i fortsättningen inte betrakta människorna såsom en handelsvara. Därmed kopplade man in ett vittomspännande problem, som man också under årens lopp har haft att brottas med. Ett hänsynstagande till den parollen inverkar ju också på planläggningen av det, som hör samman med vårt näringsliv. Man menar säkert, att, hur gärna vi än vilja, att inte någonting skall göras, som kan skada vårt näringsliv, får det dock räknas med att näringslivet inte är något självändamål, utan att det är till för människornas skull. Och vi veta ju alla, hur näringslivet har att kämpa med en mängd svårigheter, och man betraktar nu detta såsom en internationell angelägenhet och inte bara som en nationell.

Jag tror således, att det icke finnes någon anledning att här motsätta sig en sådan utredning, som här påyrkats, änskönt Kungl. Maj:t nu har vidtagit vissa förberedelser. Man kan inte bortse från att även frågan om människornas sysselsättning måste vara högaktuell vid krigets slut. Det är inte bara så, att det gäller att skaffa dem arbete, utan det förhåller sig även så, att arbetet är själva grundförutsättningen för att människorna skola kunna bära de svårigheter, som sannolikt inte kunna elimineras utan som komma att hänga med åtskilliga år framåt i tiden. Om människorna få sysselsättning, ha de också större förmåga att både bedöma läget och bära de kvarstående, många gånger säkert stora svårigheterna.

Då kommer man också in på den frågan, som herr Ohlin så mycket har talat om och som både motionärerna, utskottet och andra här under diskussionen ha fört på tal, nämligen frågan om en ekonomisk utjämning. Det är tämligen säkert, att inte kommer man, när detta världskrig tagit slut, att kunna låta bli att taga upp även den saken, och jag tycker, att till och med herr Ohlin här anförde ett exempel, som egentligen borde, bara det, vara skäl för att taga upp den detaljfrågan. Han sade nämligen, om jag inte fattade honom fel, att man inte kan få bort kriserna genom utjämning av inkomsterna, och det bevisas bäst av det förhållandet, att vi på 1850-talet också hade kriser, och då hade, som herr Ohlin uttryckte sig, medelklassen inte mera betalt än vad arbetarna ha nu. Jag tänkte strax: kunna vi inte få vända på detta? Kunna vi inte säga: skall det verkligen behövas hundra år för att arbetarna skola komma upp i en löneställning, som svarar mot medelklassens ställning på 1850-talet? Bara detta skvallrar om att vi ha ett djupgående socialt problem här i vårt eget land, beträffande vilket man väl kan rekommendera att en utredning sker. Av herr Ohlins yttrande kunde man få den uppfattningen att arbetarna inte förrän nu lyckats komma upp i samma löneställning som medelklassen hade redan för hundra år sedan, trots den oerhört starka ekonomiska utveckling som vi ha bevittnat.

Nu tror jag ju möjligen att herr Ohlin tog det där en smula för hastigt och

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

att hans uttalande inte var så noga övervägt, och det må ursäktas honom. Men om det bara finns det minsta grand av verklighet i herr Ohlins yttrande, är redan detta för mig tillräckligt för att anse, att även frågan om inkomstfördelningen är ett problem, som bör höra samman med utredningen av efterkrigsproblemen.

Jag ser för min del efterkrigsproblemen ur den synpunkten, som jag här sökt framhålla, att det inte gäller allenast en nationell sak, utan en internationell. Och då det är så, måste de, som skola syssla med dessa problem, och vi litet var, som ha att göra eventuella rekommendationer, försöka göra oss förtrogna med den tanken, att vi här uppe i Norden inte kunna styra och ställa bara för oss själva ens när det rör sig om de ekonomiska ting, som ha sammanhang med vårt eget näringsliv, utan vi få också lära oss att beakta de frågor, som kunna komma upp i den stora diskussion, som uppstår då det gäller att för framtiden bygga upp världen i dess helhet.

Jag vill således inte nu gå in på några detaljer, vare sig då det gäller vårt jordbruk eller vår sjöfart, som nyss ha berörts av några talare. Min inställning har rönt starkt inflytande av att jag fullt ut inser det förhållandet, att man till sist ändock måste återvända till en normal ordning ute i världen. Men detta är förenat med ofantligt stora svårigheter. Även vi måste allvarligen bemöda oss att undersöka, vad som från vår sida kan göras, och då måste vi också ha givit i uppdrag åt några personer att söka draga lärdomar av vad som sker där ute och observera vad vi med ledning därav kunna ha att överväga här hemma — utöver våra vanliga nationella bekymmer, som vi dessutom ha att råda bot för.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heüman: Herr talman! Jag vill bara göra ett kort inlägg.

Professor Ohlins anförande var mycket intressant och jag lyssnade till det med mycket stor uppmärksamhet, men jag måste konstatera, att det hela vägen igenom var negativt. Det fanns ingenting positivt i det. Jag anser för min del, att om man på grund av krisen och produktionens omläggning kommer i det läget, att man råkar in i mycket stor arbetslöshet med, låt mig säga 100,000 eller 200,000 arbetslösa, vilket var den situation som jag förutsatte i mitt första anförande, måste man söka finna någon utväg att komma ut ur detta tillstånd. Herr Ohlin gav ingen som helst fingervisning, hur man då skulle gå till väga, men riktade däremot anmärkning mot utskottsmajoriteten för att den vågat föra fram i diskussionen frågan om den fulla sysselsättningen och inkomstfördelningen såsom ett tänkbart botemedel för att komma ut ur en sådan kris. Han förklarade, att det icke går att lösa en kris med de medel, som utskottsmajoriteten rekommenderar. Vi ha emellertid inte rekommenderat dem i den fasta övertygelsen, att man kan lösa krisen på dessa vägar, utan vi ha framhållit dem såsom vägar, värda att undersökas.

Jag vill även fästa uppmärksamheten på att nationalekonomerna ute i världen ju dock stå på olika ståndpunkter i denna fråga. Professor Ohlin deklarerar en uppfattning, men jag vill hänvisa till att t. ex. Londons handelskammare har en annan, för att inte tala om att den amerikanska planeringsnämnden deklarerar ytterligare en uppfattning. En av Amerikas främsta experter, professor Alvin Hansen, företräder också en annan uppfattning och förklarar, att om vi överhuvud taget skola komma ut ur krisen, måste vi gå in på köpkraftfördelningens och den jämna inkomstfördelningens problem.

Det var, som sagt, intressant att höra professor Ohlins anförande, därför att det belyste problemen ganska utförligt, men det skulle ha varit betydligt mera intressant, om han, efter att hela tiden ha angripit utskottets inställning till

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)
frågan, också hade kommit med ett förslag eller åtminstone en fingervisning om, hur man skall komma ur en sådan tänkbar situation efter kriget.

Herr **Ohlin**: Herr talman! Endast ett kort genmäle med anledning av att herr Heüman upprepade herr andre vice talmannens påstående, att jag bara varit negativ etc.

Jag vill endast uppmana dessa båda talare att göra mig den äran att läsa det stenografiska protokollet, då de där komma att finna, att jag vid flera tillfällen både uttryckte min sympati för inställningen, att något måste göras, och underströk vikten av den aktiva konjunkturpolitik, vars förnämsta punkt väl är att — genom en samordning av den offentliga och enskilda investeringsverksamheten — den totala investeringsvolymen, den totala framställningen av realkapital, hålles uppe vid en tillräckligt hög nivå. Detta får nämligen till konsekvens att produktionen upprätthålles även när det gäller konsumtionsvaror. Den springande punkten i hela mitt anförande var, att jag menade, att nyckelpositionen intages av kapitalvaruproduktionen och icke av konsumentvarorna.

Om herr Heümans påpekande, att utländska nationalekonomer ha en annan mening, vill jag säga, att jag många gånger har diskuterat denna fråga med professor Alvin Hansen, som ju är en mycket framstående amerikansk nationalekonom. Jag tror att jag vågar påstå, att ehuru jag icke helt delar hans mening, äro hans och min mening betydligt mera sammanfallande än hans och utskottsmajoritetens.

Jag skall, herr talman, med hänsyn till tiden icke förlänga debatten.

Herr **Heüman**: Herr talman! När professor Ohlin nu erkänner, att man för att komma ut ur ett sådant eventuellt tänkbart läge kan tvingas att ifrån statsmakternas sida bedriva en viss konjunkturpolitik, kan det väl också vara tänkbart, att man i denna konjunkturpolitik även får ta i övervägande inkomstfördelnings- och sysselsättningsproblemet. Professor Alvin Hansens uttalanden på senare tid tyda på att han har den uppfattningen, att staten för att lösa dessa problem måste ingripa genom att producera på det kapitalbildande området för att på så vis skapa fram köpkraft, som i sin tur skall återverka konjunkturutjämnande.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu förevarande utlåtandet förekommit följande yrkanden: 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att kammaren skulle godkänna den av herrar Ekströmer och Carl Eric Ericsson vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o) att kammaren skulle godkänna herr Emil Peterssons vid utlåtandet fogade reservation; samt 4:o), av herr *Ljungdahl*, att kammaren skulle med avslag å utskottets hemställan godkänna den av honom vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Ekströmer* begärde votering, i anledning varav herr talmannen upptog vart och ett av de återstående yrkandena med hemställan, huruvida kammaren ville antaga detsamma till kontraposition i den förestående omröstningen; och förklarade herr talmannen sig anse de härå avgivna svaren hava utfallit med övervägande ja för deras mening, som ville till kontraposition antaga godkännande av den av herrar Ekströmer och Carl Eric Ericsson avgivna reservationen.

Om utredning ang. vissa efterkrigsproblem. (Forts.)

Herr *Larsson, Sam*, äskade emellertid votering om kontrapositionens innehåll, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av herr Emil Peterssons reservation, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som till kontraposition i huvudvoteringen angående första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 13 antager godkännande av den av herrar Ekströmer och Carl Eric Ericsson vid utlåtandet avgivna reservationen, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har till kontraposition i nämnda votering antagits godkännande av den av herr Emil Petersson vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser.

Då herr talmannen fann tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, verkställdes härefter votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 40;

Nej — 60.

Därjämte hade 15 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

I följd därav uppsattes, upplästes och godkändes för huvudvoteringen en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, godkännes den av herr Emil Petersson vid utlåtandet anförda reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Petersson, Emil*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 67;

Nej — 30.

Därjämte hade 18 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Då alla ärenden på föredragningslistan nu blivit behandlade, medgav kammaren, på framställning av herr talmannen, att de anslag, som utfärdats till sammanträdets fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Herr **förste vice talmannen** erhöll på begäran ordet och anförde: Herr talman! Jag får hemställa, att kammaren ville besluta, att två gånger bordlagda ärenden skola å morgondagens föredragningslista uppföras i följande ordning, nämligen först utrikesutskottets memorial nr 1 samt därefter statsutskottets utlåtanden nr 211—215, 217, 218, 221—225, 227—230, 216, 219 och 220, bevillningsutskottets betänkande och memorial nr 37 och 53, jordbruksutskottets memorial nr 63, första särskilda utskottets memorial nr 5, andra särskilda utskottets memorial nr 4, bankoutskottets utlåtanden nr 68 och 69, statsutskottets utlåtande nr 226, andra lagutskottets utlåtanden nr 56, 58 och 62 samt första lagutskottets utlåtande nr 49.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 353, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av vissa äldre tjänstepensioner m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 392, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg, såvitt angår tolfte huvudtiteln; samt

nr 393, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld m. m.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag till riksdagens skrivelse, nr 375, till Konungen angående större planmässighet i den svenska hamnbyggnadspolitik.

Anmälades och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upplysningsverksamhet rörande forsknings- och försöksarbetet på jordbrukets område;

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo jämte i ämnet väckta motioner;

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till skogsstyrelsen m. m.;

nr 381, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar om anslag till dels jordbruksekonomisk undersökning och dels svenska smörprovningarna;

nr 382, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning med hänsyn till försvaret i rätten att avverka skog;

nr 383, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående slutlig reglering av riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad angår jordbruksärenden;

nr 384, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg samt till avskrivning av nya kapitalinvesteringar m. m., såvitt angår kristillägg under nionde huvudtiteln; samt

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av ett område av kronoegendomen Sveden nr 1 och 2 i Stockholms stad.

Anmälades och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande att förordna om uttagande av viss tilläggstull å druv- och stärkelsesocker m. m.;

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ytterligare utsträckning av Kungl. Maj:ts befogenhet att meddela förordnande jämlikt 1 § förordningen den 7 juni 1935 (nr 259) om accis å margarin och vissa andra fettvaror, m. m.;

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående tillämpning av vissa särskilda bestämmelser rörande taxeringsförfarandet år 1942 i fråga om taxeringsförfarandet år 1944;

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ersättning av statsmedel för taxeringsarbete i Stockholms stad för tiden 1 oktober 1943—30 september 1944; samt

nr 391, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändrad lydelse av 2 § 1 mom. och 5 § förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 231, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till skjutfält för Bergslagens artilleriregemente m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 232, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förbättring av Ljungbyheds flygfält;

nr 233, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under tredje huvudtiteln gjorda framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till statens informationsstyrelse jämte en i ämnet väckt motion;

nr 234, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående beredskapsstat för försvarsväsendet för budgetåret 1943/44 jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 235, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning i fråga om vissa byggnadsarbeten för armén;

bevillningsutskottets betänkande nr 52, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1943/44 m. m.;

bankoutskottets utlåtande nr 67, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; ävensom

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 59, i anledning av väckta motioner angående bemanningsbestämmelser för handelsfartyg;

nr 60, i anledning av väckta motioner om viss ändring i sjöarbetstidslagen;

nr 61, i anledning av väckta motioner om vissa ändringar i gällande författningar angående säkerheten å handelsflottans fartyg m. m.;

nr 63, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående begränsning av dyrtidstillägg å lön och pension, m. m., dels ock i ämnet väckta motioner; samt

nr 64, i anledning av väckta motioner angående lagstiftning om förbud mot nedläggande av industriella företag.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.22 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 22 juni.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 323, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kulspruteskjutbana för Västerbottens regemente m. m.;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa krigsfri-villigas förmåner vid sjukdom m. m.;

nr 325, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående medgivande att låta Svenska sällskapet för räddning av skeppsbrutne övertaga verksamheten vid lotsverkets livräddningsstationer på Gotland;

nr 326, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utförande av vissa gas-, vatten- och avloppsledningar å Norra Djurgården;

nr 327, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till uppförande av byggnad för textilforskning m. m.;

nr 328, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till uppförande av byggnader för järn- och metallforskning m. m.;

nr 329, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare anslag för budgetåret 1943/44 till nybyggnad för svenska träforskningsinstitutet;

nr 330, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till understöd åt privatflyget;

nr 331, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner dels med förslag till kungörelser om ändring i vissa delar av civila avlöningsreglementet den 4 januari 1939 (nr 8) m. m., dels ock angående lönetursregler vid tillsättandet av vissa befattningar vid statens järnvägar jämte i dessa ämnen väckta motioner;

nr 334, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utbyggnad av samt anskaffning av maskiner och utrustning för vissa fabriker och anläggningar;

nr 335, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar om anslag för budgetåret 1943/44 till vissa byggnadsföretag för armén och marinen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 336, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa sjukvårds- och förlägningsfrågor i Karlskrona;

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående om- och tillbyggnad av garnisonssjukhuset i Boden;

nr 338, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter för försvarsändamål å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående gäldande från anslaget till oförutsedda utgifter av vissa kostnader;

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående träffande av visst avtal med Eksjö stad;

nr 341, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt disposition av vissa äldre reservationsanslag m. m.;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående iordningställande av ett för västkusten avsett bärgningsfartyg;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för förvärv av aktierna i aktiebolaget Ceaverken, svenskt fotografiskt papper och film m. m.;

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till utbyggnad av staten tillhöriga gruvanläggningar i Malå socken m. m.;

nr 345, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till anordnande av en mät- och avmagnetiseringsstation i Göteborg;

nr 346, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående förstärkning av utrikesrepresentationen och effektivisering av upplysningsverksamheten i Amerika m. m.;

nr 347, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till inköp av fastigheter för beskickningen i Washington och konsulatet i Minneapolis;

nr 354, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden;

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för budgetåret 1943/44 till kristillägg;

nr 356, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till vissa reservtelefonstationer m. m.;

nr 357, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till anordnande av vissa telefon- och telegrafförbindelser m. m.;

nr 358, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående viss ombyggnad av tågfarjan Starke;

nr 397, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående utbyggande av skolhemmet Hammargården i Stockholms län m. m.;

nr 398, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kostnader för årlig taxering m. m.;

nr 399, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående statens bösättningslån;

nr 400, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till pensionsstyrelsen;

nr 401, i anledning av väckta motioner om ändrade grunder för bidrag till anordnande av erkända alkoholistanstalter m. m.; samt

nr 402, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till Medicinalstyrelsen: Beredskapsorganisation.

Anmälades och godkändes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 348, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillsyn över hundar;

nr 394, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till grunder för dyrtidstillägg åt präster m. m.;

nr 395, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2, 3, 5 och 6 §§ lagen den 24 mars 1916 (nr 90) angående verkställighet av straffarbete och fängelsestraff; samt

nr 396, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i vissa delar av strafflagen för krigsmakten.

Anmälades och godkändes sammansatta konstitutions- och första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 351, till Konungen i anledning av väckt motion om magistrats skiljande från rådstuvurätt.

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökning:

Till riksdagens första kammare.

Åberopande tidigare insänt sjukbetyg får jag vördsamt hemställa om ledighet från riksdagsgöromålen till riksdagens slut.

Kalmar Centrallasarett den 21 juni 1943.

Karl Magnusson,

ledamot av riksdagens första kammare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i åberopade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Föredrogos och bordlades ånyo statsutskottets utlåtanden nr 231—235, bevillningsutskottets betänkande nr 52, bankoutskottets utlåtande nr 67 samt andra lagutskottets utlåtanden nr 59—61, 63 och 64.

Vid förnyad föredragning av utrikesutskottets memorial nr 1, angående ersättning till dess tjänstemän, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

*Ang. Göta
pansarliv-
gardes för-
läggning
m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 211, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående Göta pansarlivgardes förläggning m. m. jämte en i ämnet väckt motion.

I detta utlåtande hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts i proposition nr 318 framlagda förslag samt med avslag å motionen I: 324,

a) besluta, att Göta pansarlivgarde skulle förläggas till Enköping,

b) till Ordnannde av Göta pansarlivgardes förläggning för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, anvisa ett investeringsanslag av 2,000,000 kronor,

c) till Mark för skjutfält för Göta pansarlivgarde samt Södermanlands och Skaraborgs pansarregementen för budgetåret 1943/44 å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, arméförvaltningens delfond, anvisa ett investeringsanslag av 1,100,000 kronor,

d) medgiva, att anordningar för skjutning å Skaraborgs pansarregementes skjutfält finge, i enlighet med vad av departementschefen i statsrådsprotokollet över försvarsärenden för den 28 maj 1943 anförts, komma till utförande med anlitande av det å kapitalbudgeten under försvarsväsendets fastighetsfond, ar-

Ang Göta pansarlivgardes förläggning m. m. (Forts.)

méförvaltningens delfond för budgetåret 1943/44 anvisade investeringsanslaget å 24,000,000 kronor till Vissa byggnadsarbeten m. m.

I motionen I: 324, av herr *N. Holmström*, hade hemställts, att riksdagen måtte, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 318, besluta, att Göta pansarlivgarde skulle förläggas till Gävle.

Herr **Holmström**: Herr talman! Kungl. Maj:ts proposition nr 318 angående Göta pansarlivgardes förläggning avlämnades till riksdagen den 1 juni. Sista motionsdagen var den 15 juni, och den 18 juni är statsutskottets utlåtande i ärendet daterat. Detta är ett av de många exemplen på hur riksdagen tvingas arbeta. Det är självklart, att utskottet under sådana förhållanden icke kunnat göra propositionen och ännu mindre motionen till föremål för den utredning som vore önskelig. Detta är så mycket mer uppseendeväckande, som herr försvarsministern i propositionen nödgas säga, att en förläggning av regementet till Enköping i vissa hänseenden icke är helt tillfredsställande. Just i en sådan situation hade det varit alldeles särskilt av behovet påkallat, att riksdagen grundligt finge titta på saken.

Försvarsministern har valt Enköping av huvudsakligen ekonomiska skäl. Jag har i motionen visat, att valet av Enköping icke ens av ekonomiska skäl är det bästa, medan å andra sidan de icke helt tillfredsställande omständigheterna framstå såsom rätt allvarliga. De av kammarens ledamöter, som läst motionen, torde säkerligen erkänna, att den innehåller mycket beaktansvärda synpunkter. Hade propositionen kommit till riksdagen i god tid, så hade statsutskottet, i varje fall dess första avdelning, kunnat resa till Enköping och Gävle och eventuellt andra platser för att på ort och ställe bilda sig en uppfattning om förhållandena. Nu har detta blivit omöjligt.

Riksdagens inflytande beträffande rikets angelägenheter blir illusoriskt genom att propositioner avlämnas så sent; dagens föredragningslista bär även i övrigt starkt vittnesbörd därom. Det har mycket talats om nödvändigheten av en reform av riksdagens arbetssätt. Jag tror att det är minst lika viktigt att reformera arbetssättet inom Kungl. Maj:ts kansli.

Liksom häromdagen, då propositionen om förläggningen av Skånska pansarregementet behandlades, anser jag att riksdagen bör avslå propositionen och förvänta att ärendet efter ytterligare utredning föreläggas höstriksdagen. De få månaders uppskov, som detta skulle föranleda, torde vara av mycket liten betydelse såsom dröjsmål betraktat. Men värdet av att riksdagen — och naturligtvis även herr försvarsministern — känner sig fullt säker på saken vid beslutets fattande måste vara mycket stort. Det kan hända att riksdagen i dag fattar ett beslut, som riksdagen senare får bittert ångra.

Som saken nu ligger till, har jag emellertid ingenting annat att göra än att avstå från ett yrkande.

Herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att ge några repliker i anledning av herr Holmströms anförande.

Herr Holmström anser, att denna proposition är ett exempel på hur Kungl. Maj:t förfar för att göra riksdagens inflytande illusoriskt. Det är alldeles riktigt, att denna proposition har kommit sent, men å andra sidan har den icke kunnat komma förr. Utredningsarbetet har bedrivits på mycket stor bredd och varit förenat med mycket stora svårigheter, och det skulle ha varit nödvändigt att uppskjuta genomförandet av detta förslag, om det skulle ha förelagts riksdagen vid en senare tidpunkt. Riksdagen känner väl till, utan att jag behöver fördjupa mig i det, att redan nu den planerliga uppsättnings tiden för detta

Ang. Göta pansarlivgardes förläggning m. m. (Forts.)
regemente har förskjutits. Redan nu har alltså uppsättandet av regementet blivit försenat, och därför skulle det inte ha varit lämpligt, att frågan skjutits ytterligare flera månader framåt.

Jag har i denna kammare tidigare fått mycket klart utsagt till mig, att jag icke skall vara rädd för att komma till riksdagen med förslag, även om det är litet sent; att det är bättre att behandlingen i riksdagen blir litet brådskande än att Kungl. Maj:t handlar på egen hand. Och herr Holmström skall icke underlåta att observera, att riksdagen i fjol har beslutat att lägga i Kungl. Maj:ts hand att bestämma förläggningsorten för detta regemente. Kungl. Maj:t hade kunnat avgöra denna fråga på egen hand, men jag fann att avgörandet var så pass viktigt, att det, trots den långt framskridna tiden, borde underställas riksdagen, och när herr Holmström icke kan komma med något förslag, som icke i den föregående utredningen varit provat, är det ju hopplöst att tänka, att en fortsatt utredning skulle kunna leda till något nytt. Jag tror att allt vad som överhuvud taget här kan göras i fråga om utredning har blivit gjort, och Enköping har visat sig vara den bästa förläggningsorten av dem, som kunna komma i fråga. Jag vill alltså icke taga på mig något klander för denna proposition.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Motionären tycks vilja göra gällande, att utskottet möjligen hade tagit något lättvindigt på detta ärende, och han angav därvid tiden för motionens avgivande till den 15 juni. Jag vill säga, att denna uppgift kan icke tagas till belägg för några anmärkningar mot utskottets sätt att arbeta. Det är tydligt, att så fort propositionen kom till utskottet, ha, särskilt med hänsyn till de nuvarande förhållandena, de till ärendet hörande handlingarna omedelbart blivit föremål för granskning och bearbetning, varefter utskottet preliminärt fattat ståndpunkt.

Det förtjänar erinras om, vilket också herr statsrådet gjort, att det vid förra årets riksdag uttalades en viss tveksamhet beträffande regementets förläggning till Järvafältet och att i den nu föreliggande propositionen förnyade undersökningar om regementets förläggning verkställdes, därvid Järvafältet, Södertörn, Södertälje och Enköping varit föremål för undersökning. Man har stannat för Enköping. Den av motionären föreslagna förläggningsplatsen, Gävle, har icke någonsin varit under omprövning, och ingen har under behandlingen ansett, att några andra förläggningsplatser kunde komma i fråga.

Med dessa ord ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmström: Herr talman! Jag vill till statsutskottets högt ärade ordförande säga, att jag visst inte har klandrat statsutskottet för att det tagit lättvindigt på denna sak. Jag har varit så försiktig, att jag skrivit vad jag sade, och jag uttryckte mig på följande sätt: »Det är självklart, att utskottet under sådana förhållanden icke kunnat göra propositionen och ännu mindre motionen till föremål för den utredning, som vore önskelig.» Då jag sagt, att det är »självklart», att utskottet icke kunnat göra något annat, så innebär ju det inget klander emot utskottet för att det tagit lättvindigt på saken.

Då utskottets ärade ordförande säger, att Gävle inte har varit på tal förut, så skulle just det ha varit anledning för utskottet, om utskottet haft tid, att titta litet närmare på saken. Nu har Gävle i vissa hänseenden dock varit på tal, ty det undersöktes en hel del platser på Norrlandskusten, ehuru det då huvudsakligen gällde att skaffa skjutfält. En hel del av de synpunkter, jag framlagt i motionen, ha emellertid under den föregående utredningen icke varit på tal.

Ang. Göta pansarlivgardes förläggning m. m. (Forts).

Jag vet mycket väl, herr statsråd, att riksdagen givit Kungl. Maj:t vissa bemyndiganden. Men när nu ärendet skulle föreläggas riksdagen hade detta bort ske under sådana former, att riksdagens behandling av ärendet icke hade behövt bli, som jag sade, »illusorisk». Jag underströk i mitt förra anförande, att det lilla uppskovet på några månader till i höst icke kunde vara av någon större betydelse för regementets uppsättande.

Jag har fortfarande intet yrkande, herr talman.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 212 i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till utländska pressbesök; och

nr 213, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till täckning av vissa engångsutgifter för försvarsstaben, m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 214, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning m. m.

*Anslag till
anstalter för
yrkesunder-
visning m. m.*

Med tillstyrkande av Kungl. Maj:ts i proposition nr 255 framlagda förslag hade utskottet i förevarande utlåtande hemställt, att riksdagen måtte fatta beslut på sätt i utlåtandet närmare angivits.

Herr **Franzon**: Herr talman! I denna fråga ber jag att få göra följande påpekande.

I anledning av två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av mig och den andra inom andra kammaren av herr Andersson i Falkenberg, uttalade riksdagen i skrivelse nr 82 av den 23 mars 1942 följande: »Av motionerna I:131 och II:179 framgår, att utbildningen av elektriska installatörer och särskilt av sådana med lägre kompetens för närvarande vidlades av åtskilliga brister. Detta förhållande har också starkt understrukits i av kommerskollegium och skolöverstyrelsen över motionerna avgivna yttranden. Riksdagen finner det i hög grad önskvärt, att åtgärder snarast vidtagas i syfte att åstadkomma mera tillfredsställande utbildningsmöjligheter på detta område, förslagsvis genom anordnande av systematiska kurser, anknutna till yrkes- och lärlingsskolor eller de centrala verkstadsskolorna. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att taga detta spörsmål under närmare övervägande.»

I kungl. brev den 12 juni 1942 rörande anslag till ecklesiastikdepartementet anføres under punkten 111 å sid. 104 följande: »... samt anbefaller skolöverstyrelsen att, med beaktande av vad riksdagen i sin skrivelse nr 82 i ämnet anfört, efter samråd med kommerskollegium, till Kungl. Maj:t inkomma med förslag till åtgärder för förbättring av nämnda utbildning.» I anledning härav hade skolöverstyrelsen anmodat förste byråingenjören hos kommerskollegium J. A. Johansson att i egenskap av sakkunnig hos överstyrelsen beträffande den elektrotekniska yrkesundervisningen verkställa utredning i ärendet. Johansson utarbetade i anledning härav »Utredning med förslag till åtgärder för förbättring av den elektriska installatörsutbildningen», dagteck-

Anslag till anstalter för yrkesundervisning m. m. (Forts.)
nad den 19 januari 1943. I skrivelse den 10 februari 1943 till skolöverstyrelsen överlämnade kommerskollegium nu ifrågavarande utredning, varvid kollegium anförde: »Kollegium, som delar de i utredningen framförda synpunkterna, anser för sin del det vara synnerligen angeläget, att åtgärder snarast möjligt vidtagas för genomförande av de i utredningen föreslagna åtgärderna för förbättring av installatörsutbildningen.» Skolöverstyrelsen remitterade utredningen till såväl Svenska elektriska installatörsförbundet som Svenska elektricitetsverksföreningen, vilka sammanslutningar tillstyrkte bifall till de i utredningen framställda förslagen.

I underdånig skrivelse till Konungen den 3 mars 1943 överlämnades utredningen, varvid skolöverstyrelsen, efter att hava återgivit de i utredningen framställda förslagen, uttalade sig på följande sätt: »Med anledning av det anförda får överstyrelsen i underdånighet tillstyrka, att förbättrade möjligheter för tillgodoseende av installatörsutbildningen genomföras i enlighet med utredningsmannens förslag, och får överstyrelsen i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå riksdagen, att ett särskilt förslagsanslag å 20,000 kronor för budgetåret 1943/44 uppföres under åttonde huvudtiteln under rubriken *Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Befrämjande av den elektriska installatörsutbildningen.*» Detta uttalande var enhälligt.

I den föreliggande kungl. propositionen nr 255 angående anslag för kommande budgetår till kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning vilken i dag behandlas finnes intet anslag upptaget för det ändamål, jag här berört. Jag har velat påpeka detta för kammaren med uttalande av en förhoppning, att frågan måtte komma upp så fort sig göra låter, helst i höst men under alla förhållanden till kommande lagtima riksdag. Då frågan inte på minsta sätt berörts i propositionen, har jag, herr talman, icke ansett mig kunna väcka någon motion i frågan.

Jag nöjer mig nu med detta påpekande och har, herr talman, intet yrkande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det nu ifrågavarande utlåtandet hemställt.

Föredrogos ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 215, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa byggnadsfrågor m. m. inom ecklesiastikdepartementets verksamhetsområde;

nr 217, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till försöksodling av gummiförande växter;

nr 218, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 m. m., i vad avser folkhushållningsdepartementets verksamhetsområde;

nr 221, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till bidrag till dyrtidstillägg å folkpensioner och invalidunderstöd m. m.;

nr 222, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till statsverket åliggande, av andra medel ej utgående ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m.;

nr 223, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om viss begränsning av legitimation som tandläkare, m. m., i vad avser anslag till stipendier för blivande distriktstandläkare m. fl.;

nr 224, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till medicinalstyrelsen och statens farmaceutiska laboratorium, m. m.;

nr 225, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till kostnader för överflyttning av arbetskraft, m. m.;

nr 227, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 228, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående lokaler för vissa vägförvaltningar m. m.;

nr 229, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1943/44 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; samt

nr 230, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1942/43 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 216, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till prisrabattering å vissa livsmedel m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
prisrabatter-
ing å vissa
livsmedel
m. m.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 260, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över folkhushållningsärenden för den 30 april 1943, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1943/44 under elfte huvudtiteln anvisa dels till Prisrabattering å vissa livsmedel ett anslag av 110,000,000 kronor, dels ock till Förmalningsersättningar ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehåft

dels en inom andra kammaren av herr *K. E. Hansson* i Skediga m. fl. väckt motion (II: 151), vari hemställts, att riksdagen måtte besluta sådana ändringar i nu gällande bestämmelser för tilldelning av rabattkort för matfett och mjölk, att jordbrukare erhöles rabattkort efter samma grunder som andra medborgare;

dels en inom andra kammaren av herr *W. Svensson* i Ljungkile väckt motion (II: 430), vari hemställts, att riksdagen vid behandling av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition måtte uttala sig för en sådan ändring av reglerna för utlämnande av rabattkort på smör och mjölk till producenter, att de nu gällande taxeringsvärdesgränserna utbyttes emot förmögenhetsgränser;

dels en inom andra kammaren av herr *K. E. Senander* m. fl. väckt motion (II: 41), vari hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära utfärdandet av sådana föreskrifter för tillämpningen av riksdagens beslut beträffande rabattering å vissa livsmedel, att vissa i motionen påtalade missförhållanden undanröjdes;

dels en inom första kammaren av herr *N. Herlitz* väckt motion (I: 303), vari hemställts, att riksdagen vid besvarandet av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition ville beakta vad i motionen anförts;

dels ock en inom andra kammaren av herr *J. E. Andersson* i Ovanmyra m. fl. väckt motion (II: 424), vari hemställts, att riksdagen ville besluta, att för täckande av i motionen begärd höjning av producentbidraget på mjölk erforderliga medel härför skulle ställas till förfogande genom jämkning av de i propositionen nr 260 upptagna »Förmalningsersättningar».

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

1) att riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna II: 151, II: 430, II: 41 och II: 424, måtte

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

a) till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 110,000,000 kronor;

b) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 34,000,000 kronor;

2) att motionen I: 303 måtte anses besvarad med vad utskottet i utlåtandet anför.

Reservationer hade avgivits av, utom annan,

1) herrar *Johan Bernhard Johansson, Gränebo, Bernhard Nilsson, Ekströmer, Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Persson* i Falla och *Andersson* i Södergård, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 151 och II: 430 samt med avslag å motionerna II: 41 och II: 424, måtte

a) till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 105,500,000 kronor;

b) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23,000,000 kronor;

2) att motionen — — — anför;

2) herrar *Emil Petersson* och *Danielsson*, som — med biträdande i övrigt av vad utskottet anför — ansett, att utskottet på sätt i reservationen under 1) föreslagits bort förorda borttagande av taxeringsvärdesgränser för jordbruksarrendatorer och sänkning av förmalningsersättningen å handelsförmalning samt förty hemställa,

1) att riksdagen, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna II: 151 och II: 430 samt med avslag å motionerna II: 41 och II: 424, måtte

a) till Prisrabatterning å vissa livsmedel för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett anslag av 112,500,000 kronor;

b) till Förmalningsersättningar för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under elfte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 23,000,000 kronor;

2) att motionen — — — anför.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Jag har tillika med ett antal av utskottets ledamöter i detta ärende avgivit en reservation.

Med hänsyn till den uppbrotsstämning, som uppenbarligen råder i kammaren, ha vi, talesmännen för utskottet och för reservationen, kommit överens om att inte gå för långt in i det spörsmål, som här avhandlas och varom det verkligen finns mycket att säga.

Faktum är ju att dessa stödåtgärder, som ursprungligen voro avsedda å mindre bemedlade, ha svällt ut långt utöver vad som från början avsågs. Det föreslås således nu i reservationen vissa reduktioner med avseende å prisrabatteringen och i fråga om förmalningsersättningen en viss sänkning, en sänkning som icke annat än mycket obetydligt inverkar på index. Dessutom blir ett bifall till reservationen en viss behöflig besparing av utgifterna.

Den ifrågavarande reservationen lämnar en utförlig och klargörande redogörelse för den ståndpunkt, som reservanterna här ha intagit, och jag föreställer mig att reservationen är så väl grundad och så utförligt motiverad, att den talar för sig själv.

Med hänsyn till den korta tid, som nu står mig till buds, ber jag, herr talman, att med dessa ord få yrka bifall till den av mig m. fl. avgivna reservationen.

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Herr talman! Departementschefen anser, i olikhet mot reservanterna, att denna prisrabatterning är lika viktig och väsentlig i år som under de föregående åren, och i detta har utskottet gett honom rätt.

Utskottets ärade ordförande antydde, att det i motiveringen till hans reservation påpekas att det inte kan sägas, att det nu längre är endast de mindre bemedlade, som få del av dessa prisrabatteringar, och detta har i reservationen exemplifierats genom att det anförts, hur höga inkomster en familj med fyra barn eller en familj med sex barn kunde få ha och ändå komma i åtnjutande av prisrabatterning.

Det är väl ändå litet betänkligt att inte hålla det stora sammanhanget riktigt klart för sig vid sådana exempels anförande, ty det har från samma håll, därifrån denna reservation kommer, gång på gång påpekats, att befolkningspolitiken torde vara den viktigaste delen av svensk politik för närvarande och för den närmaste framtiden. Familjer med fyra och med sex barn äro väl rent av önskedrömmar tills vidare i befolkningspolitiskt avseende. Det torde därför vara rätt besynnerligt att angripa sådana familjer för att de erhålla hjälp just med hänsyn till de för barnen fysiologiskt sett så värdefulla näringsämnenä matfett och mjölk.

Hur stor blir då denna hjälp till en familj med fyra barn eller en med sex barn. Jo, 200 kronor å 300 kronor om året. Jag tror inte att någon här i kammaren skulle vara beredd att åtaga sig att dra försorg om dessa barn för mindre än 200 kronor per barn och månad. Det är litet egendomligt att med hänvisande till det höga inkomstbeloppet till och med försäkra, att det inte torde föreligga några ekonomiska svårigheter för så pass barnrika familjer i detta hänseende och att sådana familjer inte äro i behov av denna prisrabatterning.

Jag håller alldeles bestämt på att departementschefen och utskottet härvidlag ha rätt gentemot reservanterna. Det påvisas visserligen av reservanterna, att den av utskottet föreslagna sänkningen av de nu gällande inkomstgränserna endast skulle påverka levnadskostnadsindex med 0.3 enheter, men, herr talman, det är ju inte på det sättet, att vi i dessa dagar försöka tala för några, låt vara, små höjningar av levnadskostnadsindex, utan vi sträva efter att hålla den nuvarande prinsnivån eller att få den sänkt. Därför synes icke detta förhållande, att levnadskostnadsindex påverkas så, att index höjes, oaktat det endast sker i mycket liten grad, vara någon motivering för ett gynnsamt ställningstagande till reservationen.

Vad sedan förmalningsersättningen beträffar, så jämra sig reservanterna över att denna ersättning kommer alla svenskar till del utan hänsyn till behov och förmögenhetsställning. Ja, jag trodde, att vi voro överens på den punkten att det är av synnerligen stor vikt att brödriserna under denna krigs- och kristid inte komma att höjas. Jag förstår inte, hur den motivering, som reservanterna framföra, nämligen att vetepriserna under tiden 1913—1941 ha stigit med 59 enheter och de totala levnadskostnaderna med 118 enheter, kan spela någon roll under nuvarande förhållanden; det finns väl åtskilliga livsmedel, som ha stigit till och med över de 118 enheterna, eftersom det totala beloppet blivit 118 enheter.

Vad det här skulle gälla är väl ändå närmast att om möjligt få ned levnadskostnaderna och till och med, ifall detta skulle kunna gå för sig, att få ned vetepriserna, såvida icke jordbruksnäringen förlorar någonting därigenom, och den saken är det ju inte fråga om i detta hänseende.

Herr talman! Jag finner således, att den motivering, som här har anförts för reservationen, inte är hållbar, och jag her därför, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Anslag till prisrabatter till vissa livsmedel m. m. (Forts.)

Herr Petersson, Emil: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den av mig och herr Danielsson avgivna reservationen.

Herr förste vice talmannen: Herr talman! Mitt namn återfinnes här under en till utlåtandet fogad reservation, som även undertecknats av utskottets ärade ordförande och några andra ledamöter av utskottet. Avsikten med reservationen är ju, att man vill hålla prisrabatteringen tillbaka och därigenom försöka spara vad som är möjligt.

Dessa rabatter ha ju under åren utökats till att nu omfatta rätt betydande belopp, och det kan ifrågasättas, om behovet av sådana rabatter alltid, åtminstone för alla som komma i åtnjutande därav, är så stort. Vi hava därför i utskottsutlåtandet sökt ge uttryck åt den meningen att man även på detta område skulle spara i den utsträckning som är möjligt.

Nu har emellertid reservationens motivering fått en avfattning, som jag inte helt kan gilla. Den, som under åtskilliga år varit med i statsutskottet, vet att det mycket lätt, med den snabbhet som ärendena skola behandlas och avgöras särskilt mot slutet av riksdagen, kan hända att i motiveringarna insmyga sig uttalanden, som bli godkända men som man kanske inte till alla delar kan gilla. Så är förhållandet i detta fall. I reservationen förekommer som en föreslagen motivering för utskottets uttalande — det återfinnes å sid. 13 — bl. a. ett exempel beträffande lantarbetarna. Det står däri: »Sålunda erhålla till exempel numera lantarbetare, vilka i sina löneavtal äro tillförsäkrade sitt fulla behov av smör och mjölk, likväl rabattkort, vars penningvärde de kunna tillgodogöra sig vid inköp av andra livsmedel.» Jag har mig verkligen inte bekant, att lantarbetarna i sin lönestat äro tillförsäkrade smör utan endast mjölk. Visserligen kan denna mjölk i vissa fall förvandlas till smör, om de själva kunna kärna smör, men detta torde inte förekomma i någon nämnvärd utsträckning. I avtalen ingå i allmänhet inte smör såsom avlöningsförmån och jag känner inte till, om det kan förekomma på någon ort att så är fallet, men i de allmänna lantarbetaravtalen finns det, som sagt, ingenting nämnt därom.

Detta gör, att jag anser att det i reservationen här anförda exemplet icke är så lyckligt valt. Jag anser, att lantarbetarna böra ha lika goda förmåner som andra grupper av inkomstagare i motsvarande inkomstläge. Jag skall därför, herr talman, endast i korthet be att få yrka att dessa rader i reservationen, som jag tillåt mig citera, måtte utgå därur, vilket kan ske utan att sammanhanget rubbas.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det under behandling varande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; 3:o), av herr förste vice talmannen, att sistnämnda förslag skulle antagas med den ändring i motiveringen, att den mening, som å sid. 13 i det tryckta utlåtandet började med orden »Sålunda erhålla» och slutade med »andra livsmedel», utelämnades; samt 4:o) att kammaren skulle antaga det förslag, som innehölles i herrar Emil Peterssons och Danielssons vid utlåtandet anförda reservation.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig anse propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr Johansson, Johan Bernhard, begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som

Anslag till prisrabatterning å vissa livsmedel m. m. (Forts.)

innefattades i den av honom m. fl. avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 216, röstar
Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen, först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 44;

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 219, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till förbättrande av bostadsförhållandena jämte i ämnet väckta motioner.

*Anslag till
förbättrande
av bostadsför-
hållandena.*

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 243, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943, föreslagit riksdagen att

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder rörande bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden;

dels medgiva, att, på sätt departementschefen förordat, bidrag till främjande av bostadsbyggande på landsbygden finge beviljas under budgetåret 1943/44, intill ett belopp av sammanlagt högst 1,000,000 kronor;

dels godkänna av departementschefen förordade ändrade grunder rörande tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet och tilläggslån till viss bostadsbyggnadsverksamhet;

dels medgiva, att räntefoten för bostadsanskaffningslån, nybyggnadslån, förbättringslån och lantarbetarbostadslån, vilka kunde komma att beviljas under budgetåret 1943/44, bestämdes till 3.25 procent;

dels ock för budgetåret 1943/44 anvisa

a) under femte huvudtiteln

1) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 638,000 kronor;

2) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av 245,000 kronor;

3) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor;

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

4) till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor;

b) under kapitalinvestering, statens utlåningsfonder, till Lånefonden för bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer ett investeringsanslag av 20,000,000 kronor;

c) under kapitalinvestering, fonden för låneunderstöd,

1) till Tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 50,000,000 kronor;

2) till Tilläggs lån till viss bostadsbyggnadsverksamhet ett investeringsanslag av 37,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts berörda förslag hade utskottet till behandling förehaft 19 i ämnet väckta motioner.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet avfattat sin hemställan i särskilda med I A—I F samt II—IV betecknade punkter.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten I A.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 41 och II: 50, I: 309 och II: 436, II: 105 samt II: 442 godkänna i statsrådsprotokollet över socialärenden för den 7 maj 1943 förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

I de likalydande motionerna I: 309, av herrar *H. Ericsson* och *R. Berg*, och II: 436, av herr *O. Andersson* i Malmö m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte, med ändring av vad som föreslagits i propositionen, besluta, att familjebidrag även skulle kunna utgå, med anlitande av det för familjebidrag anvisade anslaget, åt mindre bemedlade, barnrika familjer, vilka erhöles bostäder i byggnader, som ägdes av kommuner och därmed i lånehänseende jämställda företag, allt i enlighet med i motionerna närmare anförda synpunkter.

I motionen II: 442, av herr *P. A. Sköldin*, hade hemställts, att riksdagen måtte medgiva, att byggnadslånebyrån finge, med anlitande av det för familjebidrag anvisade anslaget, tills vidare bevilja dylikt bidrag jämväl åt sådana mindre bemedlade, barnrika familjer, vilka erhöles bostäder i byggnader, tillhöriga kommuner eller därmed i lånehänseende jämställda företag.

I de likalydande motionerna I: 41, av herrar *S. Edin* och *E. Näsström*, och II: 50, av herr *K. J. Andersson* i Alfredshem m. fl., hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte begära skyndsamt utredning för att i görligaste mån bereda de barnrika familjerna likartade förmåner i familjebidrag, oavsett vilken statens bostadslåneform de beviljats.

Slutligen hade i motionen II: 105, av herr *S. Persson* i Stockholm m. fl., hemställts om sådan ändring av reglerna för familjebidrag, att detsamma helt knötes till de boende och icke som hittills även till fastigheterna.

Beträffande låne- och bidragsgivningen för bostadsförsörjning åt mindre bemedlade, barnrika familjer hade reservation avgivits av herrar *Johan Nilsson* i Malmö, *Bäcklund*, *Jonsson* i Eskilstuna, *Isacsson*, *Andersson* i Malmö och *Mårtensson* samt fru *Alvén*, vilka ansett, dels att utskottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock, i avslutning härtil, att utskottet bort under punkten I A hemställa, att riksdagen

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

mätte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 309 och II: 436 samt med avslag å motionerna I: 41 och II: 50, II: 105 och II: 442 godkänna av reservanterna förordade ändrade grunder för bidragsverksamheten för främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika familjer.

Herr Nilsson, Johan i Malmö: Herr talman! I detta ärende, som avser bland annat främjandet av bostadsförsörjning åt mindre bemedlade, barnrika familjer, ha några ledamöter av utskottet anmält en reservation. Hittills har det ju varit så, att man byggt bostäder i särskilda fastigheter för dessa barnrika familjer. Samtidigt har det emellertid uttalats önskemål, att man skulle försöka få in barnrika familjer även i vanliga hyreshus, alltså privathus, och föreningshus, genom överenskommelse med fastighetsägarna. Detta sistnämnda önskemål har egentligen uttalats från borgerligt håll. Att nu inte någon från det hållet har reserverat sig på denna punkt i utskottets utlåtande, torde bero på att saken ligger under utredning och att man tänker sig så småningom kunna komma fram med ett förslag i den ena eller den andra av de riktningar jag nyss omnämnt. Vi reservanter anse oss emellertid ha goda skäl att framlägga förslag redan nu. Detta skulle då vara ett förslag på försök, och resultatet av dessa försök skulle säkerligen bli till stor nytta, när man skall gå in för saken på allvar. Under sådana omständigheter ha vi ansett oss böra reservera oss. Jag kanske också får nämna, att Malmö stad har utarbetat ett förslag, avsett att tillämpas för en sådan försöksverksamhet, vilket åtminstone visar, att man hyser stort intresse för denna sak i min landsända.

Jag ber därför, herr talman, att på det enträgnaste få rekommendera denna reservation, som inte alls avser att förbigå de utredningssträvanden, som pågå. Om försöken utfalla bra, förefaller det mig, att detta skulle bli till fördel, när saken definitivt skall avgöras.

På grund av det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utlåtandet fogade reservationen.

Häri instämde herr *Bäcklund*.

Herr Nilsson, Bernhard: Herr talman! Med åberopande av utskottets motivering å sid. 30, andra stycket, där det talas om att bostadssociala utredningens slutbetänkande är att förvänta under loppet av instundande höst, vilket också berör detta ärende, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Ericsson, Herman: Herr talman! Alla torde vi vara eniga om att de barnrika familjerna böra hjälpas. Vad vi kanske någon gång tvista om är, på vilket sätt man bäst skall kunna hjälpa dem. Full enighet råder emellertid om att byggandet av bostadshus för de barnrika familjerna är en väg, som bör beträdas.

Nu har det emellertid visat sig — framför allt i de större städerna, där man har byggt stora fastigheter — att det har varit litet besvärligt att sammanföra en mängd barnrika familjer i samma fastighet. Det kan där förekomma fastigheter, i vilka det finns mellan 100 och 200 barn, och detta har gjort, att en del av de barnrika familjerna inte gärna vilja flytta in i sådana stora fastigheter. Man har också försökt bygga småhus, men man kan inte bara bygga enfamiljshus, utan man måste även ibland bygga större hus. I Malmö ha vi därför försökt plantera ut de barnrika familjerna i redan befintliga hus och så att säga blanda in dem bland andra hyresgäster. Stadsfullmäktige i Malmö anslog 40,000 kronor att användas för att i privathus försöka få in en

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

del barnrika familjer med stora barnskaror. Detta förutsatte ju, att man skulle kunna komma överens med de privata husägarna, att de skulle ta emot sådana familjer, varvid staden av dessa 40,000 kronor skulle lämna tillskott till hyran. Det var enligt detta projekt inte meningen att staten skulle behöva hjälpa till, utan meningen var, att vi skulle göra det mera som ett försök. Det visade sig emellertid, att det inte fanns några privata hyresvärdar, som ville hjälpa oss med projektets realiserande; det fanns inte en privat hyresvärd, som, när drätselkammaren hade sin annons ute, förklarade sig vilja ta emot någon av dessa familjer. Följaktligen strandade det försöket.

Då har man i andra hand utarbetat ett annat förslag, som går ut på att få in barnrika familjer i bostadsrättsföreningar och hus, som ägas av kommuner, men det förutsätter ju, att man får statsbidrag till hyran på samma sätt som i fråga om vanliga barnrikehus.

Byggnadslånebyrån har sagt, att den givetvis inte med några vittsyftande förslag vill föregripa vad en utredning i detta ämne kan komma att medföra, men byrån anser att det kan vara skäl att försöksvis pröva den föreslagna metoden.

Departementschefen anser sig inte kunna gå med på ett sådant försök. Han vill avvakta, vad bostadssociala utredningen kan komma att säga i frågan, och därför har han ansett sig inte kunna taga upp byggnadslånebyråns förslag i sin proposition.

Vi anse emellertid att man mycket väl, utan att föregripa något mera omfattande förslag av byggnadslånebyrån, skulle kunna pröva metoden.

Den innebär ju, att Malmö stad skulle köpa in en, två eller tre lägenheter i bostadsrättsfastigheter, dels i hus som redan finnas och dels i hus som komma att byggas med tertiärlån och under kommunal ledning. Man skulle då på vanligt sätt kunna få statsbidrag till hyran. Jag anser att det skulle vara synnerligen värdefullt, att man, när bostadssociala utredningen en gång kommer med sitt förslag, hade försökt med en sådan anordning för att se, hur den slagit ut. Det är klart att man i dessa fastigheter skulle placera de bästa barnrika familjerna. Om familjen sköter lägenheten väl under tio år, vore det meningen, att den skulle få förvärva lägenheten på samma villkor som övriga lägenhetsinnehavare i fastigheten, varigenom den med tiden skulle bli deras egen lägenhet.

Jag yrkar på dessa skäl bifall till den av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag hade inte trott, att det skulle behöva bli någon debatt på denna punkt, trots att det finns åtskilliga reservationer i ärendet.

Jag vill endast erinra om att det ju inte kan få gå till på det sättet, att vi skapa en specialregel för Malmö, utan det är väl självfallet, att det beslut, som vi skulle fatta här, skulle gälla för hela landet, under förutsättning att kommunerna vilja övergå till det föreslagna systemet. Det är då svårt att karakterisera förslaget såsom *endast ett försök*, ty Kungl. Maj:t och riksdagen kunna inte säga: »I Malmö få ni göra så, men inte på andra håll i landet!» Det ligger väl ändå i sakens natur.

Jag förstår visserligen det uppslag man här kommit med, och det är mycket möjligt att det kunde ha sina fördelar, men jag måste säga, att i viss mån är det helt enkelt framkallat därav, att av de stora städerna är Malmö den, som har skött sin barnrikefamiljspolitik sämst. Det bör sägas ut, eftersom man på det hållet nu har alldeles speciella pretentioner. Jämfört med Stockholm

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

och Göteborg har Malmö visat ett alldeles förbluffande ringa intresse för att söka lösa detta problem i enlighet med statsmakternas anvisningar.

Jag hade inte tänkt vara hård i mitt omdöme om någon här, men jag måste göra denna reflexion i anledning av anspråken från Malmö. Det är mycket möjligt att denna sak kommer att lösas, måhända redan vid nästa riksdag, om nämligen bostadssociala utredningen kommer med förslag i ämnet som kunna anses acceptabla. Men jag måste avråda från att man på grund av ett initiativ från Malmö skall ett, tu tre i viss mån lägga om hela systemet för statssubventioner till barnrika familjer.

För min del hoppas jag att kammaren kommer att bifalla utskottets hemställan.

Herr Löfvander: Herr talman! Med anledning av ifrågavarande proposition skall jag be att få yttra några ord.

Byggnadsfrågan på landsbygden är ett irritationsmoment, som mer och mer gör sig gällande. Det är av avgörande betydelse, att landsbygdens och jordbrukets byggnadsfrågor få en acceptabel lösning. Det har upprepade gånger av statsmakterna fastslagits, att jordbruket icke kan bära de nuvarande byggnadskostnaderna. Riksdagen har också vid ett tidigare tillfälle i anslutning till en av socialministern avgiven proposition i frågan om jordbrukets bygghälsan uttalat sig för bland annat rätt för arbetsgivare att bygga mot timpenning i de fall, då ackordssystemets tillämpning skulle bereda svårigheter, samt frihet att mot andra villkor än de i byggnadsavtalet fastställda använda gårdens folk och i orten bosatt arbetskraft samt upprättande av ackordsprislistor, bättre avpassade till landsbygdens speciella förhållanden än de listor, vilka gälla för städer och stadsliknande samhällen. Det avtal, som träffats mellan städernas byggmästare och byggnadsfackföreningarna, har inte lett till förverkligande av berörda, av riksdagen godkända principer och icke heller kunnat godkännas av jordbrukets organisationer. De rimliga och skäligen krav, vilka tidigare framställts av jordbruksbyggenskapens representanter, ha inte vunnit beaktande. Rätten att bygga mot timlön, då ackordssystemet icke lämpligen har kunnat komma i tillämpning, har inte blivit fastställt. Man har fortfarande kvar krav från fackföreningshåll, att mättningsförfarande skall tillämpas, oavsett om det är rimligt eller inte.

Frågan om möjlighet att använda gårdens folk i byggnadsarbete har inte blivit reglerad. Tvärtom ha fackföreningarna i städerna gjort anspråk på att få bestämma, vilka arbetare en byggmästare skall använda i det fall bygget ligger inom respektive fackförenings räjong.

Vad jag nu har anfört grundar sig på personlig erfarenhet. Prislistor, lämpade för jordbrukets byggnadsarbeten, ha inte kommit till stånd. Man har nöjt sig med en generell och ganska obetydlig sänkning för de tre lägsta lönegrupperna av de i stadsprislistorna fastställda ackordsbeloppen. Under sådana förhållanden förvånar man sig inte över att någon byggnadsverksamhet på landsbygden icke kan pågå i den utsträckning som vore önskvärd. Byggnadsbeståndet på landsbygden försämras år från år på grund av att nödiga nybyggnader och reparationer inte kunnat utföras. Det är beklagligt, och det kommer att leda till en katastrof, om man inte kommer till rätta med detta spörsmål. I motionen nr 440 i andra kammaren yrkas därför bland annat, »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka kraftiga och effektiva åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader i enlighet med statsmakternas tidigare uttalade intentioner».

Utskottet har inte velat biträda denna begäran om en skrivelse till Kungl. Maj:t, vilket jag anser vara beklagligt. Frågan är av den vikt, att den borde

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

uppmärksammas av statsmakterna mera än vad som varit fallet. Utskottet har inskränkt sig till att vid studiet av denna motion yttra följande: »I nuvarande läge anser sig utskottet icke böra förorda i motionerna I:311 och II:440 framlagda förslag om åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader.»

Vid utlåtandet är fogad en reservation under 4:o), avgiven av herr J. B. Johansson m. fl. Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Herr Persson: Herr talman! Med instämmande i vad herr Löfvander anfört till stöd för den under 4:o) antecknade reservationen vid detta utlåtande ber jag att jämväl få yrka bifall till den under 1:o) antecknade reservationen av friherre De Geer m. fl.

Herr Nilsson, Johan, i Malmö: Herr talman! Herr statsrådet yttrade någonting om att man inte kunde giva Malmö stad rätt till en sådan försöksverksamhet som den föreslagna, utan att om en sådan skulle komma till stånd en gång, den måste gälla hela landet.

Vad reservationen beträffar, avser den inte enbart Malmö stad. Vi ha bara tagit Malmö såsom ett exempel. Förslaget avser givetvis hela landet. Skulle således riksdagens beslut gå i den riktning, som reservanterna tänkt sig, kommer det att omfatta hela landet.

Det skulle kanske inte skada, att man hade erfarenhet av en verksamhet sådan som den föreslagna, då man en gång definitivt skall ta ställning till denna fråga.

Det är klart, att jag inte gärna vill med statsrådet diskutera hans påståen, att Malmö stad skulle sköta bostadsfrågan för barnrika familjer sämre än andra städer. Jag kan emellertid nämna, att jag under många tidigare år såsom ordförande i en drätselavdelning haft i uppdrag att sköta denna angelägenhet i Malmö, och jag kan försäkra, att all kraft på den tiden sattes in på att realisera frågan om bostadsförsörjningen för barnrika familjer.

Jag kan emellertid inte neka till att redan vid den tiden det kom fram sådana förslag som det nu förevarande, som kanske i någon mån höllo strävandena efter barnrikehus tillbaka. Från personer, tillhörande både vårt parti och andra partier, framfördes förslag, att man skulle försöka få till stånd en sådan uppmjukning av gällande ordning, varigenom lägenheter i privathus skulle upplåtas till barnrika familjer. Däröfver har sålunda förts mycken diskussion i Malmö stad och det är väl icke utan att detta haft inflytande på och verkat återhållande på byggandet av särskilda barnrikehus. Jag var då emot dessa förslag, ty jag ansåg, att man borde förfara på det sätt riksdagen hade beslutat. Men jag undrar, om man inte nu för att vinna verklig enighet om själva saken skulle kunna uppmjuka bestämmelserna på det sätt som reservanterna ha föreslagit.

Man har hört både från Göteborg och Stockholm, att de stora barnrikehusen betraktas som särskilda anstalter, som ibland ha fått en stämpel på sig, som inte precis är gagnande för det goda syfte, som de skola främja.

Dessa förhållanden ha gjort, att jag har försökt förstå dessa framställningar, att försöka placera ut barnrikefamiljerna här och där. Jag tror därför att det vore klokt, om riksdagen gjorde ett sådant försök som reservanterna föreslagit. Jag är övertygad om att det skulle vara till gagn den gång socialministern skall skriva den proposition, som kan bli en följd av den utredning, som nu pågår.

Jag vidhåller således, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

Herr **Ericsson, Herman:** Herr talman! Herr statsrådet använde mycket starka ord, när han karakteriserade det sätt, på vilket Malmö stad skött frågan om anskaffande av bostäder åt barnrika familjer. Jag tror inte att man kan använda så starka ord. Jag är säker på att de, som äro satta att sköta den saken, försökt göra sitt bästa. Men jag vet att statsrådet är missbelåten med att man inte har byggt fler barnrikehus i Malmö än som skett. Det är möjligt att statsrådet på grund därav anser att Malmö stad skött frågan dåligt.

Men vad är det för idé att bygga stora hus, när man inte får barnrika familjer att flytta in i dem? Vi ha mycket svårt att få de barnrika familjerna att flytta in i de större hus vi redan ha. Däremot går det något lättare i fråga om enfamiljshus och radhus. Anledningen till denna motvilja kan jag inte uttala mig om. Det är denna svårighet att få folk att flytta in i barnrikehus, som har gjort att vi inte kunnat bygga flera än vi hittills gjort.

Herr statsrådet **Möller:** Det är riktigt, som herr Ericsson säger, att jag syftade på att Malmö stad byggt ett mycket ringa antal hus för barnrika familjer.

Jag har tyvärr inte laddat mig med material och har därför inte siffror tillgängliga, men jag skulle tro, att t. ex. Göteborg har byggt ungefär tio gånger så mycket barnrikehus som Malmö. Jag kommer själv från den senare staden och har tillbringat mina barndoms- och ungdomsår där nere, och jag finner det egendomligt, att det skulle vara en sådan stor skillnad i mentaliteten mellan malmöbor å ena sidan och stockholmare och göteborgare å den andra, att det inte även i Malmö skulle kunna ordnas så, att de barnrika familjerna vilja bo i dessa hus, där de för samma hyra få mycket bättre lägenheter än nu.

Det är klart, att vi inte skola stå här och diskutera Malmö stads bostadspolitik, men jag tycker, att det är karakteristiskt, att det är därifrån detta uppslag kommer. Reservanternas förslag skall givetvis tillämpas för hela landet, men det är svårt att beteckna det blott som en försöksverksamhet, när helt plötsligt hela subventionsväsendet skall omformas eller utvidgas.

Nu har jag tyvärr inte heller motionen här — någon stor debatt väntade jag mig inte om just denna sak, utan på helt andra punkter av denna omfattande fråga — men jag kan inte tänka mig annat än att det blir ganska besvärligt att t. ex. fastställa den standardhyra, som här skall gälla. Jag vill fästa uppmärksamheten på att vid bestämmandet av standardhyrorna i hyreshus för barnrika familjer någon utgift för tomt inte får medräknas och att vidare vissa räntelättnader och andra lättnader lämnas. Jag föreställer mig därför, att det skall bli ganska besvärligt att ett tu tre skapa en likställighet, men jag vågar inte yttra mig med bestämdhet därom. I varje fall kan det inte bli fråga om att i något hänseende tillämpa andra grunder för statsrabatterna i dessa hus än de förut antagna grunderna för av kommuner eller stiftelser byggda fastigheter för barnrika familjer. Om lägenheterna äro likvärdiga, kan man möjligen förfara så, att man lägger standardhyrorna i förut uppförda barnrikehus till grund för beräkningen. Det förefaller mig dock, som om det skulle vara ganska svårt för riksdagen att här på rak arm fatta ett beslut av det slag reservanternas hemställa om.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden gjorde propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu förevarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl. vid

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)
utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nilsson, Johan*, i Malmö begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 219 punkten I A, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Nilsson i Malmö m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Punkten I B.

Utskottets hemställan bifölles.

Punkten I C.

I denna punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna II: 431 och II: 441 godkänna av utskottet förordade ändrade grunder rörande tertiärlån till viss bostadsbyggnadsverksamhet och tilläggsloan till viss bostadsbyggnadsverksamhet.

Beträffande modifikationer i reglerna för tertiär- och tilläggsloanen hade reservation anförts av friherre *De Geer* samt herrar *Ekströmer*, *Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta, vilka ansett, att utskottets yttrande i denna del bort hava den lydelse, som i reservationen angivits. Reservanternas förslag innebar, att ett i utskottets motivering gjort uttalande av innehåll, att såsom departementschefen framhållit tillräckliga skäl syntes saknas för bibehållande av gällande bestämmelser om maximering av tilläggsloanet till 90 respektive 95 procent av överkostnaden, skulle utbytas mot följande yttrande:

»Då ett upphävande av gällande bestämmelser angående tilläggsloanets maximering skulle innebära en viss, låt vara begränsad utvidgning av subventions-systemet, anser sig utskottet icke kunna tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag i förevarande hänseende.»

Herr *Persson*: Herr talman! Jag skall be att få hemställa om bifall till den vid denna punkt av friherre *De Geer* m. fl. avgivna reservationen.

Herr *Ström, Torsten*: Herr talman! Jag skall be att få yrka bifall till statsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad överläggning gjordes enligt de därunder förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den änd-

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

ring i motiveringen, som förordats i den av friherre De Geer m. fl. vid utlåtan-
det avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, vilken för-
nyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten I D.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten I E.

I förevarande punkt hade utskottet hemställt, att riksdagen måtte för bud-
getåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) till Statens byggnadslånebyrå: Avlöningar ett förslagsanslag av 638,000
kronor,

2) till Statens byggnadslånebyrå: Omkostnader ett förslagsanslag av
245,000 kronor,

3) till Främjande av bostadsförsörjning för mindre bemedlade, barnrika
familjer ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor,

b) i anledning av motionerna I:306 och II:435, I:307 och II:432 samt
I:311 och II:440 till Bidrag till främjande av bostadsbyggande på lands-
bygden ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor,

c) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen II:429 samt med bi-
fall till motionen II:434 till Bidrag till inrättande av pensionärshem ett re-
servationsanslag av 4,000,000 kronor.

Såsom förut anförts innebar Kungl. Maj:ts förslag att till Bidrag till in-
rättande av pensionärshem skulle för budgetåret 1943/44 under femte huvud-
titeln anvisas ett reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

I motionen II:429, av herr *E. Jonsson* i Skutskär, hade hemställts, att riks-
dagen måtte för budgetåret 1943/44 till Bidrag till inrättande av pensionärs-
hem anvisa ett reservationsanslag av 3,000,000 kronor.

I motionen II:434, av herr *D. Hall* m. fl., hade hemställts om anvisande
för samma ändamål av ett anslag av 4,000,000 kronor.

Enligt en vid utlåtan-
det avgiven, med 3 betecknad reservation beträffande
bidrag till inrättande av pensionärshem hade herrar *Johan Bernhard Johans-
son, Bernhard Nilsson och Bäckström*, friherre *De Geer* samt herrar *Ekströ-
mer, Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Danielsson, Hansson* i Rub-
bestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta ansett, dels att utskottets
yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels
ock, i anslutning härtill, att utskottet bort under punkten I E c) hemställa,
att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å
motionerna II:429 och II:434 till Bidrag till inrättande av pensionärshem
för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa ett
reservationsanslag av 2,000,000 kronor.

Herr Johansson, Johan Bernhard: Herr talman! Under den nu föredragna
punkten har utskottet, med tillstyrkande av en i ämnet väckt motion, hem-
ställt om en fördubbling av bidraget till inrättande av pensionärshem. I likhet
med övriga reservanter anser jag, att det med hänsyn till det statsfinansiella
läget och bristen på material och arbetskraft är lämpligare att följa Kungl.
Maj:ts förslag.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den av mig m. fl. vid denna punkt av-
givna reservationen.

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

Herr **Ström, Torsten**: Herr talman! Med hänvisning till den motivering, som statsutskottet anfört på sid. 30 i utlåtandet, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i den under behandling varande punkten hemställt samt vidare på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet anförda, med 3 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde votering i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 219 punkten I E, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles utskottets hemställan med den ändring, som förordats i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet anförda, med 3 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Johansson, Johan Bernhard*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 70;

Nej — 51.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkten I F.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten II.

I de likalydande motionerna I: 311, av herr *A. Löfvander* m. fl., och II: 440, av herr *H. Hammarlund* m. fl., hade hemställts,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte påyrka kraftiga och effektiva åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader i enlighet med statsmakternas tidigare uttalade intentioner,

att när så erfordrades uppskov med verkställande av byggnadsföretag på landsbygden, vartill bidrag eller lån av statsmedel beviljats, måtte i hittills sedvanlig utsträckning medgivas,

att bidrags- och lånemedel, disponerade för bostadsförbättrings- eller nybyggnadsföretag på landsbygden, som av vederbörande icke utnyttjades, i mån av behov måtte kunna disponeras på nytt för därför avsett ändamål,

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)

samt att till Bidrag för främjande av bostadsbyggande på landsbygden måtte beviljas ett förslagsanslag av 15,000,000 kronor.

Utskottet hade i den nu föredragna punkten av angivna orsaker hemställt, att motionerna I: 311 och II: 440, i den mån de ej behandlats under I, måtte anses besvarade genom vad utskottet i utlåtandet anfört.

I motiveringen hade utskottet yttrat bland annat, att utskottet i nuvarande läge ansåge sig icke böra förorda i motionerna I: 311 och II: 440 framlagda förslag om åtgärder för nedbringande av landsbygdens och jordbrukets byggnadskostnader.

Herr *Johan Bernhard Johansson*, friherre *De Geer* samt herrar *Ekströmer*, *Persson* i Skabersjö, *Skoglund* i Doverstorp, *Danielsson*, *Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägsta hade enligt en vid utlåtandet avgiven, med 4 betecknad reservation beträffande bostadsförbättringssamheten på landsbygden ansett, dels att utskottets yttrande i denna del bort hava den ändrade lydelse, reservationen visade, dels ock, i anslutning härtill, att utskottet bort under punkten II hemställa, att riksdagen, med bifall till motionerna I: 311 och II: 440, i vad desamma avsåge landsbygdens byggnadskostnader måtte besluta att hos Kungl. Maj:t hemställa om åtgärder till nedbringande av berörda kostnader.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Jag ber att på denna punkt få yrka bifall till den vid utskottsutlåtandet fogade av mig m. fl. angivna reservationen, betecknad med nummer 4.

Herr **Löfvander**: Herr talman! Jag instämmer med den föregående talaren.

Herr **Elofsson, Gustaf**: Herr talman! Vi ha under många år här i riksdagen resonerat om att byggnadsfrågan på landsbygden skulle lösas. Socialministern har vid flera tillfällen i bägge kamrarna antytt, att han skulle göra sitt bästa för att ordna upp denna sak, men det står fortfarande på samma punkt.

Det säges, att man på landsbygden kan betala efter timlön, till dess man fått fram en prislista för den dyrortsgrupp kommunen tillhör. Men om man försöker sätta i gång med ett bygge, dröjer det inte länge, förrän blockadhotet hänger över en, såvida man inte vill gå med på att betala ackord eller ersättning efter den prislista, som fastställts för de högre dyrorterna.

Landsbygdens befolkning fordrar inte att få sina byggnader uppförda till något underpris, men när man från landsbygdshåll i diskussionen framhåller, att dyrortsgraderingen är orättvis, får man höra, att det är billigare på landet. Då måste man väl också utgå ifrån, att när prislistorna för arbete fastställas för de olika områdena, dyrortsgraderingen också följes. Man kan ju inte sälja sina produkter efter lägsta dyrortspris men betala det arbete, man vill ha utfört, efter högsta dyrortspris. Vi på landet vilja därför få fram en prislista, som är anpassad efter byggnadsförhållandena på landsbygden.

Jag skall inte förlänga debatten med att redogöra för olikheten i byggnads sätt mellan städerna och landsbygden, men jag kan inte underlåta att framhålla, att de byggnader, som uppföras på landsbygden, äro av mycket enklare slag än de, som utföras i städer och stadsliknande samhällen. Trots detta äro prislistorna desamma.

Jag skall inte heller dra upp frågan, hur mycket ett ackord kan ge på ett bygge på landsbygden — den frågan ha vi diskuterat förut — utan jag skall endast vädja till socialministern, då jag nu ser honom här i kammaren, att han verkligen måtte laga så, att landsbygdens byggnadsförhållanden kunna ordnas

Anslag till förbättrande av bostadsförhållandena. (Forts.)
inom en snar framtid. Byggnadsstandarden på landsbygden har, som sagt, försämrats oerhört under de sista åren, beroende bl. a. på att knappast någon har vågat sätta i gång och bygga på grund av risken för blockad.

Herr talman! Jag skall med dessa ord be att få yrka bifall till den under 4:o) avgivna reservationen.

I detta anförande instämde herr *Tjällgren*.

Herr **Ström, Torsten**: Herr talman! Denna fråga ha vi ju debatterat i timmar vid olika tillfällen. Jag anser det därför onödigt att nu draga upp en diskussion på denna punkt.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter det överläggningen förklarats slutad, gjorde herr talmannen jämlikt föreliggande yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i den nu ifrågavarande punkten hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Elofsson, Gustaf*, begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 219 punkten II, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Johan Bernhard Johansson m. fl. vid utlåtandet avgivna, med 4 betecknade reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för ja-propositionen.

Då emellertid herr *Elofsson, Gustaf*, begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 66;

Nej — 45.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Punkterna III och IV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

*Anslag till
åtgärder för
arbetsmark-
nadens regle-
ring m. m.*

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 220, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1943/44 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen avlåten proposition, nr 283, hade Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för den

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

21 maj 1943, föreslagit riksdagen att för budgetåret 1943/44 under femte huvudtiteln anvisa till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor, till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 3,500,000 kronor, och till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ett reservationsanslag av 13,000,000 kronor.

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag hade utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *A. Heiding* m. fl. (I: 314) och den andra inom andra kammaren av herr *S. Andersson* i Vigelsbo m. fl. (II: 445), vari hemställts, att riksdagen måtte anslå 12 miljoner kronor till åtgärder för arbetsmarknadens reglering — varvid anslaget till kontantunderstödsverksamhet skulle minskas till 1.5 miljoner kronor mot av Kungl. Maj:t föreslagna 2.5 miljoner kronor — och i övrigt beakta de synpunkter, som i motionen anförts;

dels ock en inom andra kammaren av fru *Disa Västberg* m. fl. väckt motion (II: 160).

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

I. att riksdagen måtte för budgetåret 1943/44 å driftbudgeten under femte huvudtiteln anvisa

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag

1) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Avlöningar ett förslagsanslag av 6,000,000 kronor,

2) till Statens arbetsmarknadskommission m. m.: Omkostnader ett förslagsanslag av 3,500,000 kronor,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 314 och II: 445 i vad desamma avsåge anslagsfrågan till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ett reservationsanslag av 13,000,000 kronor,

II. att motionerna I: 314 och II: 445, i vad nämnda motioner ej behandlats under I, samt motionen II: 160 måtte anses besvarade genom vad utskottet anförte.

I motiveringen hade utskottet — efter att hava erinrat om att Kungl. Maj:t den 20 november 1942 uppdragit åt arbetsmarknadskommissionen och bränslekommissionen att skyndsamt verkställa undersökning beträffande möjligheten att intensifiera skogsarbetet genom utsträckning av den vana skogsarbetarkårens arbetssäsong eller utökning annorledes av dess arbetsinsatser — anförte bland annat följande:

»Utskottet vill icke förneka, att avverkningstvånget utgör en börda för skogsägaren, som ökar i den mån han nödgas anlita högvärdigt virke för utvinningen av ved. Emellertid kommer frågan om högre priser på skogsprodukter eller däremot svarande statssubvention i detta sammanhang i betraktande allenast såsom medel för utökning av den vana skogsarbetarkårens arbetsinsatser. Utskottet anser, att Kungl. Maj:ts ställningstagande till ovanberörda utredning bör avvaktas innan riksdagen ur denna synpunkt upptager berörda fråga till prövning.

Vidkommande ovannämnda motionsyrkanden i övrigt vill utskottet framhålla, att inkallandet av riksarbetslag föranlett irritation och givetvis bör betraktas såsom en nödfallsutväg. Det bör även uppmärksammas, att den för närvarande anlitas i en mycket begränsad utsträckning. Utskottet kan emellertid icke ansluta sig till motionärernas krav på avveckling av denna metod att i ett påfrestande läge tillgodose skogsbrukets behov av arbetskraft. I den-

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
na fråga ävensom beträffande förslaget om nedläggande av vissa industrier vill utskottet framhålla, att alla möjligheter att undvika mera omfattande tvångsingripanden för tillgodoseende av ett aktuellt behov av arbetskraft böra omsorgsfullt prövas och utnyttjas.

I vad mån åtgärder för ökande av den vana skogsarbetarkårens arbetsinsatser kan få till följd, att hänvisning av ovan arbetskraft till skogarna kan undvaras, undandraget sig givetvis för närvarande utskottets bedömande. Skulle emellertid sådana hänvisningar erhålla tillnärmelsevis samma omfattning som under den nu förflutna avverkningssäsongen, skulle ett bifall till det i nämnda motioner framlagda förslaget om lika förmåner till alla skogsarbetare få mycket allvarliga konsekvenser. Utskottet avstyrker med hänsyn härtill berörda yrkande.

Såsom ovan framhållits är arbetslösheten för närvarande lägre än den varit något år efter 1920. Det kan förutsättas, att alla möjligheter undersökas att inpassa de kvarvarande arbetslösa i arbetsprocessen. Utskottet delar den uppfattning i denna fråga, som kommit till uttryck i ovan berörda motioner. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skola 2,500,000 kronor avses för kontantunderstöd åt arbetslösa. Utskottet har funnit sig icke kunna biträda i motionerna väckt förslag att nämnda belopp minskas med minst 1,000,000 kronor och vill i detta sammanhang erinra om att från det ifrågavarande beloppet utgår understöd till arbetslösa jämväl under pågående omskolning.»

Reservation hade avgivits av friherre *De Geer* samt herrar *Ekströmer*, *Persson* i Skabersjö, *Hansson* i Rubbestad, *Pettersson* i Dahl och *Eriksson* i Frägstä, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

I. att riksdagen — — — 3,500,000 kronor,

b) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 314 och II: 445 till Åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. ett reservationsanslag av 12,000,000 kronor,

II. att motionen II: 160 måtte anses besvarad genom vad utskottet anför.

I reservanternas motivering hade den nyss återgivna delen av utskottets yttrande utbyttis mot följande uttalande:

»Utan tveivel drages arbetskraft från jordbruket på den grund att industrien kan erbjuda högre arbetsförtjänster. Såsom en åtgärd till underlättande av jordbrukets försörjning med arbetskraft synes vad i motionerna anförts om nedläggande eller inskränkande av vissa industrier förtjänna närmare övervägande.

I likhet med motionärerna anser utskottet även, att nu gällande vedpriser icke kunna anses skäligen. En sådan förbättring av skogsbrukets inkomstförhållanden bör enligt utskottets mening komma till stånd, att arbetslönerna kunna höjas och därjämte skogsbruket lämna rimlig avkastning. Utskottet förutsätter, att Kungl. Maj:t tager denna fråga under övervägande och under instundande höst förelägger riksdagen erforderliga förslag i ämnet. I detta sammanhang vill utskottet framhålla, att därest direkta subventioner till skogsarbetare även i fortsättningen skall komma i fråga, sådana böra utgå lika till alla dylika arbetare.

Med hänsyn till erfarenheterna från innevarande avverkningsår synes problemet om tillförande av erforderlig arbetskraft till skogsavverkningen icke kunna på ett tillfredsställande sätt lösas genom inkallande av riksarbetslag. Till den grad har anordningen ställt sig kostsam och medfört irritation, att utskottet i likhet med motionärerna funnit en avveckling av densamma vara nödvändig.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Det har ovan framhållits att arbetslösheten för närvarande är lägre än den varit något år efter 1920. Såsom i motionerna I:314 och II:445 framhållits böra alla möjligheter undersökas att inpassa de kvarvarande arbetslösa i arbetsprocessen. Sker så synes för kontantunderstödsverksamheten avsett belopp kunna nedsättas med 1 miljon kronor och det av Kungl. Maj:t till arbetsmarknadens reglering äskade anslaget i enlighet med motionärernas förslag minskas till 12,000,000 kronor.»

Herr Heiding: Herr talman! Jag har varit med om att avlämna en motion angående detta ärende, vari yrkas, att anslaget till kontantunderstödsverksamheten skulle nedsäckas från 2.5 till 1.5 miljoner kronor, en minskning således med en miljon kronor, och att det belopp, som i statsverkspropositionen upptagits till 13 miljoner kronor, alltså skulle minskas till 12 miljoner kronor.

Utskottet har tillstyrkt Kungl. Maj:ts förslag, men till utskottets utlåtande finns fogad en reservation, som ansluter sig till vad som hemställts i motionen.

Man kan väl anse, att några stora utdelningar av kontantunderstöd för närvarande inte borde behöva förekomma. Nu är det ju så ont om arbetskraft, i all synnerhet i jordbruket och skogsbruket, att det borde vara möjligt att bereda sysselsättning åt alla arbetslösa.

Enligt den senaste rapporten från arbetsmarknadskommissionen, som förelåg, när vi skrevo vår motion, funnos under mars månad 10,817 anmälda lediga platser inom jordbruket, under det att antalet arbetssökande till dylika platser inte uppgick till mer än 4,826. Härvid är att märka, att till följd av svårigheterna att erhålla arbetskraft inte alla arbetsgivare, som ha behov därav, anmäla detta till arbetsförmedlingen.

Siffrorna för skogsbruket visa ännu ogynnsammare proportioner. Mot 19,387 anmälda lediga platser svarade under mars månad endast 2,847 arbetssökande. För att tillgodose behovet av arbetskraft inom skogsbruket ha som bekant särskilda, extraordinära åtgärder vidtagits.

Med hänsyn till bristen på arbetskraft inom jordbruket är det av yttersta vikt att se till, att regleringsåtgärderna på arbetsmarknaden ges en sådan omfattning, att jordbruket inte berövas utan i stället tillföres ytterligare arbetskraft. Mycken arbetskraft har tagits från jordbruket till torvindustrien, men på grund av det införda arbetsförmedlingstvånget för denna industri ha inte alltför många övergått dit. Motsvarande gäller byggnadsindustrin.

Även andra industrier än de båda nämnda konkurrera med jordbruket om arbetskraft. Jag vill som min uppfattning framhålla, att vissa rena lyxindustrier borde kunna minska sin tillverkning och sålunda lösgöra en del arbetskraft.

När det gäller skogarna har man löst frågan om arbetskraften på ett föga tillfredsställande sätt. Riksarbetarna ha blivit alldeles för dyrbar arbetskraft, men jag förstår mycket väl, att det i vissa fall kanske varit nödvändigt, att man gått in för detta system. Men jag vill ifrågasätta, om inte tiden nu är inne att undersöka möjligheten att avveckla riksarbetslagen. Det kan inte vara lämpligt att betala sådana priser för avverkad ved, som här blivit fallet. Man har beräknat, att för de ogifta riksarbetarna skulle kostnaden bli 3.08 kronor och för de gifta 4.65 kronor per kubikmeter utöver den avtalsenliga huggarlönen på cirka 3 kronor. Man kommer på detta sätt upp i oerhört höga avverkningskostnader per kubikmeter, och det tillämpade avlönningssystemet kan väl därför knappast vara riktigt. Härtill kommer, att de ordinarie vana skogsarbetarna måste bli missnöjda med ett sådant tillvägagångssätt. Jag finner därför en omläggning önskvärd. Motionärerna ha framhållit dessa synpunkter

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)
i motiveringen, och i klämman har hemställts om, att de berörda synpunkterna skola beaktas.

Jag förstår nu mycket väl, att kammaren inte önskar, att man skall dra upp en lång debatt i de frågor, som äro före i dag. Jag skall därför inskränka mig att med åberopande av vad jag här framhållit yrka bifall till den reservation till detta utskottsutlåtande, som avgivits av friherre De Geer m. fl.

Herr Ekströmer: Herr talman! Även mitt namn står under den av friherre De Geer m. fl. avgivna reservationen. I den slutliga utformningen av motiveringen till denna förekommer emellertid en del uttalanden, som jag ej kan gilla, och min avsikt hade därför varit att avgiva en blank reservation. Men den hektiska brådska, som kännetecknar de sista dagarna av de tyvärr alltför utdragna riksdagsförhandlingarna, gjorde, att jag kom för sent, och så blev det som det blev. Någon stor skada är dock ej skedd ty även om jag ingalunda är belåten med motiveringen, så gillar jag till fullo reservanternas yrkande.

När man nu läser den kungliga propositionen, kan man icke värja sig för en undran över de väldiga belopp, som i dessa tider skola behöva åtgå till arbetsmarknadens reglering. Jag förstår väl, att de flesta åtgärderna vidtagits på grund av nödvändigheten att kraftigt ingripa för att trygga vår folkförsörjning, och det är ej lätt att direkt yrka på några nedskärningar, ty man saknar i propositionen säkra hållpunkter, ej minst därför att likartade utgifter belasta olika anslag. Men nog får man det alldeles bestämda intrycket, att regeringen varit minst sagt *rundhänt* med anslagen till de olika ändamålen och — jag vågar säga det — låtit känslan löpa i väg med förståndet.

Utan att fördjupa mig i detaljer vill jag dock beträffande arbetsförtjänsterna vid beredskapsarbetena peka på uppgiften på sid. 53 i propositionen angående anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering, att under sista halvåret 1942 arbetsförtjänsterna uppgått till genomsnittligt mellan 16 och 17 kronor per dagsverke om åtta timmar. Såvitt jag kan utläsa, gäller detta i huvudsak vanliga grovarbetare, och jag undrar verkligen, om det kan kallas klok hushållning att betala så höga löner, helst om man sammanställer dessa siffror med uppgifter utifrån bygderna om icke alltid så hög arbetsintensitet. I varje fall torde man kunna konstatera, att det icke är lätt för det enskilda näringslivet, ej minst jordbruk och skogsbruk, att konkurrera om arbetskraften, när staten vid dylika rent tillfälliga arbeten betalar så höga löner. Jag fruktar, att arbetarna vänja sig vid höga löner även vid en relativt blygsam arbetsprestation, vilket ej är bra.

I går tillät jag mig som min mening framhålla, att vi för ett fortsatt framåtskridande och ett ökat välbefinnande måste lära oss att *arbeta* och åter *arbeta*, men det påtalade förhållandet synes mig tendera till precis raka motsatsen: höga förtjänster för en ringa möda. Ja, i detta avseende kanske de arbeten, i och för sig nödvändiga, som i år anordnats i våra skogar, slå rekord.

Jag satt i lördags kväll och åhörde den mycket intressanta nykterhetsdebatten här i kammaren. Och jag undrade, om icke den pågående förberedande utredningen i dessa frågor skall visa, att herr socialministern med sin arbetsmarknadspolitik måste taga på sig ett ej ringa ansvar för det påtalade försämrade nykterhetstillståndet. Det är nämligen ej lyckligt, när pengar kunna förtjänas alltför plötsligt och lätt. »Lätt fånget, lätt förgånget» heter det, och det är nog så sant som det är sagt. Hur nära ligger det ej till hands, att en massa ungdomar — svenska ungdomar med deras kynne — ute i bygderna, med förtjänster, som kanske aldrig tillförne kommit dem till del, föröda pengarna på starkvaror? Jag skulle nästan vilja säga, att detta ligger i sakens natur, och jag har själv sett bedrövliga exempel härpå.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Jag förstår väl det hopplösa i att nu söka åstadkomma någon ändring i förhållandena, och som jag förut sagt är det ej lätt att ingripa på någon viss punkt. *Men ett allvarsord bör sägas*, och då jag nu yrkar att åtminstone på någon punkt en nedskärning bör ske, erkänner jag, att jag betraktar detta mest som en symbolisk handling.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till friherre De Geers reservation, dock med uteslutande av motiveringen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Jag är inte säker på att herr Ekströmers beskrivning av den förda arbetslöshetspolitiken täcker verkligheten. De höga arbetsförtjänster, om vilka han talar, torde i huvudsak ha erhållits vid befästningsarbetena, som utgjort en mycket väsentlig del av de statliga beredskapsarbeten, som ha bedrivits under de två sista åren. Jag tror inte, att man kan avlöna dem, som av arbetsmarknadskommissionen hänvisats till befästningsarbeten, på annat sätt än dem, som i övrigt sysselsätts med dessa arbeten.

Ännu en sak vill jag påpeka. Det ungdomsfylleri, som den ärade talaren åsyftade, kan inte gärna ha förekommit i någon nämnvärd utsträckning här, då det alldeles övervägande antalet av de arbetslösa äro personer över 50 år och familjeförsörjare. Jag undrar, om det för närvarande bland de arbetslösa finns ens etthundra man, som äro i ungdomsåldern. Det skulle jag knappast tro — jag har tyvärr inte siffrorna tillgängliga här.

Jag ansåg mig tvungen att begära ordet för att åtminstone något korrigera den mörka bild, som herr Ekströmer lämnade.

Herr **Johansson, Johan Bernhard**: Herr talman! Med åberopande av utskottets motivering yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr **Ekströmer**: Herr talman! Jag är fullt medveten om att de siffror, som jag anförde beträffande dagslönerna, representera ett genomsnitt. Det finns naturligtvis olika kategorier av arbetare, dels vanliga grovarbetare och dels något mera kvalificerade arbetare. Men fastän grovarbetarna inte komma upp till genomsnittet, ligga deras löner högre än vad jordbruket och skogsbruket i regel kunna betala.

Beträffande det sista avsnittet av mitt första anförande, rörande fylleriet, ber jag herr statsrådet lägga märke till att jag talade om den allmänna arbetsmarknadspolitik, alltså i detta fall icke endast om beredskapsarbetena. Jag syftar givetvis på alla de personer — yngre och äldre, men mest yngre — som nu sysselsätts i tillfälliga arbeten ute i bygderna, det må vara som beredskapsarbetare eller i torvindustrien eller i skogshuggningarna eller annat, och vilkas arbete betalas mycket högre än normalt. Jag vidhåller fortfarande, att jag har sett mycket bedrövliga exempel på onykterhet bland dessa, och jag tror faktiskt, att utredningen kommer att visa, att de höga lönerna vid dessa tillfälliga arbeten ute i bygderna äro en av de viktigaste orsakerna till det försämrade nykterhetstillståndet.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende på det nu föredragna utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) att det förslag skulle antagas, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr **Ekströmer**, att sistnämnda förslag skulle godkännas med utelämnande av motiveringen.

Sedermera gjorde herr talmannen propositioner enligt berörda yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Anslag till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. (Forts.)

Herr *Heiding* begärde votering, i anledning varav och sedan till kontraposition därvid antagits godkännande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen, uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad statsutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 220, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Föredrogos ånyo bevillningsutskottets betänkande och memorial:

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.; och

nr 53, angående ersättning åt av utskottet vid behandling av vissa ärenden anlitade biträden.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av jordbruksutskottets memorial nr 63, angående ersättning åt av utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första särskilda utskottets memorial nr 5, angående ersättning till sekreteraren hos första särskilda utskottet, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets memorial nr 4, angående ersättning åt av andra särskilda utskottet anlitat biträde, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo bankoutskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken om medel för överflyttande av riksbankens mynt- och medaljsamling till förvaring hos statens myntkabinett; samt

nr 69, i anledning av framställning om ändrad tjänstebefattning å befattningen såsom sekreterare vid justitieombudsmansexpeditionen.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtande nr 226, i anledning av väckta motioner om beredande av krishjälp åt behövande barn. *Om krishjälp åt behövande barn.*

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr E. Näsström m. fl. (I: 77) och den andra inom andra kammaren av herr G. Skoglund i Umeå m. fl. (II: 112), hade hemställts, att riksdagen ville dels ställa ett anslag på 400,000 kronor till Kungl. Maj:ts förfogande att fördelas och nyttjas efter i motionen angivna och av 1941 års befolkningsutredning tidigare utarbetade grunder, dels ock besluta, att ifrågavarande extraordinära hjälperksamhet skulle ställas under socialstyrelsens överinseende.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att motionerna I: 77 och II: 112 ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Näsström: Herr talman! För någon timme sedan beviljade kammaren ett anslag på över en miljard kronor till det militära försvaret och beredskapen, och detta utan att någon som helst invändning gjordes vare sig från utskottets eller kammarens sida.

Här ha vi på grundval av 1941 års befolkningsutrednings förslag samt efter framställningar av landshövdingarna i de fyra nordligaste länen väckt en motion om anslag med 400,000 kronor till hjälp och lindring för framför allt de norrländska barnen. Utskottet har icke velat gå med på detta yrkande, men man har skrivit en mycket välvillig motivering. Tyvärr är det på det sättet att varken Norrlands barn eller andra barn kunna leva på välvilliga motive-
ringar.

Herr talman! Jag har intet yrkande.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 56, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående dyrtidstillägg åt vissa ersättningstagare enligt lagen om försäkring för olycksfall i arbete, m. m. jämte i ämnet väckt motion, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 58, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete, dels ock en i ämnet väckt motion. *Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete.*

Genom en den 4 juni 1943 dagtecknad proposition, nr 324, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogat förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

I berörda lagförslag voro 1—3 §§ så lydande:

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i denna lag skola äga tillämpning.

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

2 §.

Byggnadsarbete må icke bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*). Tillstånd meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av denna lag.

3 §.

Med byggnadsarbete förstås i denna lag uppförande av hus av alla slag, rivning av hus samt schaktning för husbyggnad,

anläggande av väg, järnväg, spårväg eller annan större fast transportanordning eller av bro, hamn, farled, flottled, kraft-, vatten- eller avloppsledning, gata eller park, utförande av vattenbyggnads- eller torrlägningsföretag samt annat liknande anläggningsarbete,

så ock om- eller tillbyggnad, reparation och underhållsarbete å byggnad eller anläggning, som nu sagts.

I samband med propositionen hade utskottet till behandling förehaft en i anledning av densamma inom första kammaren av herr *Anderson, Axel Ivar*, väckt motion, nr 325. Motionären hade hemställt, att riksdagen måtte avslå propositionen eller att, därest detta yrkande icke kunde bifallas, från tillståndsprövning enligt den föreslagna lagen måtte undantagas underhålls- och reparationsarbeten.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; samt

B. att motionen I: 325 ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen hade utskottet anfört bland annat följande:

»Vad beträffar frågan om bibehållande av nuvarande arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen torde det med hänsyn till bristen på arbetskraft vara nödvändigt att bibehålla bestämmelser avsedda att tillgodose angelägna företags behov av arbetskraft. Sålunda har man även i fortsättningen behov av föreskrifter om sammansättningen av arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena med hänsyn till arbetarnas ålder och tidigare sysselsättning. Kontrollen över efterlevnaden av sådana föreskrifter torde kunna göras mera effektiv, om den insättes, innan en anställning vid ett företag äger rum, än om den vidtages under arbetets gång. Möjlighet till sådan förhandskontroll föreligger genom arbetsförmedlingstvånget. Bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och sådana föreskrifter som ovan nämnts äro därför ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen om tillståndstvång. Emellertid hava, såsom departementschefen anfört, från såväl arbetsgivar- som arbetarhåll framställts krav på borttagande av arbetsförmedlingstvånget. Det är enligt departementschefen givet, att de restriktioner i fråga om arbetskraftens användning i byggnadsarbete, som man anser erforderliga, lika väl kunna genomföras i samband med tillståndsgivningen såsom villkor för byggnadstillstånd som genom arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt. Det kan alltså icke anses nödvändigt att formellt bibehålla vare sig bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång eller om företrädesrätt. En förutsättning för deras slopande synes dock vara att på annan väg skapas möjlighet att effektivt kontrollera efterlevnaden av villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd. I avvaktan på vidare utredning härom samt på utgången av inledda underhandlingar med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten beträffande

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

möjligheten att genom överenskommelser dem emellan skapa garantier för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och sammansättning m. m. efterföljas, har departementschefen ansett sig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till förevarande fråga. Utskottet vill i anledning härav endast uttala, att det enligt dess mening skulle vara synnerligen eftersträfvansvärt, om kravet på en effektiv kontroll över efterlevnaden av villkoren i byggnadstillstånd kunde tillgodoses utan anlitande av arbetsförmedlingstvång.»

Reservation hade anförts av herrar *Mannerskantz*, *Holstenson* och *Carl Eric Ericsson*, fröken *Andersson* samt herr *Hallagård*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den ändrade lydelse, som i reservationen angivits, och avslutas med en hemställan,

A. att riksdagen måtte bifalla förevarande proposition; samt

B. att motionen I:325 måtte anses besvarad genom vad utskottet i det av reservanterna föreslagna utlåtandet anført.

I den av reservanterna förordade motiveringen hade det nyss återgivna stycket ersatts av följande uttalande:

»Vad beträffar frågan om bibehållande av nuvarande arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen torde det med hänsyn till bristen på arbetskraft vara nödvändigt att bibehålla bestämmelser avsedda att tillgodose angelägna företags behov av arbetskraft. Sålunda har man även i fortsättningen behov av föreskrifter om sammansättningen av arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena med hänsyn till arbetarnas ålder och tidigare sysselsättning. Kontrollen över efterlevnaden av sådana föreskrifter torde kunna göras mera effektiv, om den insättes, innan en anställning vid ett företag äger rum, än om den vidtages under arbetets gång. Möjlighet till sådan förhandskontroll föreligger genom arbetsförmedlingstvång. Bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och sådana föreskrifter som ovan nämnts äro därför ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen om tillståndstvång. En förutsättning för deras slopande synes vara att på annan väg skapas möjlighet att effektivt kontrollera efterlevnaden av villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd. I avvaktan på vidare utredning härom samt på utgången av inledda underhandlingar med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten beträffande möjligheten att genom överenskommelser dem emellan skapa garantier för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och sammansättning m. m. efterföljas, har departementschefen ansett sig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till förevarande fråga. Vid bedömandet härav måste även hänsyn tagas till arbetsbehovet icke blott inom byggnadsbranschen utan även inom alla för landet vitala arbetsområden. Enär man i nuvarandet läge icke kan betrakta byggnadsbranschen såsom isolerad från annat arbetsliv i landet, och då en mycket stor del av byggnadsverksamheten kan beräknas icke bliva berörd av pågående förhandlingar, bör man nu icke avsäga sig olika möjligheter för arbetskraftens inplacering där den bäst behöves.

Detta gäller såväl för att förhindra att arbetare tagas bort från t. ex. jord- eller skogsbruket till byggnadsarbete som vid behov av att tillföra dessa eller andra arbetsområden oundgängligen behövlig arbetskraft.»

Herr *Mannerskantz*: Herr talman! Inom andra lagutskottet ha vi visserligen inte träffat någon överenskommelse om att här i kammaren endast yrka bifall till respektive reservationer och utskottsutlåtanden, såsom fallet är inom statsutskottet, men jag skall ändå fatta mig så kort som det är möjligt, även

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)
om det föreliggande ämnets vikt är sådan att man nog skulle kunna ägna det stort intresse.

Den reservation, som jag och några andra av utskottets ledamöter avgivit, avser att på ett annat sätt än majoritetens motivering framhålla, att man ej kan draga den fulla nyttan av den här föreslagna lagen rörande tillståndstvång för byggnadsarbeten om man icke håller blicken öppen för de olika sätten och möjligheterna att verkligen utnyttja den arbetskraft, som inbesparas genom regleringsåtgärderna, på det sätt som för landet i nuvarande läge är det absolut nödvändigaste. Detta ha vi framhållit i sista delen av reservationen, under det att dess första del ordagrant överensstämmer med utskottets yttrande — det sist nämnda partiet i reservationen togs med endast för att hela stycket skulle komma i ett sammanhang. Bortser man från denna synpunkt, är det ganska meningslöst att stifta en sådan lag. Enligt min mening kunde det då vara tillräckligt med de administrativa anordningar, som redan finnas.

Ett annat fel i utskottsmajoritetens yttrande är att man har betraktat byggnadsbranschen såsom en från det övriga arbetslivet i landet isolerad företeelse. I nuvarande läge förhåller det sig icke så, utan byggnadsverksamheten är en del av det hela. Då ganska få procent av alla arbetstimmar här i landet komma på byggenskapen, kan jag icke anse det riktigt att stifta en särskild lag för detta speciella område utan hänsyn till dess sammanhang. Utskottets uttalande har tillkommit med anledning av vad i propositionen finnes skrivet rörande de nuvarande bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång. Jag vill alltså för min del påyrka, att motiveringen måtte få den avfattning, som vi i vår reservation föreslagit.

Innan jag slutar, vill jag begagna tillfället att uttrycka förhoppningen, att dessa bestämmelser om tillståndstvång måtte få en sådan tillämpning att icke lika grundade anledningar till anmärkning på bedömningen av angelägenhetsgraden kunna komma i fråga, som enligt min mening varit motiverade under den gångna tiden. När man redan på en enda ort kan konstatera, huru tillstånd beviljats för fullkomligt onödiga arbeten av stor omfattning, medan till och med för folkhushållningen nödvändiga arbeten av mindre storleksordning blivit hindrade, undrar man nästan om det icke kan ligga andra motiv bakom än blott och bart hänsynen till det allmänna bästa. Vad jag här sagt gäller min närmaste stad. Jag skall ej precisera vad det gäller, utan vill endast tillägga att allmänheten rätt mycket uppröres av vissa saker som där ha skett. Jag hoppas att det icke kommer att behöva bli på samma sätt i framtiden.

I herr Mannerskantz yttrande instämde herr *Holstenson*.

Herr Anderson, Axel Ivar: Herr talman! Med anledning av vad herr Mannerskantz sist yttrade vill jag säga, att man icke behöver gå ut i landsorten för att finna sådana exempel, utan det är måhända tillräckligt att bara gå ned till Kungsträdgården.

Jag begärde emellertid inte ordet för denna anmärkning utan för att få göra några reflexioner i anslutning till det ärende som här föreligger. Det nu föreliggande ärendet är obestriddigen ett av de viktigare som årets riksdag har att behandla. Principiellt har det mycket stor betydelse, men också praktiskt kan beslutet få sådana verkningar, att det väl skulle förtjäna att besinnas och övervägas noggrannare än som tyvärr nu kan bli fallet, då ärendet behandlas i riksdagens allra sista timme.

Enighet råder om målet för denna lagstiftningsåtgärd. I nuvarande krisläge är det ingen meningsskiljaktighet om att en begränsning av byggnads-

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

verksamheten måste komma till stånd. Men när det gäller medlen att åstadkomma denna begränsning, gå meningarna starkt isär. Departementschefen har efter att ha tagit del av den mycket grundliga utredning, som förekommit, ställt sig på den ståndpunkten att man icke kan komma ifrån svårigheterna med mindre än en så radikal åtgärd som att införa en tillståndslagstiftning och föreskriva licenstvång för byggnadsarbete.

En motsatt uppfattning har kommit till uttryck, jag vågar säga, såsom huvudresultat av den verkställda utredningen. Det är framför allt direktör Söderlund som framträtt med den uppfattningen att man icke behöver gå så långt som statsrådet gjort i sin proposition. Som bekant fick han i höstas i uppdrag att verkställa vissa utredningar i samband med de då aktuella penningpolitiska frågorna, däribland även om åtgärder just för att begränsa byggnadsverksamheten och investeringarna överhuvud taget. Han lät då utarbeta ett förslag till lagstiftning om licenstvång, men för egen del förklarade han, och i den uppfattningen instämde sedan ett flertal ämbetsverk, industrikommissionen och industriförbundet, att man på grundval av en arbetsmarknadsreglering och med bibehållande av nuvarande regleringsorgan kunde uppnå samma resultat som med en tillståndslagstiftning. Han avstyrkte därför en lagstiftning sådan som den nu föreslagna.

Jag nämnde att industrikommissionen ställde sig på samma ståndpunkt, och det får anses mycket betydelsefullt med tanke på att just detta organ sitter inne med den närmaste kännedomen om dessa förhållanden. Endast om en väsentlig skärpning av försörjningsläget skulle inträda, ville industrikommissionen för sin del tillstyrka införandet av licenstvång.

Även beträffande tillämpningsområdet för den ifrågasatta lagstiftningen om byggnadstillstånd ha meningarna gått isär. Direktör Söderlund har i sin promemoria bl. a. velat undantaga underhålls- och reparationsarbeten, men departementschefen har ej kunnat ansluta sig till denna uppfattning. Huvudskälet härför är väl, att det enligt hans mening är svårt att göra en tillfredsställande gränsdragning mellan reparations- och underhållsarbeten å ena sidan och en del arbeten av annat slag å den andra. Jag medger att departementschefen har rätt i att detta är en svår fråga, men jag undrar om dessa faktiska svårigheter ändå icke något överdrivas och om de inte med god vilja skulle kunna övervinnas. I varje fall torde de icke bli större här än då det gäller att, som departementschefen har tänkt sig, från tillståndsprövningen undantaga de allra minsta byggnadsföretagen. Även detta kommer ju att medföra en gränsdragning av invecklad beskaffenhet.

Jag vill också framhålla att en åtskillnad mellan reparations- och underhållsarbeten samt andra byggnadsarbeten redan finnes genomförd på andra lagstiftningsområden. Jag vill särskilt peka på skatterätten. Under de senaste årens skattelagstiftning har ju denna fråga varit föremål för ingående behandling, och man har även kommit till praktiska resultat, som prövats och befunnits hållbara.

Departementschefen har vidare såsom skäl för att inbegripa reparations- och underhållsarbeten i denna lagstiftning anført, att dylika arbeten förekomma i så betydande omfattning att deras undantagande från tillståndsprövningen skulle innebära en väsentlig inskränkning i regleringsmöjligheterna. Någon utredning rörande dessa arbetens omfattning finns emellertid icke vare sig i de föreliggande promemoriorna och utredningarna eller i propositionen. Begränsar man sig till arbeten av detta slag, som ur det allmännas synpunkt äro mest angelägna i rådande läge, nämligen dem som utföras inom industrier, torde det emellertid knappast kunna antagas, att arbetena i fråga äro av någon mera betydande storleksordning.

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

Men jag förstår att statsrådet har menat, att, om man gör undantag för reparations- och underhållsarbeten, skall detta fresta till att sätta i gång en del onödiga arbeten. Då vill jag fästa uppmärksamheten på att den risken framgångsrikt skulle kunnat mötas och bekämpas, om riksdagen hade velat gå med på en ändring i vår skattelagstiftning, som vi diskuterade för några veckor sedan i samband med frågan om krigskonjunkturbeskattningen. Om man velat ge rörelseidkare rätt att av vinstmedel, fritt från krigskonjunkturbeskattningen, avsätta reparations- och byggnadsfonder, vilka företagaren sedan skulle få disponera inom tid som Kungl. Maj:t bestämmer, men naturligtvis vid äventyr att de avsatta medlen skulle efterbeskattas, om icke en sådan disposition skedde, hade en sådan anordning inneburit ett fullt betryggande hinder mot ett ekonomiskt disponerande av fri rätt till underhålls- och reparationsarbeten. Detta skulle vara gynnsamt icke bara nu, då det gäller att inskränka efterfrågan på produktionsmedel, utan också innebära en konjunkturutjämnande åtgärd och ett verksamt medel att möta en kommande lågkonjunktur, när investeringsverksamheten bör ges så stor omfattning som möjligt. Jag vill fästa uppmärksamheten på att riksdagen trots våra påpekanden har förbisett denna sak, som i belysning av vad som här föreslås måste anses vara av stor praktisk betydelse.

Jag har med min motion i detta ärende, i vilken yrkats avslag på propositionen eller, om detta icke bifalles, att reparations- och underhållsarbeten måtte undantagas, velat rikta uppmärksamheten bl. a. på att det här gäller ett enligt min mening onödigt hårt ingripande i det produktiva livet. Det synes mig mycket angeläget att om möjligt undvika en tvångslagstiftning av denna karaktär — framför allt därför att den skulle komma att avsevärt försvåra industriernas arbete på att hålla sin produktionsapparat i fullgott skick. Icke minst med tanke på de svårigheter, som kunna möta i samband med fredskrisen, är det betydelsefullt att industrierna ha en sådan möjlighet, och enligt min mening föreligger ganska stor risk för att det i många fall blir väsentligt minskade tillfällen för industrierna att nu göra sådana underhålls- och reparationsarbeten som kunna vara ägnade att hålla produktionsapparaten i gott stånd.

Man måste fråga om det ej skulle vara möjligt att utan denna lagstiftning nå en bättre kontroll över byggnadsverksamheten i syfte att förhindra onödiga nybyggnader och anläggningar samt en i nuvarande läge icke önskvärd disposition av arbetskraft, materiel och kapital. För min del har jag vid studiet av de föreliggande handlingarna blivit ganska övertygad om att man hade kunnat komma till det åsyftade resultatet på en annan väg, utan ett så våldsam ingripande som det här föreslagna. Samma uppfattning har också direktör Söderlund, som i sin promemoria bl. a. skriver: »Man kan komma mycket långt med en på arbetsförmedlingstvång vilande byggnadskontroll — om man vill.» Där äro vi just framme vid kärnpunkten — frågan om man vill. Tillämpas och utnyttjas de medel, som redan nu finnas, tror jag man skulle kunna nå det åsyftade resultatet utan att behöva tillgripa tvångslagstiftning.

Nu har ju utskottets majoritet, såsom framgår av vad herr Mannerskantz här yttrade, efter en tydlig summarisk behandling av frågan beslutat tillstyrka propositionen. Utskottet har dock gjort en modifikation av propositionen, i det man säger att tillståndstvånget av praktiska skäl ej bör »omfatta löpande underhållsarbeten och smärre reparationsarbeten, som bedrivs med inom ett företag fast anställda arbetare». Det är ju alltid en förbättring, som är värd att ta fasta på, men å andra sidan har utskottsmajoriteten, som herr Mannerskantz nyss påpekade, i ett avseende gått ett steg längre än propositionen. Man ifrågasätter nämligen om det skall vara nödvändigt »att formellt

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

bibehålla vare sig bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång eller om företrädesrätt». Som herr Mannerskantz påpekade, vill således utskottsmajoriteten tunna ut denna lagstiftning på en mycket väsentlig punkt, samtidigt som den är med om att införa dessa radikala åtgärder, detta tillståndstvång, över hela linjen.

Man anser det icke nödvändigt att bibehålla bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt, och därmed äro vi kanske framme vid själva huvudfrågan. Vi veta ju, att detta arbetsförmedlingstvång är en nagel i ögat på stora delar av vår arbetarkår, framför allt naturligtvis på byggnadsarbetarna, och oppositionen från deras håll har varit kraftig. När jag studerat denna kungl. proposition, har jag frågat mig, om icke ett av huvudskälen för införande av tillståndstvång för byggnadsarbete varit, att man därigenom skulle komma ifrån detta för vissa arbetargrupper förhatliga arbetsförmedlingstvång. För min del kan jag inte inse, att detta är något godtagbart skäl, och jag har med detta anförande velat ge uttryck åt min uppfattning, att man här står beredd att vidtaga en åtgärd, som innebär större våld än nöden kräver och att det här är fråga om ett ingripande, som både principiellt och praktiskt är så betänkligt, att riksdagen borde säga nej till densamma.

I nuvarande läge tjänar det ingenting till, herr talman, att framställa något sådant yrkande. Jag har endast velat framhålla dessa synpunkter.

Häri instämde herr *Nordenson*.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det är klart att en lagstiftning av denna beskaffenhet kan vara ägnad att vålla betänkligheter, eftersom den onekligen innebär ett eljest hos oss okänt ingripande i den enskilda verksamheten.

Jag behöver icke rekapitulera orsakerna till att man ansett det vara nödvändigt att reglera byggnadsverksamheten i vårt land. Den reglering som skett genom införande av bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång har emellertid visat sig vara i alltför hög grad inkomplett. Två sorters byggnadsarbete har praktiskt taget icke berörts av arbetsförmedlingstvånget, nämligen dels industriens investeringar i nybyggnader och dels den kommunala byggnadsverksamhet, till vilken kommunerna icke behövt få tillstånd att upplåna pengar, men även vissa andra byggnadsarbeten ha fallit utanför regleringen.

Såvitt jag kan förstå, är det fullkomligt uteslutet, att man utan en licenslagstiftning skulle kunna inränga denna, särskilt vad industribyggnader beträffar, mycket betydande del av hela vår byggnadsindustrimarknad under regleringen.

Jag vill icke yttra mig om huruvida företrädesrättsbestämmelserna under arbetsförmedlingstvånget riktigt tillämpats i varje enskilt fall. Det är icke jag personligen, som handlägger dessa ärenden i regeringen, men jag skulle bli mycket förvånad om verkligen några grövre misstag på allvar kunde påvisas. Om de statsråd, som haft att handlägga dessa ärenden, varit i tillfälle att diskutera dem, förmodar jag, att de i regel skulle ha kunnat ge goda skäl för de beslut som fattats.

När arbetsförmedlingstvånget infördes, var det aldrig meningen, att då påbörjade byggnadsföretag skulle stoppas, utan de arbeten, som redan påbörjats, när arbetsförmedlingstvånget beslutades i fjol sommar, fingo fullbordas.

Det nuvarande tillståndet innebär, att många företagare köpa upp material för byggnadsföretag, som kanske icke äro så angelägna eller i varje fall ur samhällets synpunkt icke lika angelägna som vissa andra byggnadsföretag. Till dessa senare blir det då måhända omöjligt att skaffa material på grund av att

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

den redan uppköpts. Detta har inneburit en mycket otillfredsställande ordning. Även om direktör Söderlund, som icke personligen har någon erfarenhet av arbetsförmedlingstvångets verkningar, för sin del ansett det vara onödigt med en licenslagstiftning, ha dock praktiskt taget alla, som haft att göra med regleringen av byggnadsarbetet i landet, varit fullkomligt övertygade om att man icke med den gamla metoden enbart kan reglera dessa ting, utan att det verkligen krävs en licenslagstiftning.

Anledningen till att jag i propositionen — jag står ju ändå för denna — ansett, att även reparations- och underhållsarbeten böra vara underkastade licens tvång, är, att det eljest skulle vara omöjligt att förhindra utförande av s. k. reparationsarbeten i etapper, vilket skulle innebära, att man, när etapperna voro genomgångna, faktiskt uppfört nybyggnader. Jag tror icke det skulle vara möjligt att förhindra en sådan ordning, om icke licenstag tillämpas även på dylika arbeten, om man helt regelmässigt skulle undantaga reparations- och underhållsarbeten från tillståndsprövning. Nu kan enligt lagen Kungl. Maj:t eller den myndighet, åt vilken Kungl. Maj:t uppdrager att tillämpa lagen, lämna s. k. generella dispenser för vissa slag av byggnader. Jag tror emellertid, att det för närvarande är alldeles nödvändigt att man, när brist råder på material och arbetskraft, behöver en ordning, varigenom garanti skapas för att i första hand de mest angelägna byggnadsarbetena utföras, under det att mindre angelägna få anstå.

Herr Ström, Fredrik: Herr talman! Jag har icke begärt ordet för att göra något yrkande, utan endast för att framföra en principiell betänklighet mot den allt mera skärpta tvångslagstiftningsväg, som statsmakterna börjat slå in på. Jag är övertygad om att denna väg är ganska farlig att gå och att den så småningom leder till en oerhört riskabel utveckling.

Jag skulle icke kunna vara med om en lagstiftning som den i föreliggande proposition föreslagna, om det icke funnes en förhoppning om att den snabbast möjligt skall avvecklas. Jag kommer inte heller att rösta för propositionen, men jag vill ändå icke framställa något avslagsyrkande. Skulle denna lagstiftning innebära ett prejudikat, ha vi snart kommit in i den rena tvångsstaten, och då blir Eugen Richters satiriska fantasimålning av det socialistiska samhället rena rama barnleksaken mot de verkligheter vi få uppleva. Det är nödvändigt att demokratin hejdar sig, innan vi befinna oss vid en avgrund, där folket så småningom kommer att resa sig till motvärn. Jag kan inte finna, att det är klokt av demokratin att slå in på sådana hejdlöst byråkratiska vägar. Jag vill emellertid, som jag sagt, i detta fall icke göra något avslagsyrkande. Dels har jag en tilltro till socialministern, att han själv inser på vilka farliga vägar byråkratien hotar att leda in honom och hela landet, dels antar jag, att riksdagen inser att vi snabbast möjligt skola totalt likvidera alla dessa kristidsföreteelser och undantagslagar vi dras med. Icke en dag längre än vad som är absolut nödvändigt skola vi behålla dem, utan hellre en dag tidigare än en dag senare avveckla dem och återupprätta det fria samhället.

Jag vill i detta sammanhang, herr talman, påpeka ytterligare en sak, nämligen att dessa tvångslagstiftningar i fråga om byggnadsverksamheten vålla en ofantlig skada för kommunerna. Kommunerna få icke möjlighet att skapa sina institutioner, sina bostäder, sina verk och inrättningar på grund av de allvarliga hinder som läggs i vägen. Jag antar att kommunerna och landstingen litet varstans i landet ha erfarenhet av detta.

Jag vill i varje fall utgå från en förhoppning att denna nya tvångslagstiftning icke skall drabba kommunerna, utan att licenser skola beviljas dem i praktiskt taget obegränsad utsträckning. Varom icke kunna kommunerna

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)

icke fullgöra sin skyldighet och icke heller utnyttja de möjligheter som statsmakterna på andra områden icke bara beviljat dem utan tillrätt dem att utnyttja. Jag har känt det som en samvetsplikt att säga dessa ord inför en hotande utveckling, som jag finner djupt beklaglig.

Herr Norman: Herr talman! I anledning av vad herr Fredrik Ström yttrat, vill jag framhålla, att lagens syfte är att främja upprätthållandet av ett fast penningvärde och att befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. För att i ett besvärligt läge kunna göra detta, äskar Kungl. Maj:t en fullmakt, som är avsedd att användas under ett år. Lagens giltighetstid är inte längre, och det är tydligt och klart utsagt, att även om regleringen är i princip fullständig, är det icke meningen att den i praktiken skall bliva mera omfattande än som vid varje tidpunkt kan anses oundgängligen nödvändigt. Jag tror att förhållandena äro sådana, vilket jag tyckte mig finna att även herr Fredrik Ström erkände, att vilka principiella betänkligheter man än kan ha gentemot en lagstiftning som denna, kan man ändå under särskilt besvärliga tider vara nödsakad att lagstifta i denna riktning.

Jag skall icke taga upp någon stor debatt om detta spörsmål, men jag tror att det är anledning att fästa uppmärksamheten på en olikhet mellan utskottets hemställan och reservanternas. Herr Ivar Anderson har framfört en synpunkt, som han tidigare framlagt i en motion. Utskottet hemställer beträffande denna motion, att den ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd. Reservanterna däremot yrka, att motionen måtte anses besvarad genom vad utskottet anfört. Man kan då lätt få den uppfattningen, att reservanterna i sitt förslag till motivering på ett helt annat sätt än utskottet tillmötesgått motionärens synpunkter, men det ha de icke gjort.

Motionären refererade nyss vad utskottet yttrat i anledning av motionen. Utskottet har avstyrkt motionärens huvudyrkande, och beträffande hans alternativa yrkande, att reparationsarbeten skulle undantagas från regleringen, säger utskottet, att tillståndstvånget av praktiska skäl ej bör omfatta löpande underhållsarbeten och smärre reparationsarbeten, som bedrivs med inom ett företag fast anställda arbetare. Detta gäller således den praktiska tillämpningen, men i princip anser således utskottet, att dessa arbeten böra vara underkastade reglering. Reservanterna ha i denna del anfört detsamma som utskottet. Jag har velat påpeka detta, för att icke de ledamöter, som sympatisera med de synpunkter herr Ivar Anderson framfört, skola tro att de få dessa bättre tillgodosedda genom att ansluta sig till reservationen.

Reservationens motivering gäller ju frågan om arbetsförmedlingstvångets vara eller icke vara. På denna punkt har utskottet uttalat, att bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och vissa andra föreskrifter äro ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen om tillståndstvång. Därvidlag råder således ingen meningsskiljaktighet mellan utskottets majoritet och reservanterna.

Detta arbetsförmedlingstvång har verkat litet oroande för båda de intresserade parterna. Det är inte endast arbetstagarsidan som är bekymrad utan även arbetsgivarna. Departementschefen har icke tagit ställning till frågan, huruvida detta arbetsförmedlingstvång skall bibehållas eller icke med de ändrade grunder för övervakningen av detta område inom näringslivet, som möjliggöras genom denna lag. Statsrådet har framhållit, att det pågår vissa underhandlingar med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten beträffande möjligheten att genom överenskommelser dem emellan skapa garantier för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och sammansättning m. m. efterföljas. I avvaktan på resultatet av dessa förhand-

Lagförslag om tillståndstvång för byggnadsarbete. (Forts.)
 lingar har således departementschefen icke tagit ståndpunkt till frågan huruvida arbetsförmedlingstvånget skall bibehållas i fortsättningen eller icke.

Utskottet har på denna punkt endast uttalat, att det skulle vara synnerligen eftersträfvansvärt, om kravet på en effektiv kontroll över efterlevnaden av villkoren i byggnadstillstånd kunde tillgodoses utan anlitande av arbetsförmedlingstvång. Detta är endast en allmänt uttalad önskan, att det är önskvärt att detta krav kan tillgodoses på annat sätt, men någon mening om att det mycket väl låter sig göra, har utskottet icke uttalat. Det är mot denna punkt reservanternas i första hand vänt sig, men så ha de passat på att häkta på även allmänna önskemål om att denna lagstiftning skall användas för att på ett helt annat sätt än efter vad jag kan förstå är meningen, förmedla arbetskraftens tillströmning till olika områden. Det väsentliga är dock att främja en ändamålsenlig användning av arbetskraften inom byggnadsverksamhetens område och att de här mest nödvändiga uppgifterna i första hand tillgodoses. Frågan om hur man skall främja arbetskraftens lämpliga användning överhuvud taget är en andrahandsfråga och en fråga, som icke direkt ansluter sig till denna lagstiftning. Jag kan icke se att det finns någon som helst anledning att i detta sammanhang göra ett sådant uttalande som det reservanternas föreslagit i sin motivering.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjordes enligt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarades den förra propositionen, som upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

*Ang. fortsatt
giltighet av
lagen om av-
verkningsskyldighet.*

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 62, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet, dels ock i ämnet väckta motioner.

Genom en den 5 mars 1943 dagtecknad proposition, nr 101, vilken hänvisats till lagutskott och behandlats av andra lagutskottet, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga följande förslag till

L a g

om fortsatt giltighet av lagen den 30 juni 1942 (nr 493) om avverkningsskyldighet.

Härigenom förordnas, att lagen den 30 juni 1942 om avverkningsskyldighet, vilken gäller till och med den 30 juni 1943, skall äga fortsatt giltighet till och med den 30 juni 1944.

I anledning av propositionen hade inom riksdagen väckts två motioner, nämligen nr 207 i första kammaren av herr *von Heland* och nr 306 i andra kammaren av herr *Jonsson* i Skedsbygd m. fl., vilka motioner hänvisats till lagutskott och tilldelats andra lagutskottet.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts,

1) att riksdagen måtte uttala sig för en sådan prissättning på ved under avverkningsåret 1943/44, att skogsägaren erhöles något förbättrat rotnetto för den enligt avverkningsåläggande under säsongen avverkade veden, än vad som för närvarande erhöles, och att i prissättningen inräknades sådana arbets-

Ang. fortsatt giltighet av lagen om avverkningsskyldighet. (Forts.)
kostnader, att skogsarbetarna kunde erhålla lika goda inkomster vid vedhuggning som vid annat jämförligt arbete;

2) att riksdagen måtte besluta, att, därest subvention till arbete med vedhuggning bleve nödvändig under säsongen i fråga, sådan subvention skulle utgå lika till alla i skogsarbete sysselsatta arbetare; samt

3) att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t vid avverkningspliktens fastställande måtte taga hänsyn till vissa andra i motionerna framförda synpunkter.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på åberopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte bifalla propositionen nr 101; samt

B. att motionerna I: 207 och II: 306 ej måtte föranleda till någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade anmälts av herr *Mannerskantz*, som likväl ej antytt sin åsikt.

Herr **Mannerskantz**: Herr talman! Jag vill endast markera min mening om den lag som nu förnyas, att den fortfarande har samma fel som den haft förut. Erfarenheterna under den tid lagen varit i kraft ha icke jävat uppfattningen, att en ändring på de punkter, jag nu helt summariskt skall räkna upp, varit obehövlig.

Först och främst gäller lagen även annat virke än brännved och massaved. Vidare skall kristidsstyrelse äga bestämma å vilken del av egendomen avverkningen skall företagas. Ytterligare skall avverkning kunna åläggas utan hinder av inskränkning i rätten därtill, som kan finnas stadgad i lag — om således skogsvårdsstyrelserna meddelat avverkningsförbud. Om man för talan mot ett avverkningsåläggande, skall utan hinder av förd klagan, bränslekommissionens beslut jämlikt 3 § lända till efterrättelse, intill dess annorlunda förordnas — oavsett således att man inte kan resa upp ett träd, som en gång är fällt.

I dessa punkter anser jag, att ändring icke bort företagas. Jag har emellertid inte något yrkande, utan jag har endast velat framhålla, att jag fortfarande anser detta.

Herr **Norman**: Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad bifölls vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av det återstående ärendet på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att bankoutskottets utlåtande nr 67, angående regleringen för budgetåret 1943/44 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m., skulle på föredragningslistan för nästa sammanträde uppföras närmast före bevillningsutskottets betänkande nr 52, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1943/44 m. m., samt att första lagutskottets utlåtande nr 49, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om villkorlig frigivning m. m., dels ock i ämnet väckta motioner, skulle sättas sist på nämnda föredragningslista.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 361, angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank;

nr 367, angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor; samt

nr 373, angående val av ordförande i riksgäldskontoret;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 362, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Carl Petrus Valdemar Gränebo att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 363, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Ivar Anderson att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 364, för bankrådet herr Harald Teodor Magnusson att vara förste suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 365, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Johan Fritjof Ekman att vara andre suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 366, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr John Helmer Bergvall att vara tredje suppleant för riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 368, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Hilding Magnusson att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 369, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Karl Arthur Ryberg att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 370, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gunnar Persson att vara förste suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 371, för ledamoten av riksdagens första kammare herr Axel Wilhelm Strand att vara andre suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret;

nr 372, för ledamoten av riksdagens andra kammare herr Gustav Hjalmar Svensson att vara tredje suppleant för fullmäktige i riksgäldskontoret; samt

nr 374, för generaldirektören Anders Emanuel Örne att vara ordförande i riksgäldskontoret.

Anmälades och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 421, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående utsträckt tillämpning av lagen den 15 december 1939 (nr 856) om utbetalande av krigsrisk ersättning till sjömän jämte i ämnet väckt motion;

nr 422, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 7 § lagen den 20 mars 1936 (nr 56) om socialregister;

nr 423, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § 2:o), 8:o), 14:o) och 16:o) lagen den 26 maj 1909 (nr 38 s. 3) om Kungl. Maj:ts regeringsrätt; samt

nr 424, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om dyrtidstillägg under budgetåret 1943/44 å folkpensioner, invalidunderstöd och barnbidrag m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Anmälades bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 429, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning med särskilda bestämmelser angående taxering för inkomst av under år 1943 stormfälld skog;

nr 430, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förord-

ning angående ändrad lydelse av 2 § förordningen den 17 juni 1938 (nr 370) om särskild skatt å förmögenhet, m. m.;

nr 431, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om viss skattefrihet för krigsriskorsättning till sjömän;

nr 432, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om värnsskatt för budgetåret 1943/44;

nr 433, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om skatt å vissa pålsvaror, m. m.;

nr 434, i anledning av väckta motioner om vissa åtgärder för åstadkommande av kontroll över självdeklarationsplikten riktiga fullgörande; samt

nr 435, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i vissa delar av förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, m. m.

Skrivelseförslagen godkändes, nr 435 under förutsättning att utskottets hemställan i betänkande nr 37 bifölles även av andra kammaren.

Anmälades och bordlades

bankoutskottets utlåtanden:

nr 70, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner med förslag till vissa ändringar i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension, allmänna tjänste- och familjepensionsreglementena samt folkskolans tjänste- och familjepensionsreglementen, m. m., jämte väckt motion i fråga om förbättring av vissa äldre reservstatspensioner;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till tjänste- och familjepensionsreglementen för de högre kommunala skolorna;

nr 72, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning angående bemyndigande för fullmäktige att besluta om pensionering av arbetare i vissa fall;

nr 73, i anledning av delegerades för riksdagens verk framställning i fråga om ändrad lydelse av vissa bestämmelser i tjänste- och familjepensionsreglementena för riksdagens verk;

nr 74, i anledning av delegerades för riksdagens verk förslag till ändring i vissa delar av avlöningsreglementet för riksdagens verk; och

nr 75, i anledning av framställning från delegerade för riksdagens verk om bemyndigande att meddela föreskrifter angående omreglering av vissa äldre tjänstepensioner till f. d. befattningshavare vid riksdagens verk;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 53, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke, m. m., såvitt den hänvisats till lagutskott, jämte i ämnet väckt motion; och

nr 54, i anledning av väckt motion angående utredning av frågan om opartisk mätning av allt virke, som ingår i allmän flottning; samt

jordbruksutskottets utlåtande nr 64, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående auktoriserad mätning av ved och annat virke m. m., såvitt angår anslagsfrågor.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 1.46 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.